

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální pedagogiky

Sociální pomoc při integraci azylantů v České republice

Diplomová práce

Autor:	Bc. Denisa Aimová
Studijní program:	N7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální pedagogika
Vedoucí práce:	PhDr. Daniela Květenská, Ph.D.

Zadání diplomové práce

Autor: Bc. Denisa Aimová

Studium: P123

Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika

Název diplomové práce: **Sociální pomoc při integraci azylantů v České republice**

Název diplomové práce AJ: Social assistance in the integration of refugees in the Czech Republic

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem práce je popsat systém sociální pomoci azylantům v České republice, v rámci výzkumného šetření zjistit a identifikovat problematická místa v procesu realizace Státního integračního programu, obsahem teoretické části diplomové práce je deskripce koncepce integrace azylantů v České republice, Státního integračního programu, role nestátních neziskových organizací při zabezpečení integrace azylantů. Metody: dotazování, indukce, analýza, komparace Technika: strukturovaný rozhovor

Anotace:

Cílem práce je popsat systém sociální pomoci azylantům v České republice, v rámci výzkumného šetření zjistit a identifikovat problematická místa v procesu realizace Státního integračního programu, obsahem teoretické části diplomové práce je deskripce koncepce integrace azylantů v České republice, Státního integračního programu, role nestátních neziskových organizací při zabezpečení integrace azylantů. Metody: dotazování, indukce, analýza, komparace Technika: strukturovaný rozhovor

Garantující pracoviště: Katedra sociální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Daniela Květenská, Ph.D.

Oponent: Mgr. Gabriela Caltová Hepnarová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 13.9.2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Praze dne 11. března 2016

Poděkování

Děkuji PhDr. Daniela Květenké, PhD. nejen za profesionální pomoc, cenné rady a odborné vedení diplomové práce, ale také za její vstřícnost, laskavost a čas, který mi věnovala.

Anotace

AIMOVÁ, Denisa. *Sociální pomoc při integraci azylantů v České republice*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2013. 99 s. Diplomová práce.

Předkládaná diplomová práce má teoreticko-empirický charakter a jejím cílem je popsat systém sociální pomoci azylantům v České republice. V rámci výzkumného šetření je pak cílem práce zjistit a identifikovat - na základě názorů oslovených pracovníků, kteří se zabývají procesem integrace a názorů osob s udělenou mezinárodní ochranou - problematická místa v rámci procesu realizace Státního integračního programu.

V teoretické části práce je uvedeno definiční vymezení dané problematiky, popis struktury azylové politiky a azylové procedury. Dále jsou zde popsány organizace, které se zaměřují na pomoc azylantům a jedna z kapitol je věnována Státnímu integračnímu programu. Následující část se zabývá programem a procesem integrace azylantů v České republice a nemalá pozornost je rovněž věnována problematice sociální pomoci při integraci azylantů v České republice. Teoretická část práce se tedy pokouší o určitý vhled do výše uvedené problematiky.

Druhá část diplomové práce je věnována empirickému šetření. To je založeno na kvalitativní výzkumné strategii, realizované technikou strukturovaného rozhovoru, který je zaměřen na zjištění názorů pracovníků a samotných azylantů na realizaci konkrétních opatření v rámci Státního integračního programu. Zjištěné názory jsou následně porovnány a interpretovány.

Závěr obsahuje shrnutí výsledků výzkumného šetření a soubor koncepčních doporučení ke zlepšení procesu realizace Státního integračního programu.

Klíčová slova: azylant, integrace azylantů, sociální pomoc, nestátní neziskové organizace, Státní integrační program.

Annotation

AIMOVÁ, Denisa. *Social assistance in the integration of refugees in the Czech Republic*. Hradec Králové: Pedagogical Faculty, University of Hradec Králové, 2013. 99 pp. Diploma Degree Thesis.

The submitted diploma thesis has the theoretical and empirical character and its goals are to describe the system of welfare for refugees in the Czech Republic and during the research find out and identify – on the basis of opinions of both addressed asylum workers, who are involved in the process of integration, and persons granted international protection - disputable points within the framework of realization of the State Integration Programme process

In the theoretical part of my work there is a definition of the given topic, description of asylum policy and procedure structures. Further on there is a description of organizations focusing on helping refugees and one of the chapters deals mainly with State Integration Programme. The following section deals with refugees integration programme and process in the Czech Republic. Considerable attention is also paid to the problem of social welfare during refugees integration in the Czech Republic. The theoretical part attempts to bring certain insight in the above-mentioned topic.

The second part of my thesis deals with empirical research. It is a qualitative research strategy realized by the technique of structured interview aimed at finding out opinions of asylum workers and refugees on realization of concrete measures within the State Integration Programme. Subsequently the gained opinions were compared and interpreted.

In the end there is the evaluation of the whole thesis and in the context of the results following from the research there was a possible conceptual improvement of the State Integration Programme process realization proposed.

Keywords: refugees, integration of refugees, social assistance, non-governmental organizations, State Integration Programme.

OBSAH

Úvod	1
1 Definiční vymezení dané problematiky	3
2 Azylová politika v České republice	7
2.1 Institucionální rámec azylové politiky v České republice	7
2.2 Legislativní rámec azylové politiky v České republice	9
3 Azylová procedura v České republice	14
3.1 Řízení o udělení azylu v České republice	14
3.2 Azylová zařízení Ministerstva vnitra České republiky	17
4 Organizace zaměřené na pomoc azylantům	21
4.1 Správa uprchlických zařízení Ministerstva vnitra České republiky	21
4.2 Nestátní neziskové organizace v České republice	22
5 Státní integrační program	27
5.1 Oblast zajištění nabídky bydlení	28
5.2 Oblast výuky českého jazyka	33
5.3 Oblast pomoci při zajištění zaměstnání	34
6 Integrace azylantů v České republice	36
6.1 Proces integrace azylantů v České republice	38
6.2 Význam integrace azylantů v České republice	43
7 Sociální pomoc poskytovaná azylantům v České republice	49
7.1 Problémy azylantů při procesu integrace	49
7.2 Psychologická problematika adaptace azylantů	53
7.3 Specifika sociální pomoci poskytované azylantům	58
8 Projekt a realizace výzkumného šetření	63
8.1 Cíl výzkumného šetření, formulace výzkumných otázek	63
8.2 Charakteristika zkoumaného souboru a použitých metod	65
8.3 Interpretace zjištěných poznatků výzkumného šetření	72
Závěr	86
Seznam použité literatury a zdrojů	89
Seznam související literatury a pramenů	95
Seznam příloh	99

ÚVOD

Předkládaná práce se zabývá problematikou integrace azylantů, neboli osob s uznanou mezinárodní ochranou, v České republice. Téma diplomové práce jsem si zvolila nejen pro jeho rostoucí aktuálnost, ale především pro jeho nadčasovost.

Války se vedou na této planetě od nepaměti a příčiny konfliktů jsou tak různé, jako je různé i lidstvo samo. Na mnoha místech světa neustále probíhají ozbrojené konflikty, jejichž následky jsou nedozírné. Jedním důsledků těchto konfliktů je velké množství lidí, kteří opouštějí své domovy, práci a také svůj zavedený způsob života, a to mnohdy velmi narychlo. Počet těchto lidí, hledajících útočiště v jiné zemi a často i na jiném kontinentu, bohužel neklesá. Vzhledem k této skutečnosti je migrační a azylová problematika neustále aktuální, a jak se zdá, ještě velmi dlouho bude.

Všechny státy Evropské unie jsou v současné době nuceny zabývat se problematikou uprchlictví a jsou konfrontovány s podobnými problémy při integraci azylantů do majoritní společnosti. Snahou zainteresovaných subjektů je, aby se tito lidé stali plnoprávními členy dané společnosti i se všemi z toho vyplývajícími závazky. Pro efektivní proces integrace je nezbytné, aby všechny složky, které se na integraci azylantů přímo či nepřímo podílejí, spolu komunikovaly a aby jejich činnost přinášela prospěch konkrétním lidem.

Společnost a její instituce by měly zaujímat aktivní a otevřený přístup vůči azylantům. V tomto procesu mají pomáhat programy, které jim umožní plně se integrovat do majoritní společnosti. Důraz je kladen na individuální adaptaci a otázky lidského kapitálu se zaměřením na sociální soudržnost a rovný přístup ve společnosti. Politika integrace by měla usilovat o dosažení hmatatelných výsledků v oblasti zaměstnání, bydlení, vzdělání, zdravotní a sociální péče atd.¹

Aby se azylanti cítili být součástí majoritní společnosti, je nutné jim poskytnout spravedlivé zacházení a plnou účast v životě společnosti. Integraci je třeba chápat jako nepřetržitý oboustranný proces, ve kterém je třeba respektovat vzájemná práva a povinnosti jak azylantů, tak i hostitelské společnosti. Za cíl integrace je často

¹ Cizinci v České republice. *Příručka o integraci pro tvůrce politik a odborníky z praxe* [online].[citováno 6.3.2013]. Dostupné z: http://www.cizinci.cz/files/clanky/81/handbook_cz.pdf

považována soběstačnost: azylanti by měli mít subjektivní pocit, že jsou součástí majoritní společnosti.

Pro potřebu zabezpečení procesu integrace azylantů v České republice byl vytvořen Státní integrační program, který má pomáhat při integraci azylantů do české společnosti a působit jako prevence proti jejich sociálnímu vyloučení. Jeho prostřednictvím by mělo být zajištěno spravedlivé a nediskriminační prostředí a nabídka služeb, které mohou azylanti využívat. S podobnými programy se lze v různých podobách setkat téměř ve všech zemích Evropské unie.

Předkládaná diplomová práce má teoreticko-empirický charakter. Hlavním cílem diplomové práce je popsat systém sociální pomoci při integraci azylantů v České republice. Teoretická část práce by tedy měla být jakýmsi vhladem do výše uvedené problematiky. Nemalá pozornost je věnována popisu azylové politiky a azylové procedury v České republice, a rovněž popisu organizací, které se zaměřují na pomoc azylantům. Práce je vedena snahou zmapovat programy a proces integrace azylantů, včetně významu integrace azylantů v České republice. Vzhledem k významnosti Státního integračního programu v přímém procesu integrace azylantů, je mu věnována samostatná kapitola v teoretické části. Z jeho principů vychází i praktická část této práce.

V rámci výzkumného šetření v praktické části diplomové práce bylo úkolem zjistit a identifikovat problematická místa realizace Státního integračního programu, a to na základě získaných názorů azylantů a pracovníků, kteří se integrací azylantů v rámci Státního integračního procesu zabývají. Pro výzkumné šetření byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie, realizovaná technikou strukturovaných rozhovorů. Získané rozhovory byly interpretovány a názory v nich uvedené byly porovnány.

Závěr diplomové práce obsahuje shrnutí výsledků výzkumného šetření a soubor koncepčních doporučení ke zlepšení procesu realizace Státního integračního programu.

Při vypracování diplomové práce jsem čerpala z dostupných informačních zdrojů, většina informací byla získána prostřednictvím internetu. Odborných publikací, které se zabývají touto problematikou, není v současné době v České republice mnoho k dispozici. Nejširší knižní nabídkou v této problematice disponuje knihovna UNHCR.

1 DEFINIČNÍ VYMEZENÍ DANÉ PROBLEMATIKY

Laické veřejnosti často splývají pojmy azylant, imigrant, uprchlík, běželec, utečenec, přistěhovalec. S těmito pojmy se sice velmi často setkáváme v médiích, ovšem ne vždy jsme schopni rozlišit, o koho se vlastně jedná. Přispívá k tomu i fakt, že novináři ve svých článcích zcela běžně zaměňují jednotlivá výše uvedená označení pro migranty. A tak je zcela běžné, že všichni výše jmenovaní čtenářům (a mnohdy i autorům článků) splynou v jednolitou masu cizinců. V této kapitole jsou tedy jednotlivé pojmy vymezeny.

Uprchlíkem se rozumí kterákoliv osoba nacházející se mimo svou vlast, která má oprávněné obavy před pronásledováním, a to z důvodů rasových, náboženských či národnostních, dále z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo také kvůli zastávání určitých politických názorů. Tato osoba není schopna přijmout ochranu své vlasti nebo ji z výše uvedených důvodů a obav odmítá. Totéž platí pro osobu bez státní příslušnosti, nacházející se mimo zemi svého dosavadního pobytu následkem shora zmíněných událostí, která se do své vlasti nechce nebo nemůže vrátit.²

Ženevská úmluva³ z roku 1951 charakterizuje uprchlíky jako lidi, kteří byli donuceni opustit svoji zemi, neboť jim z etnických, náboženských nebo politických důvodů hrozila perzekuce. I když je všeobecně známo, že někteří lidé opouštějí svoji vlast také z ekonomických důvodů, ve většině případů je k tomuto krajnímu kroku vede strach o život, a to jak o svůj, tak i o život své rodiny.

Uprchlíci jsou tedy skupinou lidí, která zasluhuje zvláštní pozornost. Svědčí o tom i fakt, že v roce 2000 byl Valným shromážděním OSN vyhlášen 20. červen jako Světový den uprchlíků. Toto datum bylo stanoveno jako výraz solidarity s Afrikou, kde byl tento den dříve tradičně oslavován jako Den uprchlíků v Africe a měl by všem lidem připomínat především nezlomnou naději, kterou uprchlíci chovají v lepší budoucnost. Je také oslavou odvahy a síly, s jakou se snaží tito lidé začít svůj nový život.⁴

Termín **běželec** je používán jako synonymum ostatních označení, častěji však bývá používán ve spojení s cestou a přechodem hranic, nejčastěji nelegálním.

² MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 250.

³ Ženevská úmluva – Úmluva o právním postavení uprchlíků ze dne 28. 7. 1951, ve znění Newyorského protokolu ze dne 31. 1. 1967, publikovaná pod č.208/1993 Sb

⁴ Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky. *Světový den uprchlíků* [online].[citováno 18. 11. 2013]. Dostupné z: <http://www.unhcr.cz/wrd/>

Migrace znamená pohyb osob, skupin nebo větších celků obyvatel v geografickém a sociálním prostoru spojený s přechodnou nebo trvalou změnou místa pobytu. Tímto termínem je tedy označován proces prostorového přemisťování osob přes hranice, spojený se změnou místa bydliště na dobu kratší či delší, případně natrvalo. Podle směru migrace se rozeznává emigrace (vystěhování) a imigrace (přistěhování). Každý individuální pohyb ovšem nabývá obou těchto forem – z jedné oblasti se emigruje, do druhé se imigruje, pokud je parametrem stěhující se člověk. Ve vztahu ke konkrétní zdrojové či cílové oblasti se jedná o dva toky pohybu.⁵

Imigrace je termín pro přistěhovalectví, přistěhování; **imigrantem** se tedy rozumí přistěhovalce (opakem je emigrant, vystěhovalce). Důvody, které vedly jedince či celé rodiny k přistěhování, mohou být různé, patří mezi ně například snaha dosáhnout lepších životních podmínek, politická či ekonomická nestabilita v zemi, ekologická katastrofa atd.⁶ Imigrace je změna místa pobytu směrem na území jiného než domovského státu: je tedy procesem, při němž se na území států usidlují cizinci.⁷

Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky⁸(ČR) definuje **cizince** jako osobu bez státního příslušenství daného státu. Podle cizineckého zákona se tedy cizincem rozumí fyzická osoba, která není státním občanem České republiky. Cizinci legálně pobývající na území České republiky se dělí na cizince s povoleným pobytem a uprchlíky, kteří zde zažádali o status uprchlíka nebo již tento status mají. Soubor předpisů, které se vztahují na cizince, se nazývá cizineckým právem.⁹

Azyl je ochrana uprchlíka, útočiště, útulek nebo také pobyt poskytovaný státem cizímu státnímu příslušníku, který je stíhán v jiném státě z důvodů politických nebo ideologických. Je to prostředí poskytující ochranu a bezpečí. Je oddělené od dosahu sil představujících ohrožení.¹⁰ Azyl má mnoho podob – např. pobyt politicky nepohodlných osob v zahraničí, kam byly vypovězeny, či z důvodů ohrožení samy odešly (podobný význam má také pojem exil). Sociální azyl poskytovaly kláštery, školy či nemocnice. Do kostelního azylu se uchylovaly osoby ohrožené válkami nebo

⁵ ŠVARCOVÁ, Eva. *Slovníček pojmů k multikulturní výchově*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. s. 26.

⁶ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. s.109.

⁷ Ministerstvo vnitra České republiky. *Terminologický slovník* [online].[citováno 18.11.2013].

Dostupné z:

<http://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d>

⁸ Zákon č.326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky.[online].[citováno 18.11.2013].

Dostupné z: http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701?number1=326%2F1999&number2=&name=&text

⁹ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 41.

¹⁰ Tamtéž, s. 31.

obviněné z různých zločinů. Termín azyl byl užíván již v antice, kdy ochranu poskytovala provinilci některá posvátná místa (např. chrámy).

Označením **azylant** se nazývá přistěhovalec, který opustil svou zemi (ať už z politických, ekonomických či jiných důvodů) a kterému bylo v jiné zemi přiznáno právo azylu. V České republice se azylantem rozumí cizinec, kterému byl podle zákona udělen azyl, a to po dobu platnosti rozhodnutí o udělení azylu.¹¹ Jeho postavení se tím rovná postavení cizince s uděleným trvalým pobytem.

Žádost o **udělení mezinárodní ochrany** je nová definice původního názvu žádosti o azyl. Žadatel o azyl se nazývá **žadatelem o mezinárodní ochranu**. Mezinárodní ochrana je udělena buď formou azylu, nebo doplňkové ochrany. Každý, kdo je v zemi původu pronásledován, může po příchodu do České republiky požádat o mezinárodní ochranu na základě zákona o azylu č. 325/1999 Sb.

Bezpečná země původu je stát, v němž státní moc dodržuje lidská práva a je způsobilá zajistit jejich dodržování. Neexistuje závažné riziko pronásledování, které by zapříčiňovalo nároky jejich obyvatel na azyl v jiné zemi. Každý členský stát Evropské unie (EU) určuje země, které považuje za bezpečné a informuje o tom ostatní členské státy. Pochází-li žadatel o mezinárodní ochranu ze zemí Evropské unie, tj. z bezpečné země původu, je jeho žádost vyřízena urychleně a v zásadě je mu azyl odepřen.¹² Není ale možné zakázat občanu EU, aby o azyl v kterékoli zemi požádal.

Bezpečnou třetí zemí se podle zákona o azylu rozumí jiný stát, než stát, jehož je cizinec státním občanem, ve kterém cizinec pobýval před vstupem na území České republiky, a do kterého se může tento cizinec vrátit a požádat o udělení postavení uprchlíka podle mezinárodních smluv, aniž by byl vystaven pronásledování. Přichází-li žadatel o mezinárodní ochranu ze státu, který Česká republika považuje za bezpečnou třetí zemi, azyl je mu také zamítnut.¹³

Dočasná ochrana cizinců je doplňující formou ochrany k institutu azylu. Dočasná ochrana je poskytována osobám vyžadujícím pomoc mezinárodního

¹¹ § 2, odst. 3, *zákona č. 325/1999 Sb., o azylu*. [online].[citováno 18.11.2013].

Dostupné z:

http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_number1=325/1999&PC_8411_l=325/1999&PC_8411_ps=10#10821

¹² Tamtéž, §2, odst. 1.

¹³ § 2, odst. 2, *zákona č. 325/1999 Sb., o azylu*. [online].[citováno 18.11.2013].

Dostupné z:

http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_number1=325/1999&PC_8411_l=325/1999&PC_8411_ps=10#10821

společenství v konkrétních případech masových migračních vln (např. občanské války, ozbrojené konflikty, živelné pohromy, soustavné a hromadné porušování lidských práv). Jedná se výhradně o *jednorázový hromadný příliv* uprchlíků na území jednotlivých států. Na základě zákona dostanou státy EU na starost stanovený počet uprchlíků, o které se musí postarat, čímž se zamezí tomu, aby byl stávající azylový systém jednotlivých zemí zahlcen velkým počtem žádostí o azyl. Dočasná ochrana je časově omezenější institut než právo azylu.¹⁴

Osobou s přiznanou **doplňkovou ochranou** se rozumí cizinec, který nespĺňuje důvody pro udělení mezinárodní ochrany formou azylu, u kterého ale bylo zjištěno, že v jeho případě jsou důvodné obavy, že pokud by byl vrácen do státu, jehož je státním příslušníkem, hrozilo by mu skutečné nebezpečí vážné újmy.¹⁵ Doplňková ochrana se uděluje na dobu určitou, na základě žádosti je možné její prodloužení. Pokud již okolnosti, které vedly k udělení doplňkové ochrany, zanikly, nebo se změnily do té míry, že již doplňkové ochrany není zapotřebí, přistoupí se k jejímu odnětí.

Integrací cizinců se rozumí proces postupného začleňování cizinců do struktur a vazeb majoritní společnosti. Jde o komplexní jev, který je přirozeným důsledkem migrace a který má své politické, právní, ekonomické, sociální, kulturní, psychologické a náboženské aspekty.¹⁶ V České republice jsou za integraci osob, které získaly právo azylu, odpovědné orgány státní správy a samosprávy, které zajišťují koncepční, metodické a koordinační činnosti spojené s touto problematikou.

¹⁴ Zákon č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně cizinců. [online]. [citováno 18.11.2013].

Dostupné z: http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701?number1=221%2F2003&number2=&name=&text=

¹⁵ § 14a, odst.1, zákona č. 325/1999 Sb., o azylu. [online]. [citováno 18.11.2013].

Dostupné z:

http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_number1=325/1999&PC_8411_l=325/1999&PC_8411_ps=10#10821

¹⁶ Cizinci v České republice. *Koncepce integrace cizinců v roce 2005 a její další rozvoj* [online]. [citováno 2. 12. 2013].

Dostupné z: www.cizinci.cz/files/clanky/324/KIC_aktualizovana.pdf

2 AZYLOVÁ POLITIKA V ČESKÉ REPUBLICE

Azylová politika nemá v České republice dlouhou tradici - problematika migrace a uprchlictví se začala naší země týkat poprvé až v letních měsících roku 1990, kdy na území tehdejšího Československa začali přicházet první uprchlíci. Československo nemělo v té době žádnou právní ani organizační úpravu, která by s touto problematikou souvisela. Proto tehdejší federální vláda navrhla v relativně krátké době řešení, jehož cílem bylo vytvoření platné legislativy a funkčního institucionálního rámce v oblasti migrace a uprchlictví. Od roku 1990 až do současnosti proběhlo v koncepci azylové politiky mnoho změn a další se chystají v souvislosti s vývojem mezinárodní situace: tato problematika je tedy stále aktuální.

2.1 Institucionální rámec azylové politiky v České republice

Gestorem za problematiku mezinárodní migrace a azylu je **Ministerstvo vnitra České republiky (MVČR)**, a to jak na úrovni legislativně koncepční, tak i realizační. Na základě zákona č.326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky zabezpečuje MVČR výkon státní správy v oblasti migrace. V tomto smyslu úzce spolupracuje s dalšími resorty, státními a nevládními organizacemi včetně mezinárodních organizací. Ve spolupráci s policií a Mezinárodní organizací pro migraci se podílí na vypracování repatriačních programů a přímo zajišťuje repatriace, neboli dobrovolné návraty cizinců do zemí jejich původu, které museli z různých důvodů opustit. MVČR sjednává a podílí se na sjednávání mezinárodních smluv v oblasti mezinárodní migrace a je koordinátorem implementace schengenských pravidel do vnitrostátního práva a praxe. Na základě zákona č.325/1999 Sb., o azylu zabezpečuje výkon státní správy v azylové problematice a vytváří státní integrační program zaměřený na pomoc azylantům při jejich začlenění do společnosti a při poskytování dočasné ochrany cizincům prchajícím ze států, kde jsou ohroženi pronásledováním.¹⁷

Od 1. srpna 2008 je MVČR hlavním koordinátorem realizace *Koncepce integrace cizinců na území České republiky*. V rámci ministerstva se problematikou azylu a integrace cizinců zabývá odbor azylové a migrační politiky a Správa

¹⁷ Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2014. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2015. s. 11-12.

uprchlických zařízení. Zaměstnanci obou útvarů jsou rozmístěni jak v Praze, tak v jednotlivých detašovaných pracovištích azylových zařízení.

Policie České republiky - Služba cizinecké policie (SCP PČR) je specializovaný útvar s celorepublikovou působností, jehož útvary plní úkoly na úseku povolování vstupu a pobytu cizinců, pobytové kontroly, ochrany státních hranic a boje s nelegální migrací a jevům s ní souvisejícím, např. převaděčství a obchod s lidmi. SCP PČR se také zabývá úkoly stanovenými policií zákonem o azylu, zejména prováděním prvotních identifikačních úkonů, udělováním víz a vydáváním cestovních dokladů azylantům. Kontrolní činnost je zaměřena na kontrolu a prověřování dodržování podmínek pobytu cizinců na území České republiky za spoluúčasti úřadů práce, živnostenských úřadů, České obchodní inspekce a Celní správy.¹⁸

Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV) na základě zákona o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb., vymezuje okruh subjektů působících v roli zaměstnavatele a ve vztahu k cizím státním příslušníkům stanovuje kritéria vstupu jednotlivých kategorií cizinců na trh práce. Na základě situace na trhu práce stanovuje podmínky pro povolování zaměstnání, v souladu s mezivládními dohodami o vzájemném zaměstnávání stanovuje číselné kvóty pro zaměstnávání cizinců a zodpovídá za právní úpravu zaměstnávání cizinců ve vztahu k odpovídajícím právním předpisům Evropské unie.¹⁹ MPSV vytvořilo pro uznané osoby s mezinárodní ochranou speciální přístup v rámci úřadů práce, kde by se mělo s těmito osobami intenzivněji pracovat.

V působnosti **Ministerstva průmyslu a obchodu (MPO)** je navrhování potřebné legislativní úpravy podmínek živnostenského podnikání. MPO také metodicky řídí výkon veřejné správy a podporuje rozvoj vybraných podnikatelských aktivit a v souvislosti s tím se zabývá problematikou podnikání zahraničních osob. Při plnění úkolů v této problematice vychází z vlastní analýzy situace a postavení cizinců.²⁰

Problematika migrace se **Ministerstva spravedlnosti (MS)** dotýká s ohledem na jeho kompetence v oblasti zajišťování legislativní činnosti, příprav návrhů zákonů a dalších právních předpisů upravujících poměry v justici a kompetencí týkajících se sledování, prověřování a vyhodnocování výkonu soudnictví. V extradičním řízení rozhoduje MS o povolení vydání cizince k trestnímu stíhání nebo k výkonu trestu do

¹⁸ Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2014. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2015. s. 12.

¹⁹ Tamtéž, s. 13.

²⁰ Tamtéž, s. 14.

ciziny, avšak pouze pokud krajský nebo Nejvyšší soud rozhodl, že vydání je přípustné, popř. pokud příslušný cizinec s vydáním souhlasil.²¹

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) je gestorem problematiky vzdělávání ve všech druzích škol a proto do kompetence ministerstva patří též zajištění přístupu dětí cizinců ke vzdělání. MŠMT nebo vysoké školy nostrifikují vysokoškolské vzdělání získané na zahraničních vysokých školách na základě předložených dokladů o studiu a kompetencích stanovených zákonem o vysokých školách. MŠMT při tvorbě nové koncepce integrace azylantů vychází z vlastní analýzy situace a návrhů opatření v působnosti resortu.²²

2.2 Legislativní rámec azylové politiky v České republice

Česká právní úprava zákonů, které se vztahují k problematice azylu, vychází z principů **Všeobecné deklarace lidských práv**, vyhlášené Valným shromážděním OSN v roce 1948 a z **Listiny základních práv a svobod**, zakotvené v ústavním zákoně č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

Všeobecná deklarace lidských práv deklaruje mj. „...*rovnost a svobodu všech lidí bez ohledu na rasu, pohlaví, jazyk, náboženství, politické přesvědčení, národnostní a sociální původ, majetek a rod. Zakotvuje právo na život, svobodu, osobní bezpečnost, vyhláší právo na rovnost před zákonem, právo na soukromí, na svobodu pobytu, právo na opuštění vlastní země a na návrat do ní a právo na azyl...*“²³

Listina základních práv a svobod v čl. 43 „...*zaručuje poskytnutí azylu cizincům pronásledovaným za uplatňování politických práv a svobod...*“²⁴ Tuto definici azylu legislativně rozšiřuje a upravuje azylový zákon, který byl vytvořen pomocí aplikace rozboru uprchlické situace v České republice a vývoje azylové legislativy států Evropské unie.

²¹ Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2014. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2015. s. 14.

²² Tamtéž.

²³ *Všeobecná deklarace lidských práv*. [online]. [citováno 24. 2. 2013]

Dostupné z:

http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/vseobecna_deklarace_lidskych_prav/index.htm

²⁴ *Listina základních práv a svobod*. [online]. [citováno 24. 2. 2013].

Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu je právní norma upravující azylovou problematiku v České republice v souladu s mezinárodními dokumenty, především vstup a pobyt cizince žádajícího v České republice o mezinárodní ochranu (MO), průběh azylového řízení, práva a povinnosti žadatelů o udělení MO a péči o žadatele o MO.

Důvody k udělení MO jsou obsaženy v § 12, 13 a 14 zákona č. 325/1999 Sb., o azylu.

Dle § 12 uvedeného zákona se azyl cizinci udělí, bude-li v řízení o udělení mezinárodní ochrany zjištěno, že:

„(1) je pronásledován za uplatňování politických práv a svobod

(2) má odůvodněný strach z pronásledování z důvodu rasy, pohlaví, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině nebo pro zastávání určitých politických názorů ve státě, jehož občanství má, nebo, v případě že je osobou bez státního občanství, ve státě jeho posledního trvalého bydliště.“

Uplatňování politických práv je nutno vnímat spíše široce, např. umožnění svobody sdružování a shromažďování, svoboda vyjadřování a zastávání politických názorů, svobodné rozhodnutí být členem určité politické strany. Rasovou diskriminací se rozumí jakékoli rozlišování, vylučování nebo omezování založené na rase, barvě pleti, rodovém, národnostním nebo etnickém původu. Pod pojmem národnost se rozumí nejen státní příslušnost, ale i kulturní a jazykové prvky. Svoboda náboženského vyznání spočívá v zastávání teistických, neteistických a ateistických přesvědčení: ve svobodném rozhodnutí o účasti nebo neúčasti na náboženských obřadech, dále ve svobodném vyjadřování názorů nebo chování založeném na náboženském přesvědčení, na právu změnit náboženství a na svobodě náboženského vyučování. Příslušnost k určité sociální skupině má v judikatuře dvojí přístup. První přístup představuje tzv. chráněnou charakteristiku, kdy je kladen důraz na nezměnitelnou charakteristiku pro člověka natolik zásadní, že by se jí neměl být nucen vzdát, tudíž vrozenou (např. pohlaví, etnická příslušnost) nebo nezměnitelnou z jiných důvodů (např. historických či profesních). Takto byly generovány např. sociální skupiny rodiny, žen, homosexuálů (nebezpečí trestů smrti za homosexualitu v Íránu). Druhý přístup představuje princip sociální percepce, který zjišťuje, zda je skupina spojena s určitou charakteristikou, která ji identifikuje, nebo ze skupiny vyděluje.²⁵

²⁵ KOSAŘ David, MOLEK Pavel, HONUSKOVÁ Věra, JURMAN Miroslav a LUPAČOVÁ Hana. *Zákon o azylu,*

V § 13 zákona č. 325/1999 Sb., o azylu jsou uvedeny podmínky udělení azylu za účelem sloučení rodiny:

„(1) Rodinnému příslušníkovi azylanta, jemuž byl udělen azyl podle § 12 nebo § 14, se v případě hodném zvláštního zřetele udělí azyl za účelem sloučení rodiny, i když v řízení o udělení mezinárodní ochrany nebude v jeho případě zjištěn důvod pro udělení mezinárodní ochrany podle § 12.

(2) Rodinným příslušníkem se pro účely sloučení rodiny podle odstavce 1 rozumí

a) manžel nebo partner azylanta, b) svobodné dítě azylanta mladší 18 let, c) rodič azylanta mladšího 18 let, nebo d) zletilá osoba odpovídající za nezletilou osobu bez doprovodu nebo svobodný sourozenec azylanta mladší 18 let.

(3) Předpokladem udělení azylu za účelem sloučení rodiny manželů azylanta je trvání manželství před udělením azylu azylantovi. Předpokladem udělení azylu za účelem sloučení rodiny partnerovi azylanta je trvání partnerství před udělením azylu azylantovi.

(4) V případě polygamního manželství, má-li již azylant manžela žijícího s ním na území České republiky, nelze udělit azyl za účelem sloučení rodiny další osobě, která je podle právního řádu jiného státu manželem azylanta.”

V § 14 zákona č. 325/1999 Sb., o azylu jsou uvedeny podmínky udělení azylu z humanitárních důvodů (tento azyl je udělován zejména nemocným a starým lidem, není ale možné dělat si na něj právní nárok):

„Jestliže v řízení o udělení mezinárodní ochrany nebude zjištěn důvod pro udělení mezinárodní ochrany podle § 12, lze v případě hodném zvláštního zřetele udělit azyl z humanitárního důvodu.“

V § 68, 69 a 70 zákona č. 325/1999 Sb., o azylu je zakotven *Státní integrační program*, který je zaměřen na pomoc již uznaným azylantům při jejich začleňování do české společnosti.

Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky je platný pro všechny cizince pobývající na území České republiky. Tato právní norma upravuje podmínky vstupu a pobytu cizince na území České republiky, včetně jeho vycestování, stanovuje podmínky udělování víz a správního vyhoštění, podmínky zajištění cizinců a zařízení pro zajištění cizinců. Výše uvedený zákon vymezuje působnost Policie ČR, Ministerstva vnitra a Ministerstva zahraničních věcí v této oblasti státní správy. Policie ČR při výkonu podle tohoto zákona provozuje informační systémy, obsahující údaje o

cizincích pobývajících na území České republiky.²⁶

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti s ohledem na imigraci vymezuje podmínky zaměstnávání cizinců na území České republiky, zvýrazňuje kontrolní činnost na úseku zaměstnávání a současně v zákoně o pobytu cizinců stanovuje oprávnění policii, provádí-li kontrolu v součinnosti s orgány oprávněnými k provádění kontrol podle zákona o zaměstnanosti vstupovat do objektů a zařízení zaměstnavatelů.²⁷

V posledních letech přijímají státy Evropské unie nové a přísnější právní úpravy v oblasti cizinecké a azylové problematiky. Vede je k tomu stále se zvyšující počet migrantů a s tím spojené obavy z polarizace demokratických společností a možné destabilizace bezpečnostních poměrů.

Jednou z forem právních úprav je tzv. **Dublinský systém**, který určuje odpovědnost státu za posouzení žádosti o azyl podané na území členských států EU státním příslušníkem třetího státu. Tvoří ho souhrn objektivních kritérií pro určení odpovědného státu a pravidla pro uplatnění této odpovědnosti. Tento systém byl v roce 1990 poprvé zakotven v tzv. Schengenské prováděcí úmluvě o určení státu, odpovědného za posouzení žádosti o azyl, podané státním příslušníkem třetího státu na území členských států Evropské unie.²⁸

Dublinská úmluva vstoupila v platnost 1. září 1997. Po zhodnocení fungování dublinského systému v roce 2007 byla navržena řada změn, které byly vyznačeny v Nařízení evropského Parlamentu a Rady (EU) č. 604/2013. Nařízení stanovuje kritéria a mechanismy pro určení členského státu EU odpovědného za posouzení žádosti o udělení azylu, podané státním příslušníkem třetího státu na území členských států EU. Nařízení je právně závazné pro všechny státy EU. Dublinské nařízení je postaveno na principu, že pouze jediný členský stát je odpovědný za posouzení žádosti o udělení azylu podané na území členských států EU. Pro žadatele o azyl to znamená, že právo na posouzení žádosti o azyl má pouze v jednom členském státě. Cílem tohoto principu je spravedlivě rozložit finanční břemeno spojené s řízením o udělení azylu a následnou integrací azylantů či vycestování neúspěšných žadatelů o azyl a zabránit tak jejich nekontrolovatelnému pohybu po území členských států. Tento jev, tzv. asyllum

²⁶ *Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2014*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2015. s. 17-18.

²⁷ Tamtéž, s. 19-20.

²⁸ Ministerstvo vnitra České republiky. *Dublinský systém* [online]. [citováno 18.2. 2016]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/dublinsky-system.aspx>

shopping, je situace, kdy se žadatelé současným či postupným podáváním žádostí o mezinárodní ochranu ve více členských zemích pokoušejí získat azyl. Dalším důvodem je tzv. refugee in orbit, kdy žádný stát díky aplikaci institutu třetí bezpečné země neuznává svou příslušnost k posouzení podané žádosti o azyl, přičemž žadatel je tímto dlouhodobě ponecháván v právní nejistotě ohledně toho, zda a jakým členským státem bude ve věci jeho žádosti o udělení azylu rozhodnuto. Povinností členského státu EU je v případě své příslušnosti posoudit důvody žádosti o udělení azylu a v případě jejího zamítnutí přijmout taková opatření, aby neúspěšný žadatel o udělení azylu opustil území členských států.²⁹

Pro usnadnění aplikace Dublinské úmluvy byl vytvořen systém pro porovnávání otisků prstů **EURODAC**. Tento systém je založen na povinném snímání otisků prstů žadatelů o udělení azylu v členských státech, cizinců nelegálně překračujících vnější hranici EU a cizinců zadržených při nelegálním pobytu. Tato data spolu s některými popisnými údaji jsou v Ústřední databázi po určité době uchovávána. Systém EURODAC tím plní významnou roli v procesu určení odpovědného členského státu. Jeho výstupů využívá oddělení Dublinského střediska.³⁰

V den vstupu České republiky do Evropské unie vzniklo v rámci odboru azylové a migrační politiky MVČR **oddělení Dublinského střediska**. Jeho činností je aplikace Dublinského systému na území České republiky. Toto oddělení se zabývá vyřizováním žádostí zaslaných České republice jiným členským státem EU v případech, kdy tento členský stát považuje Českou republiku za odpovědnou za posouzení žádosti o udělení azylu podanou příslušníkem třetího státu. V případech, kdy shledá, že jiný členský stát je odpovědný za posouzení žádosti, zasílá tomuto členskému státu žádost o převzetí žadatele o azyl. Stejným způsobem se postupuje také v případě cizinců, kteří jsou zadrženi na území České republiky v souvislosti s nelegálním pobytem, a je u nich zjištěno, že požádali o udělení azylu v jiném členském státě EU. Oddělení Dublinského střediska organizuje ve spolupráci se službou cizinecké policie PČR a Správou uprchlických zařízení MVČR dopravu žadatelů o udělení azylu a nelegálně pobývajících cizinců z území České republiky do odpovědného členského státu, který je odpovědný za posouzení jejich žádostí.³¹

²⁹ Ministerstvo vnitra České republiky. *Dublinský systém* [online].[citováno 18.2.2016]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/dublinsky-system.aspx>

³⁰ Tamtéž.

³¹ Ministerstvo vnitra České republiky. *Dublinský systém* [online].[citováno 6.3.2014]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/dublinsky-system.aspx>

3 AZYLOVÁ PROCEDURA V ČESKÉ REPUBLICE

Po vstupu na území České republiky musí cizinec, který chce v naší zemi zažádat o azyl, podat **prohlášení o úmyslu požádat o mezinárodní ochranu**, které je začátkem správního řízení o udělení mezinárodní ochrany.

Toto prohlášení lze učinit pouze na území České republiky, a to buď písemnou formou, nebo ústně do protokolu. Prohlášení je možno učinit na hraničním přechodu, na letišti, v přijímacím středisku, kam se cizinec sám dostaví, v záchytných zařízeních pro cizince, ve zdravotnickém zařízení v průběhu hospitalizace nebo ve vězení.³²

3.1 Řízení o udělení azylu v České republice

Cizinec má povinnost dostavit se do 24 hodin od prohlášení do přijímacího střediska, kde podá **žádost o mezinárodní ochranu (MO)**. Výjimkou jsou pouze situace, kdy se z objektivních důvodů dostavit nemůže (hospitalizace, vězení). V těchto případech navštíví cizince pracovník odboru azylové a migrační politiky a sepíše s ním žádost o azyl v místě jeho aktuálního pobytu. V přijímacím středisku provede policie s cizincem identifikační úkony, cizinec má povinnost odevzdat svůj cestovní doklad, strpět sejmutí otisků prstů a pořízení obrazového záznamu. V přijímacím středisku proběhne též vstupní zdravotní prohlídka cizince.³³

V žádosti o MO, jejíž přesné znění je obsaženo v příloze zákona o azylu, ministerstvo vedle faktografických údajů o cizinci a jeho rodině zjišťuje důvody, které jej vedly k odchodu ze země. Celé řízení je vedeno v mateřském jazyce žadatele nebo s jeho souhlasem v jazyce, ve kterém je schopen se dorozumět. Náklady na tlumočníka hradí stát. Po provedení všech nezbytných úkonů je žadatel o MO přemístěn do bytového střediska, kde vyčkává rozhodnutí v prvním stupni. V průběhu této doby je s žadatelem proveden **pohovor**, který má blíže specifikovat důvody, jež byly uvedeny v žádosti o azyl. Pohovor patří mezi nejdůležitější úkony azylové procedury, neboť dává žadateli dostatečný prostor popsat své podmínky a důvody žádosti o MO a o situaci v zemi původu. Ministerstvo vydá do devadesáti dnů ode dne zahájení **řízení rozhodnutí ve věci MO**. Nelze-li vzhledem k povaze věci rozhodnout v této lhůtě, může ji

³² DYMEŠOVÁ, Gabriela. *Sociální práce s uprchlíky*. Vyd.neuv. Praha: OPU, rok nev. s. 17.

³³ Tamtéž, s 19.

ministerstvo přiměřeně prodloužit a o prodloužení lhůty účastníka řízení bez odkladu písemně vyrozumí. Řízení o udělení MO může být ukončeno negativním či pozitivním rozhodnutím, zamítnutím žádosti o udělení MO jako zjevně nedůvodné, nebo zastavením řízení. Rozhodnutí nabývá právní moci dnem doručení žadateli. Proti pravomocnému rozhodnutí MV ČR lze podat **žalobu ke krajskému soudu** místně příslušnému podle místa hlášeného pobytu cizince v době podání žaloby. Žalobu lze podat ve lhůtě 15 dní, resp. ve zvláštních případech 7 dní. Po dobu řízení o žalobě proti rozhodnutí MV ČR je cizinec v postavení žadatele o MO, v době mezi nabytím právní moci správního rozhodnutí a podáním žaloby je v režimu **zákona o pobytu cizinců**.³⁴

Krajský soud nemůže rozhodnout o udělení MO. Může pouze rozhodnutí ministerstva zrušit a věc vrátit ministerstvu k dalšímu řízení (rozhodovat tedy bude opět ministerstvo). Pokud soud dojde k závěru, že napadené rozhodnutí je v souladu se zákonem, žalobu žadatele zamítne. Soud přezkoumává zákonnost rozhodnutí ministerstva, dokazování se neprovádí.³⁵

Cizinec, který byl zadržen a následně umístěn v záchytném zařízení pro cizince má právo učinit prohlášení o MO, resp. projevit úmysl požádat o MO, a to nejpozději do 7 dnů ode dne, kdy byl o této možnosti policií informován. V případě, že tento úmysl projeví, je s ním řízení o udělení MO vedeno přímo v Zařízení pro zajištění cizinců (ZZC). Řízení o udělení MO tedy není důvodem k propuštění z tohoto zařízení. Cizinec nemůže podat opakovanou žádost o udělení azylu v době kratší než dva roky od pravomocného ukončení předchozího řízení. V případě, že cizinec projeví úmysl podat opakovanou žádost v době kratší než dva roky, je i tento úmysl přezkoumán, avšak pouze v případě hodném zvláštního zřetele může ministerstvo tuto lhůtu prominout. V případě zjevně nedůvodných žádostí o MO se provádí **tzv. zrychlené řízení**. V takovém případě musí být rozhodnuto nejpozději do 30 dnů ode dne zahájení řízení o udělení MO. Zjevně nedůvodné žádosti jsou například ty, v nichž žadatel uvádí pouze ekonomické důvody, bez vážného důvodu uvádí nesprávné údaje o své totožnosti nebo státním občanství, nebo tyto údaje odmítá uvést, žádá o udělení azylu pouze proto, aby unikl situaci všeobecné nouze, v opakovaně podané žádosti o udělení MO uvede skutečnosti v zásadě shodné či obdobné jako v žádosti předchozí, anebo uvede

³⁴ Ministerstvo vnitra České republiky. *Průběh správního řízení o udělení mezinárodní ochrany* [online].[citováno 6.5.2014].

Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/docDetail.aspx?docid=43919&doctype=ART>

³⁵ Organizace pro pomoc uprchlíkům. *Vítejte v České republice*, 4. Doplněné a rozšířené vydání 2010. s. 24-25. [online].[citováno 6.8.2014].

Dostupné z : http://www.opu.cz/index2.php?option=com_content&task=view&id=55&Itemid=26&pop=1&page=0

skutečnosti jiné, které mu však byly či musely být známé již při podání předchozí žádosti, přichází ze státu, který Česká republika považuje za třetí bezpečnou zemi nebo bezpečnou zemi původu, uvádí skutečnosti zjevně nevěrohodné, mohl nalézt účinnou ochranu v jiné části státu, jehož státní občanství má (tzv. alternativa vnitřního útěku), s cílem ztížit zjištění skutečného stavu věci zničil, poškodil nebo zatajil svůj cestovní doklad či jinou důležitou listinu, anebo s tímto cílem předložil padělaný nebo pozměněný cestovní doklad či jinou důležitou listinu, nebo podal žádost o udělení azylu s cílem vyhnout se hrozícímu vyhoštění nebo vydání k trestnímu stíhání do ciziny, ačkoliv mohl požádat o udělení MO dříve.³⁶

Řízení o udělení MO nemusí být ukončeno pouze rozhodnutím ve věci, ale také **zastavením řízení**. Ministerstvo vnitra řízení zastaví, pokud například žadatel vzal svou žádost zpět, dále jestliže se žadatel bez vážného důvodu opakovaně nedostavuje k pohovoru nebo neposkytuje informace nezbytné pro spolehlivé zjištění skutečného stavu věci a na základě dosud zjištěných skutečností nelze rozhodnout nebo když žadatel v průběhu řízení neoprávněně vstoupil na území jiného státu nebo se o neoprávněný vstup na území jiného státu pokusil.³⁷

Cizinci s udělenou MO jsou vykazováni jako **součást obyvatelstva** České republiky. Z hlediska mezinárodně požadovaných informací je nutné uvádět vývoj počtu žadatelů o MO a informace o průběhu azylového řízení. Tato oblast je v plné gesci MV ČR – odboru azylové a migrační politiky. Je k dispozici plně automatizovaná databáze žadatelů o MO, osob se statutem uprchlíka a jejich charakteristik, která rovněž zaznamenává průběh řízení o udělení MO. Na odbor azylové a migrační politiky se přímo obracejí mezinárodní instituce (např. UNHCR) s měsíčními, eventuálně ročními požadavky o údaje. Základní údaje v této oblasti jsou státní občanství žadatele o MO i uznaného azylanta, datum zahájení řízení ve věci azylu, pohlaví, věk, typ bydlení (azylové zařízení, bydlení v soukromí), region v ČR. Od roku 2004 jsou k dispozici také počty **nepřípustných žádostí**, tj. žádostí, u nichž je uplatňováno nařízení Dublin II, jímž se stanovují kritéria a mechanismy pro určení členského státu odpovědného za posouzení žádosti o azyl podané státním příslušníkem třetí země v jednom z členských států.³⁸

³⁶ Ministerstvo vnitra České republiky. *Průběh správního řízení o udělení mezinárodní ochrany* [online].[citováno 6.5.2014].

Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/docDetail.aspx?docid=43919&doctype=ART>

³⁷ Tamtéž.

³⁸ Tamtéž.

Nedostatky v oblasti azylového řízení jsou způsobeny odlišností údajů pocházejících ze dvou navzájem nepropojených databází, tj. databáze Cizinecké a policie a databáze odboru azylové a migrační politiky. Rozdíly jsou zjišťovány v celkových počtech cizinců s aktuálně platným azylem. Tyto údaje jsou v současné době přebírány z odboru azylové a migrační politiky a dosud se nepodařilo specifikovat, jak vznikají odlišnosti mezi oběma informačními systémy. Výše popsaná disproporce znemožňuje např. dohledat adresu bydliště cizinců s aktuálně platným azylem.

3.2 Azylová zařízení Ministerstva vnitra České republiky

Zákon č. 325/1999 Sb. o azylu hovoří o tzv. azylových zařízeních. Rozumí se tím přijímací středisko, pobytové středisko a integrační azylové středisko. Azylová zařízení se liší podle účelu, který jednotlivá střediska plní. Zřizovatelem všech těchto zařízení je MV ČR, resp. Správa uprchlických zařízení MV ČR (SUZ). Zákon upravuje také možnost, aby pobytová a integrační azylová střediska provozovala namísto MV ČR jiná právnická osoba v rozsahu pověření uděleného MV ČR. Žádné takové zařízení však dosud v České republice zřízeno nebylo. Novou právní úpravou došlo také ke změně pojetí pobytu žadatele o MO v uprchlických táborech, resp. střediscích. Zatímco dříve byla zákonem stanovena povinnost žadatele pobývat v uprchlickém táboře, současná právní úprava stanoví pouze právo využívat tato zařízení³⁹

V **přijímacím středisku** (PřS) jsou soustředěni nově příchozí žadatelé o MO, a to až do doby ukončení základních vstupních procedur. Každý nový účastník musí povinně projít vstupními procedurami, které trvají přibližně 3 týdny. Jedná se o jakousi formu karantény, která je stanovena za účelem provedení identifikace totožnosti, vstupního pohovoru, sociálního šetření a předepsaného lékařského vyšetření. V PřS je poskytováno ubytování, strava, základní hygienické potřeby a lékařská péče. Žadatelům jsou k dispozici sociální a psychologické služby a mohou se účastnit volnočasových aktivit. PřS není možné volně opustit, porušení povinnosti pobývat v přijímacím středisku je hodnoceno jako přestupek. PřS jsou umístěna v obci Zastávka u Brna a v tranzitním prostoru mezinárodního letiště v Praze.⁴⁰

³⁹ Ministerstvo vnitra České republiky. *Pobyt cizince v azylových zařízeních* [online].[citováno 15.1.2014]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/azyl-pobyt-cizince-v-azylovych-zarizenich.aspx>

⁴⁰ Správa uprchlických zařízení MVČR. *Přehled zařízení SUZ* [online].[citováno 18.1.2014]. Dostupné z: <http://www.suz.cz/prehled/prehled>

Nevyužije-li žadatel po ukončení vstupních procedur možnosti ubytování v soukromí, je následně přemístěn do tzv. pobytového střediska.⁴¹

Pobytové středisko (PoS) slouží k ubytování žadatelů po dobu řízení ve věci jejich žádosti o mezinárodní ochranu až do doby nabytí právní moci rozhodnutí o udělení mezinárodní ochrany. Žadatelé mohou střediska volně opouštět, nebo mohou využít možnosti pobytu v soukromí. Ubytovaným jsou zajištěny stejné služby jako v PřS, důraz je zde kladen na sociální práci doplněnou o volnočasové aktivity. V PoS jsou k dispozici dětská centra, výtvarné dílny, knihovny, hřiště a sportovní vybavení. V PoS působí také nevládní neziskové organizace, které se významně podílejí na organizování volnočasových aktivit pro žadatele. Za jejich podpory se konají různé kulturní akce a výlety. Zvláštní pozornost je v PoS věnována ohroženým skupinám žadatelů, které tvoří nezletilí bez doprovodu, samotné ženy s dětmi, senioři a handicapované osoby. PoS se nacházejí v Kostelci a v Havířově.⁴²

Integrační azylové středisko (IAS) slouží k dočasnému ubytování azylantů, kterým již byla v České republice udělena MO a kteří následně vstoupili do Státního integračního programu, pokud se jim nepodařilo již v průběhu řízení o udělení MO najít odpovídající bydlení. Ubytování v IAS je azylantovi umožněno po předchozím podání žádosti o dočasné ubytování, adresované MV ČR, pokud není naplněna kapacita ubytování v IAS. Ubytování je umožněno v samostatných bytových jednotkách s vlastním sociálním zařízením bez zajištění stravování. Azylanti v pozici cizinců s trvalým pobytem mají stejná práva a povinnosti jako čeští občané, svůj pobyt v IAS si proto hradí sami. Ubytování je poskytováno po dobu maximálně 18 měsíců na základě nájemní smlouvy. Předpokladem je, že se azylantům během doby ubytování v IAS podaří získat samostatné bydlení. Tuto dobu by také měli azylanti využít k nalezení zaměstnání a především k osvojení českého jazyka. Nájemní smlouva je ukončena v okamžiku, kdy se azylantům podaří zajistit si trvalé bydlení v rámci Státního integračního programu. Potřebné poradenství a asistenci azylantům nabízejí jak pracovníci středisek, tak i nevládních neziskových organizací. IAS se nacházejí v Brně, Jaroměři, Havířově a Předlicích.⁴³

⁴¹ Správa uprchlických zařízení MVČR. *Přehled zařízení SUZ* [online].[citováno 18.1.2014]. Dostupné z: <http://www.suz.cz/prehled/prehled>

⁴² Tamtéž.

⁴³ Tamtéž.

Vedle legálně žijících cizinců a žadatelů o mezinárodní ochranu působí na území České republiky i množství nelegálních migrantů. Není znám jejich přesný počet, jediné statistické údaje lze čerpat ze zjištěných případů neoprávněných vstupů cizinců na území České republiky, rovněž i z případů, kdy cizinci území nelegálně opouštějí, nebo se o neoprávněný přechod hranic prokazatelně pokoušejí za pomoci použití padělaných cestovních dokladů a prostřednictvím převaděčů.⁴⁴

Po vydání rozhodnutí o správním vyhoštění a o zajištění, které je zachyceným nelegálním migrantům předáno prostřednictvím pracovníků cizinecké policie, jsou tito dopraveni do **Zařízení pro zajištění cizinců (ZZC)**, někdy také nazývané detence nebo záchyt, které slouží primárně k zajištění těchto migrantů. Zajištěny mohou být jen osoby ve věku nad 15 let a na maximální dobu 180 dní. Tato doba se počítá od okamžiku omezení osobní svobody, tedy od momentu, kdy byla svoboda cizince fakticky omezena např. tím, že mu policie zabránila v odchodu, vyzvala jej ke vstupu do služebního vozidla apod.⁴⁵ V této době si mohou migranti zažádat o mezinárodní ochranu, těmto žádostem ale většinou už není vyhověno. Při umístění cizinců do ubytovacích prostor je přihlíženo k náboženským, etnickým či národnostním zvláštnostem, věku nebo zdravotnímu stavu, příbuzenským a manželským vztahům, které ale musí cizinec prokázat, jinak se má za to, že se v případě dvou cizinců jedná o cizí osoby.⁴⁶ V ZZC je poskytnuto ubytování a strava, sociální a zdravotnické služby. Migrantů mají relativně volný pohyb, mohou se účastnit volnočasových aktivit, které i zde organizují pracovníci nevládních neziskových organizací. Vnější ostrahu ZZC zajišťuje Policie ČR, vnitřní ochranu smluvní bezpečnostní agentury. V současné době se ZZC nachází v Bělé Jezové, Vyšních Lhotách a Drahonicích.⁴⁷

Do kompetence Správy uprchlických zařízení MV ČR spadají také **Centra na podporu integrace cizinců** (dále jen CPIC). V současné době se sídlí v Ostravě, Pardubicích, Plzni, Zlíně, Liberci, Českých Budějovicích, Karlových Varech, Olomouci a v Jihlavě. Cílem činnosti CPIC je vytvoření prostoru pro dlouhodobou koncepční podporu integrace cizinců, kteří pocházejí z nečlenských zemí EU (tzv. třetí země) a mají platný trvalý nebo dlouhodobý pobyt v ČR. Tato kategorie se tedy týká i uznaných azylantů. Projekt spolufinancuje Evropský fond pro integraci státních příslušníků třetích

⁴⁴ *Cizinci v České republice 2008*. Vyd. neuv. Praha: Český statistický úřad, 2008. s 239.

⁴⁵ ONDRUŠ, Radek; KEJVAL Jaroslav. *Průvodce cizineckým řízením*. Vyd.neuv. Praha: Linde, 2005. s 227.

⁴⁶ Tamtéž, s 232.

⁴⁷ Správa uprchlických zařízení MVČR. *Přehled zařízení SUZ* [online].[citováno 18.1.2016]. Dostupné z: <http://www.suz.cz/pages/6.html>

zemí. CPIC spolupracuje s krajskými a obecními úřady, cizineckou, státní a městskou policií, s úřady práce, finančními úřady, živnostenskými úřady a dalšími subjekty, které se mohou podílet na úspěšnosti integrace cizinců v ČR. Mezi hlavní aktivity center patří poradenská a informační činnost v oblasti náležitostí pro pobyt, sociálního zajištění, zdravotní péče a pojištění, bydlení, vzdělávání, organizování kurzů českého jazyka, právní poradenství, které je zajišťováno prostřednictvím smluvních partnerů, sociokulturní kurzy, ve kterých jsou cizinci seznamováni s dovednostmi nutnými pro podmínky života v ČR. Cizinci se v nich učí jak např. komunikovat s úřady a zaměstnavateli. V každém centru je k dispozici internetové pracoviště s možností bezplatného přístupu k internetu a knihovna s cizojazyčnou literaturou a tiskem. V centrech jsou organizována pravidelná setkání a přednášky s odborníky na určenou problematiku, kteří cizincům poskytují odpovídající úroveň informací. Tyto aktivity probíhají v sídlech CPIC, ale v případě zájmu nabízejí jejich pracovníci zorganizování kurzů a poradenství kdekoli v rámci daného kraje. Všechny služby jsou poskytovány zdarma, projekt center je spolufinancovaný z Evropského integračního fondu.⁴⁸

⁴⁸ Správa uprchlických zařízení MVČR. *Centra na podporu integrace cizinců* [online]. [citováno 8.6.2014]. Dostupné z: <http://www.integracnicentra.cz/default.aspx>

4 ORGANIZACE ZAMĚŘENÉ NA POMOC AZYLANTŮM

V České republice azylantům pomáhají nejen státní úřady a instituce, ale ve velké míře také široké spektrum nevládních organizací. Úspěšného začlenění azylantů do majoritní společnosti nelze dosáhnout bez aktivního zapojení těchto aktérů. Ve většině států Evropské unie už řadu let působí nevládní organizace a v mnoha těchto zemích existuje dobře fungující dobrovolnický sektor, který hraje rozhodující roli v integraci azylantů. Tyto dobrovolné organizace pomáhají azylantům nejrůznějším způsobem při integrování do majoritní společnosti. Ty organizace, které jsou více stabilizované, úzce spolupracují se státem a stát jim často zadává na zakázku realizovat konkrétní programy.

4.1 Správa uprchlických zařízení Ministerstva vnitra České republiky

Na úrovni státu se integrací azylantů v gesci MVČR zabývá Správa uprchlických zařízení MVČR (SUZ). SUZ vznikla v roce 1996 rozdělením tehdejšího odboru pro uprchlíky z důvodu oddělení státní správy v oblasti azylové politiky a správního řízení o udělení azylu od zabezpečovacích služeb žadatelům o udělení mezinárodní ochrany. ČR zajišťuje prostřednictvím SUZ ubytování a další služby žadatelům o mezinárodní ochranu, azylantům a zajištěným cizincům. Úkolem SUZ je nabídnout těmto osobám odpovídající důstojné podmínky. Spolupracuje s řadou nevládních a mezinárodních organizací, státní správou a územní samosprávou.⁴⁹

Jednou ze základních služeb, které SUZ nabízí, je poskytování sociálních služeb ve svých zařízeních. Sociální pracovníci pracují s rozmanitými skupinami klientů – s nezletilými, s rodinami, se seniory, se zdravotně postiženými, s osobami s psychiatrickou diagnózou atd. Velmi náročné je pro sociální pracovníky překonávání jazykových bariér a sociokulturních rozdílů. Sociální služby jsou poskytovány v rovině

⁴⁹ Ministerstvo vnitra České republiky. *Azyl, migrace a emigrace* [online]. [citováno 24.2.2014]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx?q=Y2hudW09Mg%3D%3D>

diagnostické, informační, zprostředkovatelské, poradenské a částečně i v poskytnutí krizové intervence.⁵⁰

Cíle sociální práce, poskytované v zařízeních SUZ, lze shrnout do tří základních oblastí – podpora schopností adaptace klientů na nároky a podmínky situace a prostředí: zprostředkování zdrojů a služeb, efektivní a humánní způsob podpory klientů a jejich rozvoj. SUZ zajišťuje psychologické služby pro klienty, a to především pro zranitelné osoby. Vzhledem k obtížné životní situaci, ve které se někteří klienti nacházejí, má zajištění psychologické pomoci a podpory pozitivní dopad na individuální prožívání situace klientem a může vést k jeho aktuálnímu zklidnění (krizová intervence) nebo k dlouhodobějším psychologickým efektům (poradenství, terapie). Diagnostické postupy a doporučení psychologa vedou k rozšíření spolupráce se sociálními pracovníky a ke zkvalitňování poskytovaných sociálních služeb.⁵¹

4.2 Nestátní neziskové organizace v České republice

Problematikou integrace azylantů a cizinců se v České republice zabývá množství nestátních neziskových organizací. Seznam všech těchto organizací je azylantům volně k dispozici v azylových zařízeních MVČR. V této kapitole jsou uvedeny organizace, které se nejvíce specializují na proces integrace azylantů prostřednictvím Státního integračního programu.

V České republice působí od roku 1997 občanské sdružení **Poradna pro integraci** (PPI), které je nevládní neziskovou organizací, která se zabývá integrací osob, kterým byla v České republice udělena MO, a od roku 2002 také dlouhodobě usazených cizinců v České republice. PPI se zaměřuje na všechny aspekty integrace cizinců, a to jak na práci s konkrétními klienty, tak i na aktivity, které směřují k ovlivňování politiky a společenské atmosféry v oblasti uprchlictví. *„Hlavním posláním PPI je především pomoc při adaptaci a posléze integraci azylantů a ostatních cizinců do nového prostředí s konečným cílem prevence negativních jevů provázejících uprchlictví a cizineckou problematiku vůbec, zejména rasismu a xenofobie. Snahou pracovníků PPI je podporovat samostatnost a soběstačnost klientů a přispívat k rozvoji jejich schopností a*

⁵⁰ Správa uprchlických zařízení MVČR. *Poskytované služby* [online].[citováno 28.2.2014].
Dostupné z: <http://www.suz.cz/pages/2p.html>

⁵¹ Tamtéž.

*vědomostí při řešení nejrůznějších sociálních situací a při uplatňování jejich občanských práv.*⁵²

Mezi hlavní činnosti PPI spadá sociální poradenství, právní poradenství a podpora komunitních aktivit. Odborná poradenství jsou poskytována ve třech komunitních multikulturních centrech PPI, která se nacházejí v regionech s velkou koncentrací cizinců, a to v Praze, v Brně a v Ústí nad Labem, či v místě bydliště klientů. Sociální a právní poradenství bylo v roce 2007 rozhodnutím Magistrátu hlavního města Prahy, odborem sociální péče a zdravotnictví, zaregistrováno jako sociální služba dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Sociální poradenství

Práce sociálních pracovníků PPI se skládala ze tří částí:

- sociálního poradenství
- pomoci při prosazování práv a zájmů klientů při jednání s úřady a zaměstnavateli
- návštěv klientů v místě jejich bydliště (byty, integrační byty, integrační azylová střediska, případně jiný druh ubytování)

Pomoc sociálních pracovníků PPI spočívá především v seznamování klientů se systémem fungování a kompetencí státních či obecních úřadů, v poskytování základních informací o právech a povinnostech vyplývajících ze získání postavení azylanta a dalších druhů pobytu v ČR, v pomoci s vyřizováním dokladů a evidence na úřadech práce, v pomoci s realizací Státního integračního programu, ve vyhledávání zaměstnání a v pomoci s nostrifikací dokladů o vzdělání. Mezi aktivity PPI patří také poskytování pomoci při zajištění základních prostředků na živobytí formou žádostí o dávky sociální péče, hmotné nouze a státní sociální podpory, evidence u zdravotních pojišťoven a informace o systému zdravotní péče. Poradenství se dále týká řešení individuálních sociálních a psychosociálních problémů vznikajících v důsledku adaptace na nové životní podmínky, seznamování se s kulturními odlišnostmi a pomoci při jejich překonávání. Velmi důležitá je také podpora při vyrovnávání se s odloučením od rodiny a přátel, kteří zůstali v zemi původu klienta.⁵³

⁵² Poradna pro integraci. *Výroční zpráva 2008*. 18 s.[online].[citováno 18.4.2014].

Dostupné z: http://p-p-i.cz/fileadmin/pub/vyrocní_zpravy/2008.pdf

⁵³ Poradna pro integraci. *Činnost* [online].[citováno 28. 4. 2014]. Dostupné z: <http://p-p-i.cz/sluzby/>

Právní poradenství

Právní poradenství PPI je zaměřeno na informování o právním systému v České republice nejen v oblasti cizineckého a azylového práva, ale i v oblastech každodenního života klientů (pracovní právo, rodinné právo, právo v oblasti bydlení, v menší míře obchodní a trestní právo). Klienti se na právníka PPI mohou obracet za účelem konzultací a se žádostmi o zastupování ve správním řízení (např. v řízeních o udělení státního občanství), popř. soudním řízení správním či občanskoprávním.⁵⁴

Občanské sdružení **Centrum pro integraci cizinců** (CIC) bylo založeno v roce 2003. Svou činnost zahájilo projekty, které se týkaly poskytování poradenství azylantům a cizincům se znevýhodněným zdravotním stavem a věkem. Postupně CIC rozšířilo své aktivity i na ostatní skupiny cizinců a začalo nabízet další druhy služeb. V současné době má CIC působnost na celém území Čech a v kraji Vysočina, kde se účastní různých meziresortních komisí, výborů a pracovních skupin zaměřených na integraci cizinců v České republice. CIC poskytuje sociální poradenství, dobrovolnickou službu, vývoj a realizaci nízkoprahových kurzů českého jazyka.⁵⁵

Posláním sociálního poradenství CIC je pomáhat imigrantům, kteří jsou ohroženi nepříznivou sociální situací při integraci do společnosti v České republice. Cílovou skupinou sociálního poradenství jsou cizinci, zejména ze třetích zemí, s legálním pobytem na území České republiky, konkrétně azylanti, cizinci s povolením k trvalému pobytu, cizinci s povolením pobytu nad 90 dní (dlouhodobý pobyt) a imigranti s českým občanstvím. *Cílem sociálního poradenství* je, aby se z imigrantů stali soběstační, samostatní a rovnoprávní členové majoritní společnosti, kteří mají zabezpečeny základní životní potřeby a vytvořeny důstojné podmínky pro svůj život a uplatnění v České republice.⁵⁶

V působnosti CIC je program "Dobrovolník jako průvodce azylantů a cizinců trvale usazených v ČR", který funguje jako doplněk sociálního a pracovního poradenství. Dobrovolnický program je zaměřen na pomoc konkrétnímu klientovi při začleňování do společnosti v místě jeho bydliště. Pomoc spočívá ve spolupráci jednoho dobrovolníka s jedním cizincem, případně jeho rodinou. Dobrovolník pomáhá klientovi poznat nové prostředí, jeho zvyky a pravidla, funguje jako zprostředkovatel kontaktu

⁵⁴ Poradna pro integraci. *Činnost* [online].[citováno 28.4.2010]. Dostupné z: <http://p-p-i.cz/sluzby/>

⁵⁵ Centrum pro integraci cizinců. *Výroční zpráva za rok 2012*. 28 s. [online].[citováno 18.4.2014]. Dostupné z: <http://www.cicpraha.org/images/dokumenty/vyrocky/2012.pdf>

⁵⁶ Tamtéž.

mezi nově příchozím a jeho sousedy. Dobrovolník a klient spolupracují na základě předem dané domluvy a plánu spolupráce, který je stanoven na první schůzce za účasti koordinátora dobrovolnického projektu. Náplní této spolupráce je nejčastěji společné trávení volného času, kdy dobrovolník pomáhá klientovi poznat běžné volnočasové aktivity a seznamuje ho s českou kulturou, např. prostřednictvím návštěv výstav, divadel, různých společenských akcí atd.⁵⁷

Organizace pro pomoc uprchlíkům (OPU) je nevládní nezisková organizace, která se od svého založení v roce 1991 zabývá právní, sociální a psychologickou pomocí uprchlíkům a ostatním cizincům na území České republiky, kteří jsou ve své vlasti pronásledováni z důvodu politického, etnického, náboženského a rasového nebo kvůli své příslušnosti k určité sociální skupině, a také těm, kteří již požívají práva azylu a dočasné ochrany. Sídlo OPU je v Praze, kde jsou každý pracovní den cizím státním příslušníkům k dispozici odborní pracovníci. Pobočky OPU jsou v Brně, Českých Budějovicích a v Plzni. Pracovníci OPU navštěvují pravidelně azylová zařízení a zařízení pro zajištění cizinců, ve kterých pomáhají žadatelům o MO v řešení jejich právních a sociálních problémů. Podílí se rovněž na organizování volného času žadatelů, kteří pobývají v azylových zařízeních. Speciální pozornost je věnována ohroženým skupinám mezi uprchlíky, tj. dětem, ženám ve zranitelném postavení, osobám nemocným a postiženým. OPU realizuje také vzdělávací programy pro studenty českých vysokých škol v oblasti právní a sociální práce s uprchlíky a migranty. Další činností OPU v oblasti vzdělávání je organizování přednášek na středních školách v České republice.⁵⁸

Za podpory Evropského uprchlického fondu a MV ČR realizuje OPU projekt „*Nový začátek*“, který je zaměřen na osoby s udělenou mezinárodní ochranou. V rámci projektu OPU nabízí doprovody na úřady v místě bydliště, sociálně-právní poradenství, asistenci při orientaci v novém bydlišti, možnost proplacení rekvalifikace vedoucí k nalezení pracovního uplatnění a následně pomoc s pracovním uplatněním, v rámci projektu existuje také fond na nostrifikaci a překlady dokladů, fond na proplacení

⁵⁷ Centrum pro integraci cizinců. *Dobrovolnický program* [online].[citováno 20.4.2014].

Dostupné z:

http://www.cicpraha.org/index.php?option=com_content&view=article&id=109&Itemid=300&lang=cs

⁵⁸ Organizace pro pomoc uprchlíkům. *Naše mise*. [online].[citováno 21.4.2014].

Dostupné z:

http://www.opu.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=1&Itemid=2&lang=cs

volnočasových aktivit dětí a tlumočnické služby. Tyto služby jsou poskytovány azylantům po dobu šesti měsíců od nastěhování se do integračního bytu dle Varianty I Státního integračního programu nebo od podpisu smlouvy v rámci Varianty II Státního integračního programu (Státní integrační program viz kapitola č. 5). Cílem těchto aktivit je, aby si azylanti co nejrychleji vytvořili sociální, ekonomické a kulturní vazby a tím se zvýšily šance na jejich úspěšnou integraci na lokální i obecné úrovni.⁵⁹

S příchodem první vlny uprchlíků do Československa v roce 1990 vznikla nevládní nezisková organizace **Sdružení občanů zabývajících se emigranty (SOZE)**. Oficiálně bylo SOZE zaregistrováno Ministerstvem vnitra v roce 1992. Své sídlo má v Brně a jeho poradci poskytují asistenci v brněnské kanceláři i ve všech azylových zařízeních na území Moravy a Slezska. Posláním SOZE je poskytování pomoci uprchlíkům a dalším kategoriím cizinců přicházejících do České republiky. Tato pomoc spočívá v bezplatném právním, sociálním a psychologickém poradenství, v realizaci volnočasových a vzdělávacích programů a v komplexní sociálně-právní asistenci dlouhodobě usazeným cizincům a uznaným azylantům v procesu integrace do majoritní společnosti. Ve snaze odbourávat projevy nedůvěry, nesnášenlivosti a xenofobie, působí SOZE prostřednictvím organizování osvětových a informačních přednášek, výstav, seminářů a národních kulturních večerů na majoritní veřejnost.⁶⁰

Problematikou pobytu a následnou integrací azylantů v České republice se zabývá i celá řada dalších nestátních neziskových organizací a občanských sdružení, např. Sdružení pro integraci a migraci, Česká katolická charita, Diakonie Českobratrské církve evangelické, Asociace uprchlíků v České republice, Berkat, Úřad vysokého komisaře pro uprchlíky, Multikulturní centrum Praha, Mezinárodní organizace pro migraci atd. Činnosti, podpora, právní a sociální pomoc všech nestátních neziskových organizací jsou významné a vysoce oceňované zejména v oblastech, v nichž nelze uplatnit vliv orgánů státní správy a samosprávy.

⁵⁹ Organizace pro pomoc uprchlíkům. Projekt "Nový začátek". [online].[citováno 21.4.2014].

Dostupné z: http://www.opu.cz/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=2&Itemid=25&lang=cs

⁶⁰ Sdružení občanů zabývajících se emigranty. *O nás*. [online].[citováno 4.5.2014].

Dostupné z: http://www.soze.cz/?page_id=2

5 STÁTNÍ INTEGRAČNÍ PROGRAM

Žadatel o mezinárodní ochranu *získává v den předání* rozhodnutí o udělení mezinárodní ochrany formou azylu právní postavení azylanta s trvalým pobytem na území České republiky. Toto postavení je uděleno na časově neomezenou dobu. Na rozhodnutí o udělení MO musí být vyznačena jeho právní moc, tj. datum, od kterého je toto rozhodnutí platné. Od toho okamžiku se další pobyt azylanta řídí požadavky zákona o pobytu cizinců č. 326/1999 Sb. Ministerstvo vnitra vydá průkaz povolení k pobytu azylanta a navrátí azylantovi cestovní pas, který mu byl odebrán při vstupní proceduře v PŘS, pokud ho v té době měl. Jestliže azylant při vstupu na území České republiky pas neměl, může si o něj po udělení mezinárodní ochrany zažádat na cizinecké policii v místě hlášeného pobytu. V průkazu povolení k pobytu je uvedeno rodné číslo, které azylantovi přiděluje v současné době MVČR.⁶¹

Azylant má obdobná práva a povinnosti jako občan České republiky, ovšem s několika výjimkami. V běžném životě, tedy v práci, zdravotní péči, školním vzdělávání a sociálním zabezpečení má stejné podmínky jako čeští občané. Může také kupovat bez omezení nemovitosti. Azylant však nemá právo účastnit se voleb, nepodléhá branné povinnosti, nemůže vstoupit do zaměstnání, kde je podmínkou české státní občanství (např. Policie České republiky). Evidenci azylanta vede MVČR, které mu také vydává doklady (pro české občany jsou to městské úřady).⁶²

Po udělení mezinárodní ochrany nemá již azylant právo pobývat nadále v PoS. Musí se proto rozhodnout, jakou formu bydlení zvolí, zda si sám zajistí ubytování v soukromí nebo zda požádá MVČR o zajištění dočasného ubytování v některém z integračních azylových středisek. S touto volbou přímo souvisí, zda azylant vstoupí do Státního integračního programu.

Státní integrační program (SIP) je zaměřen na pomoc azylantům při jejich začleňování do české společnosti. Týká se pouze osob, kterým již byla udělena mezinárodní ochrana formou azylu podle zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů. Do SIP je azylant zařazen na základě vlastní písemné žádosti. Program začal fungovat v roce 1994 a je jedinou komplexní státem aplikovanou

⁶¹ Ministerstvo vnitra České republiky. *Azyl, migrace a emigrace* [online].[citováno 24. 2. 2014].

Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx?q=Y2hudW09Mg%3D%3D>

⁶² Poradna pro integraci. *Informace pro cizince s povolením k dlouhodobému pobytu* [online].[18. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.p-p-i.cz/o-nas/publikace/>

integrační politikou v České republice. Pro SIP schvaluje Úřad vlády České republiky každoročně kvóty a finanční prostředky potřebné k jeho realizaci.⁶³ (Plné znění Státního integračního programu viz. Příloha A)

V souladu se zněním zákona o azylu se SIP zaměřuje primárně na dvě základní integrační oblasti - zajištění bydlení a výuku českého jazyka, zprostředkovaně se ale také věnuje zajišťování pomoci v dalších oblastech integrace, zejména v oblasti pomoci azylantům při uplatnění na trhu práce a soužití s majoritní společností.

5.1 Oblast zajištění nabídky bydlení

Azylanti, kteří nemají zajištěné bydlení po odchodu z PoS, mají po vstupu do Státního integračního programu několik možností ubytování. První možností je **bydlení v IAS**, o které musí azylant požádat písemnou formou Správu uprchlických zařízení. Tato forma bydlení je považována za jakousi formu startovacího bydlení, neboť je pro azylanty nejvíce finančně přijatelná. Vstup do SIP ale neznamená automaticky přidělení bytu v IAS, jelikož i zde jsou omezení daná celkovou kapacitou poskytovaných bytů.

Po příchodu do IAS je s azylantem uzavřena smlouva o ubytování, která je v současné době uzavírána na maximální dobu 18 měsíců. Tuto dobu lze ve výjimečných případech prodloužit o dalších 6 měsíců, a to na základě konkrétní písemné žádosti azylanta adresované řediteli SUZ, který posuzuje uvedené důvody. V případě nedodržení ubytovacího řádu (např. z důvodu neplacení nájemného) může být azylantovi ukončena nájemní smlouva i před uplynutím stanovené doby pobytu, a to bez náhrady ubytování. Ubytovaní je zajištěno v samostatných ubytovacích jednotkách s příslušenstvím, kuchyní a jednotky jsou vybaveny základním nábytkem. Kromě nájemného hradí azylant také poplatky za služby (elektrická energie, voda atd.).⁶⁴

Azylantům jsou v IAS k dispozici sociální pracovníci jak z řad pracovníků SUZ, tak i nestátních neziskových organizací, kteří do IAS pravidelně dojíždějí. Jejich pomoc spočívá v doprovodech klientů a vyřizování různých úkonů na úřadech, ale má také sociální a psychologický rozměr.

V současné době SIP umožňuje kromě bydlení v IAS prostřednictvím odboru azylové a migrační politiky (OAMP) také další dvě možnosti zajištění bydlení pro

⁶³ Ministerstvo vnitra České republiky. *Azyl, migrace a emigrace* [online]. [citováno 12.3. 2014].

Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx?q=Y2hudW09Mg%3D%3D>

⁶⁴ Poradna pro integraci. *Informace pro cizince s povolením k dlouhodobému pobytu* [online]. [18. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.p-p-i.cz/o-nas/publikace>

azylanty, tzv. Varianta č I a Varianta č II A a II B. V těchto dvou případech se jedná o ubytování v soukromí formou nájemního bydlení. Zajišťování tohoto typu bydlení je náročným procesem, a proto se od každého azylanta očekává vlastní iniciativa a úzká spolupráce s OAMP a nevládními organizacemi, které se v pomoci vyhledávání bydlení azylantům ve velkém měřítku také angažují.

Varianta č. I umožňuje azylantovi získat nájemní bydlení v obecním bytě, který je v majetku obce. Úloha obce v rámci této varianty spočívá v tom, že se zaváže zajistit azylantům bydlení ve svém obecním bytě na dobu určitou. V případě konkrétní nabídky bytu ve vlastnictví obce požádá OAMP nevládní organizace a pracovníky SUZ o návrh a doporučení k obsazení bytu. Následně je návrh projednán v komisi MV ČR. Komise vybere vhodného azylanta a doporučí ministru vnitra uvolnit dotaci. Tato dotace je vymezena pro obec na opravu bytového fondu v majetku obce a na rozvoj infrastruktury. Nabídka varianty č. 1 je azylantovi poskytnuta pouze jednou. Odmítnutí této nabídky může znamenat vyloučení ze SIP⁶⁵.

Výše dotace na rozvoj infrastruktury obce⁶⁶:

Za zajištění bydlení pro 1–2 azylanty nájemce bytu ve výši 400 000 Kč

Za zajištění bydlení pro 3–5 azylantů nájemců bytu ve výši 600 000 Kč

Za zajištění bydlení pro 6 a více azylantů nájemců bytu ve výši 700 000 Kč.

Azylant má také možnost získat nabídku nájemního bydlení v obecním bytě, kterou si zajistil vlastním přičiněním, a to na základě vlastní podané žádosti adresované vybrané obci. Při úkonech spojených s podáváním této žádosti azylantům většinou pomáhají pracovníci neziskových organizací. Smlouva o nájmu bytu mezi obcí a azylantem se uzavírá na určitou dobu jednoho roku s možností postupného prodlužování smlouvy až na maximální dobu 5 let. Následně může být smlouva s azylantem prodlužována podle místních obecních předpisů. Pokud azylant neplní podmínky smlouvy o nájmu bytu, nemusí mu být smlouva dále prodloužena.⁶⁷

Základním problémem této varianty je, že nabídka a poptávka nejsou v rovnováze. Nabídka bytu je jednorázová a azylant má omezené možnosti vybrat si

⁶⁵ Ministerstvo vnitra České republiky. *Azyl, migrace a emigrace* [online]. [citováno 24. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx?q=Y2hudW09Mg%3D%3D>

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ Tamtéž.

místo, kde chce bydlet. Dalším problémem je poměrně dlouhá doba čekání na vhodný integrační byt. Dlouhodobý pobyt v IAS, kdy azylant čeká na uvolnění bytu, pak u některých azylantů vede k tomu, že si vytváří své kontaktní sociální sítě v rámci komunity střediska. Efektem může být ztráta motivace, projevy apatie a klesající vlastní aktivita azylantů. To lze považovat za brzdicí faktor pro následnou integraci vně IAS.

Někteří azylanti nejsou schopni zvážit praktické stránky přijetí konkrétního nabízeného bytu, což může být někdy ovlivněno snahou uspíšit odchod z IAS. Za této situace azylanti někdy nejsou po určité době spokojeni s integračním bytem a tento byt opouštějí (převažujícím důvodem opuštění integračního bytu bývá odchod azylantů z České republiky do zahraničí.) Samosprávy musí následně vracet dotace a k dalšímu zřizování integračních bytů se mohou proto stavět negativně. Negativní postoje obcí vznikají většinou na základě skutečnosti, že azylanti před opuštěním integračního bytu neukončili nájemní vztah, o čemž musí následně rozhodnout soud, což je zpravidla časově náročné. Po tuto dobu nikdo neplatí nájem, a byt není možné až do pravomocného rozhodnutí soudu obsadit. Někdy se stává, že nabízené byty nejsou ve zcela vyhovujícím stavu, např. je v nich vlhkost, nebo se nacházejí v lokalitě, která by způsobila určitou sociální separaci azylantů a nepříspěla k jejich integraci, např. v domě na okraji města.⁶⁸

Prostřednictvím **Varianty č II A**: je dotováno čisté nájemné nebo jeho část, zprostředkovatelem dotace je vždy obec. Varianta umožňuje azylantovi, aby si samostatně vlastním přičiněním našel nájemní bydlení v místě, kde by chtěl žít a kde si může zajistit zaměstnání. Byt může být v majetku právnických nebo fyzických osob a musí svou kvalitou a rozměry odpovídat obvyklým standardům a počtu osob, které v něm budou bydlet. Pokud majitel svůj byt azylantovi poskytne a dojde k uzavření nájemní smlouvy mezi vlastníkem bytu a azylantem, může azylant požádat obec o dotaci na úhradu čistého nájemného nebo jeho části. Dotaci obec hradí přímo majiteli bytu. Za tuto službu také obdrží obec od MVČR dotaci na rozvoj své infrastruktury.⁶⁹

Dotace na úhradu čistého nájemného nebo jeho části je poskytována obci také prostřednictvím kraje, ale obec ji formou finančního příspěvku proplácí přímo majiteli

⁶⁸ NĚMEC, Pavel. *Analýza možných perspektivních řešení státního integračního programu v oblasti bydlení azylantů*, In: Předkládací zpráva pro informaci členů Vlády ČR, 2005, s 6. ISBN neuv.

⁶⁹ Ministerstvo vnitra České republiky. *Azyl, migrace a emigrace* [online]. [citováno 24. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx?q=Y2hudW09Mg%3D%3D>

bytu, se kterým má azylant uzavřenou nájemní smlouvu. Výše dotace je stanovena podle počtu azylantů, kteří budou sdílet společnou domácnost⁷⁰:

Dotace na úhradu čistého nájemného nebo jeho části pro 1–2 azylanty až do výše 5 000 Kč/měsíc

Dotace na úhradu čistého nájemného nebo jeho části pro 3–5 azylantů až do výše 6 000 Kč /měsíc

Dotace na úhradu čistého nájemného nebo jeho části pro 6 a více azylantů až do výše 7 000 Kč /měsíc

V případě, že je nájemné vyšší než příspěvek na jeho úhradu, hradí z vlastních prostředků vzniklý rozdíl azylant, stejně jako platby za služby. Doba, na kterou lze smlouvu o nájmu bytu uzavřít není stanovena, ale tato dotace je také poskytována nejdéle po dobu 8 let, nebo po dobu kratší, pokud došlo k zániku azylu po udělení státního občanství.⁷¹

Zajištění bydlení vlastními silami vyžaduje z pohledu azylanta mnoho úsilí a času. Je nutno psát dopisy, osobně kontaktovat obecní úřady a pronajímatele. Získání bytu touto cestou znamená, že azylant musí být schopen se bez problémů domluvit a vysvětlit, co chce. Jen málo azylantů je ale schopno splnit takové vysoké nároky bez intenzivní pomoci a asistence.

Překážkou na straně pronajímatelů a obcí je především vysoká administrativní náročnost systému z důvodu kontroly používání státních prostředků. To vyžaduje, aby spolupracovala i obec, která je motivována příspěvkem na svou infrastrukturu. Obec musí měsíčně vyřizovat opakované žádosti o dotaci, což může být důvodem odmítnutí spolupráce ze strany obce, bez níž nelze tuto variantu realizovat. Další bariérou jsou někdy mylné domněnky vlastníků nemovitostí, tj. malá informovanost o SIP, ale i o širším legislativním rámci, např. právním postavení azylantů.⁷²

Databáze integračních bytů je zveřejněna na internetových stránkách OAMP, kde si může azylant vybrat vhodný byt sám. Do programu zařadí azylanta pracovníci MV ČR písemnou formou. Poté si může azylant sám vyhledávat byt v místě, kde chce žít a písemnou žádostí nebo osobním kontaktem představiteli obce (starostovi,

⁷⁰ Ministerstvo vnitra České republiky. *Azyl, migrace a emigrace* [online]. [citováno 24.2.2014]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx?q=Y2hudW09Mg%3D%3D>

⁷¹ Tamtéž.

⁷² NĚMEC, Pavel. *Analýza možných perspektivních řešení státního integračního programu v oblasti bydlení azylantů*, In: Předkládací zpráva pro informaci členů Vlády ČR, 2005, s 6-7. ISBN neuv.

místostarostovi) zažádat o poskytnutí bytu v rámci SIP. V těchto úkonech azylantům také pomáhají pracovníci nestátních neziskových organizací.

V následující tabulce jsou uvedena hlavní pozitiva a negativa uvedených variant možností ubytování v rámci SIP:⁷³

Tabulka 1 - Pozitiva a negativa Varianty I a Varianty II A

	Pozitiva	Negativa
Varianta I	<ul style="list-style-type: none"> ▪ azylant je pro obec finančním přínosem ▪ obec je o přistěhování informována a souhlasí s ním ▪ je stále jedinou skutečně funkční variantou pomoci 	<ul style="list-style-type: none"> • poměrně vysoká finanční náročnost • omezená možnost volby, což vede k pasivitě azylantů, vznikají následné problémy při změně bydlení • uspokojena je jen část azylantů • přidělení bytu je zpravidla spojeno s dlouhým čekáním v IAS
Varianta II	<ul style="list-style-type: none"> ▪ podpora aktivního přístupu azylanta ▪ flexibilnější než varianta I. ▪ umožňuje uspokojení většího počtu azylantů 	<ul style="list-style-type: none"> • klade na azylanty nároky, které jsou schopni splnit bez přiměřené asistence jen výjimečně • je administrativně náročná pro obce i pronajímatele

V roce 2006 byla do praxe zavedena ještě **Varianta II B**, která umožňuje úhradu pobytu azylantů v zařízeních sociálních služeb. Azylant musí splňovat podmínky pro umístění do zařízení sociálních služeb (např. domovy pro seniory). Tato varianta se týká jen velmi úzkého okruhu osob z řad azylantů a v této diplomové práci jí proto nebudu věnovat. Dotace v této variantě je poskytována také prostřednictvím obcí, bez časového omezení a ve výši, která je stanovena ve smlouvě uzavřené mezi poskytovatelem sociálních služeb a azylantem. Dotace je převáděna z bankovního účtu obce na bankovní účet poskytovatele sociálního zařízení. I u této varianty dostává obec za svou roli zprostředkovatele dotaci na rozvoj infrastruktury, a to ve stejné výši jako u varianty IIA.⁷⁴

⁷³ NĚMEC, Pavel. *Analýza možných perspektivních řešení státního integračního programu v oblasti bydlení azylantů*, In: Předkládací zpráva pro informaci členů Vlády ČR, 2005, s 10. ISBN neuv.

⁷⁴ Sdružení občanů zabývajících se emigranty. *Analýza přístupu k bydlení ve vztahu k osobám požívajícím v České republice mezinárodní ochrany* [online]. [citováno 7. 8. 2014]. Dostupné z: http://www.soze.cz/wp/wp-content/storage/studie_bydleni.pdf

5.2 Oblast výuky českého jazyka

Osvojení si úředního jazyka je jedním z předpokladů úspěšné integrace azylantů do majoritní společnosti. Jazykové dovednosti jsou také předpokladem k úspěšnému uplatnění na trhu práce a k plnohodnotnému životu v lokální společnosti.

Pořádáním jazykových kurzů je pověřeno MVČR ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). Výuku českého jazyka azylantů v současné době pro IAS zajišťuje Správa uprchlických zařízení MVČR (SUZ) a kurzy realizované mimo IAS pořádá Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka (AUČCJ).⁷⁵

MVČR předává seznam uznaných azylantů do kompetence MŠMT, odkud jej pověřená osoba postoupí SUZ a AUČCJ. Předností tohoto systému má být souběžné zavedení centrální evidence všech azylantů, jimž byl kurz českého jazyka nabídnut a kteří kurz absolvovali, popřípadě jej odmítli nebo na nabídku nereagovali. Další předností je možnost individuálního způsobu výuky, na kterém by mohly participovat celé rodiny, včetně dětí.⁷⁶ Kurz je pro azylanty bezplatný a povinný, pokud vstoupili do SIP. Kurzy jsou skupinového i individuálního typu v rozsahu 400 vyučovacích hodin. Trvání kurzu je 10 měsíců a je zakončen jazykovou zkouškou za přítomnosti lektora a zkušební komise. Na závěr kurzu je azylantovi vydáno osvědčení o jeho absolvování a o vykonání závěrečné zkoušky.⁷⁷

Nabídka kurzu českého jazyka má být azylantovi učiněna do 30 dnů po udělení rozhodnutí o mezinárodní ochraně. Během těchto 30 dnů podstoupí azylant vstupní test, na jehož základě je zařazen do kurzu odpovídající úrovně. SIP je plánován tak, aby kurz českého jazyka byl vždy první z nabízených možností pomoci, tedy že absolvování kurzu českého jazyka a vykonání závěrečné zkoušky má být podmínkou pro nabídku bydlení. V současné době ale tato návaznost z praktických důvodů neexistuje.⁷⁸

Výuku českého jazyka v IAS, zajišťovanou prostřednictvím SUZ, realizuje od roku 2014 agentura PAROLE s.r.o., která byla vybrána na základě veřejné zakázky. Výuka probíhá ve všech IAS pro všechny věkové kategorie a také pro handicapované

⁷⁵ Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2014. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2015. s 109.

⁷⁶ UHEREK, Zdeněk. *Integrace azylantů*. Výzkumná zpráva pro Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky. Vyd. neuv. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, Oddělení etnických studií, 2002. s 6-7.

⁷⁷ Ministerstvo vnitra České republiky. *Azyl, migrace a emigrace* [online]. [citováno 16. 8. 2015].

Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx?q=Y2hudW09Mg%3D%3D>

⁷⁸ Poradna pro integraci. *Informace pro cizince s povolením k dlouhodobému pobytu* [online]. [18. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.p-p-i.cz/o-nas/publikace/>

osoby, které vyžadují zvláštní přizpůsobení výuky. V roce 2014 bylo ve všech IAS odučeno 2 754 hodin.⁷⁹

Pro azylanty, kteří *nebydlí* v IAS, organizuje jazykové kurzy od roku 2011 AUČCI. Asociace byla vybrána na základě výsledků výběrového řízení, pořádaného MŠMT. Kurzy probíhají na základě zájmu účastníků ve všech větších městech v České republice. Při rozřazování azylantů do kurzů je snaha zohledňovat jejich individuální vzdělávací potřeby a přání ve vztahu k organizaci a obsahu výuky. V roce 2014 bylo realizováno 6 829,5 hodin výuky, se zajištěním veškeré metodické a organizační podpory.⁸⁰

5.3 Oblast pomoci při zajištění zaměstnání

Po obdržení rozhodnutí o mezinárodní ochraně je azylant povinen přihlásit se osobně na úřadu práce v místě příslušném trvalému pobytu, kde se zaregistruje v evidenci uchazečů o zaměstnání, pokud v té době není v pracovním nebo obdobném vztahu (tj. jiný výkon práce za odměnu), nevykonává samostatnou výdělečnou činnost, ani se nepřipravuje soustavně na povolání (řádné studium). O zaměstnání se azylant uchází na základě písemné žádosti o zprostředkování vhodného zaměstnání. Žádost s azylantem sepíše pracovník úřadu práce, součástí zprostředkování práce je také informační a poradenská činnost. Azylant by při podání žádosti měl mít k dispozici ověřené doklady o dosaženém vzdělání a kvalifikaci.⁸¹

Na základě žádosti o zaměstnání vydá úřad práce azylantovi potvrzení o zařazení do evidence uchazečů o zaměstnání, které je nezbytné pro zdravotní pojišťovnu a při uplatňování žádosti o poskytnutí dávek pomoci v hmotné nouzi po dobu, kdy azylant nemá příjem ze zaměstnání. Povinností azylanta je docházet pravidelně na úřad práce až do nalezení vhodného zaměstnání nebo do ukončení rekvalifikačního kurzu.⁸²

Úřad práce nejprve hledá možnost zaměstnání podle kvalifikace azylanta, pokud hledání nebude úspěšné, nabídne azylantovi zaměstnání na nižší úrovni. Úřad práce je poskytovatelem rekvalifikačních kurzů, nemá ale povinnost zajišťovat rekvalifikaci na

⁷⁹ Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2014. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2015. s 105.

⁸⁰ Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2014. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2015. s 106.

⁸¹ Poradna pro integraci. *Informace pro cizince s povolením k dlouhodobému pobytu* [online].[18.3.2014]. Dostupné z: <http://www.p-p-i.cz/o-nas/publikace/>

⁸² Ministerstvo vnitra České republiky. *Azyl, migrace a emigrace* [online].[citováno 24.2.2014]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx?q=Y2hudW09Mg%3D%3D>

základě žádosti azylanta. V praxi se tyto kurzy realizují pouze u těch uchazečů, kteří již mají příslib zaměstnání.

Azylant, který je v evidenci úřadu práce, má na základě SIP právo požádat o sestavení tzv. individuálního akčního plánu, který by mu měl pomoci při hledání vhodného zaměstnání. Jedná se o určitou formu spolupráce mezi azylantem a úřadem práce, velký důraz je zde kladen na vlastní aktivitu uchazeče. V případě, že azylant souhlasí se sestavením tohoto plánu, stává se pro něj závazným a musí plnit dohodnuté kroky. Pokud tak nebude činit, může s ním úřad práce ukončit spolupráci a vyřadit jej ze své evidence. Do evidence může být znovu zařazen na základě písemné žádosti po uplynutí 6 měsíců ode dne vyřazení. Pravidla pro individuální akční plán si stanovují jednotlivé úřady práce samostatně.⁸³

Nostrifikace dokladů o vzdělání

Jelikož se systém školství v různých zemích značně liší, je nutné prověřit, zda středoškolské a vysokoškolské vzdělání v zemi původu azylanta odpovídá úrovni a odbornosti škol v České republice. Podmínkou posuzování nostrifikace jsou příslušné doklady o ukončení studia, které má azylant k dispozici. V případě vysvědčení ze *středních škol* rozhoduje o nostrifikaci příslušný krajský úřad v regionu trvalého bydliště azylanta. Žádost o nostrifikaci *vysokoškolských diplomů* se podává na rektorát české vysoké školy s podobným zaměřením studia, jaké azylant absolvoval v zemi původu. K žádosti azylant přikládá vysokoškolský diplom a výpis zkoušek (index). Příslušná vysoká škola může žádat úřední překlad diplomu i výpisu zkoušek.⁸⁴

Vzhledem k podmínkám a situacím, za kterých uprchlíci opouštějí své domovy, se jen vzácně stane, že vezmou všechny potřebné doklady o vzdělání, diplomy a indexy s sebou. Mají obavu, že při jejich útěku ze země by tyto dokumenty mohly být brány jako důkazní materiál a použity proti nim, nestihnou je vzít s sebou, nebo na nutnost vzít tyto dokumenty sebou nepomyslí. Pokud později po udělení MO požadují v České republice nostrifikaci, mají možnost nechat si doklady zaslat prostřednictvím příbuzných nebo neziskových organizací, které působí v zemi jejich původu.

⁸³ Poradna pro integraci. *Informace pro cizince s povolením k dlouhodobému pobytu* [online].[18.3.2014].

Dostupné z: <http://www.p-p-i.cz/o-nas/publikace/>

⁸⁴ Tamtéž.

6 INTEGRACE AZYLANTŮ V ČESKÉ REPUBLICE

Plnohodnotná integrace azylantů do české společnosti je dlouhodobým procesem, i když politické a společenské podmínky v současné době již vytvářejí předpoklady k úspěšné realizaci tohoto procesu. Nelze však očekávat jednorázový skok, ale spíše postupné vyčleňování jednotlivých azylantů a jejich rodin z tradičního způsobu života při současném zachování a respektování jejich identity a soudržnosti.

Jedním z důvodů, proč se integrací azylantů zabývat, je skutečnost, že společnost může tímto způsobem předcházet mnoha negativním jevům, které vyplývají z nedostatečné integrace. Jsou to zejména dlouhodobá nezaměstnanost, bezdomovectví, sociální vyloučení a izolace jedinců i skupin. V extrémních případech by negativním důsledkem mohl být vznik uzavřených etnických komunit stojících mimo společnost.⁸⁵

Oproti tomu rychlá a bezproblémová integrace azylantů může být pro společnost velkým přínosem jednak kulturně, ale také sociálně a ekonomicky, neboť je např. zřejmé, že výdělečně činný azylant, plátce daní, sociálního a zdravotního pojištění, je pro společnost přínosnější, než azylant odkázaný na dávky sociální péče a státní podporu. Každý jednotlivý případ úspěšné integrace má příznivý vliv i v pohledu majoritní společnosti na azylanty, přestože jsou nositeli odlišné kultury a zvyků.⁸⁶

Integrací se rozumí začlenění jedince do skupiny a jeho akceptování ostatními členy. Pojem bývá někdy zaměňován s termíny *adaptace* a *asimilace*. *Adaptace* je přizpůsobení se jedince — je výsledkem procesu začleňování jedince do struktury sociálních vztahů ve skupině a v organizaci. *Asimilace* je proces, kdy je nějaká skupina začleňována do větší skupiny; menšina přitom přijímá většinovou kulturu a ztrácí svoji identitu. Tzv. *přirozená asimilace* je proces, při němž jednotlivci, ale i jednotlivé malé skupiny a národy, překonávají svou ekonomickou, sociální, jazykovou a kulturní odlišnost a postupně se sblíží s jinými většími etnickými skupinami. Akceptovatelnou je asimilace tehdy, je-li přirozeným, chtěným a dobrovolným procesem postupného splývání kulturních, sociálních, etnických a jiných skupin, ve kterém jedna či některé ze skupin ztrácí své jazykové, kulturní a sociální rysy a přejímá rysy skupin jiných. Tento

⁸⁵ DYMEŠOVÁ, Gabriela. *Sociální práce s uprchlíky*. Vyd.neuv. Praha: OPU, rok neuv. s 65.

⁸⁶ Tamtéž.

přirozený, státem nenavozovaný ani neorganizovaný proces může vrcholit nejen individuálním transferem identity, ale i formálním zánikem určité skupiny.⁸⁷

Pojem *identita* je používán ve dvou základních významech: jako identita osobní nebo skupinová. Osobní identita zahrnuje jak sebepojetí, tak i způsob, jímž je jedinec chápán druhými. Identita jedince se utváří v průběhu jeho života na základě kategorií věku, pohlaví, společenského postavení. Během času je identita utvářena na základě rozmanitých společenských rolí, které vyplývají ze situací, v nichž se daný jedinec nachází (např. manžel, učitel, otec, spolupracovník). Identita skupinová je klíčovým principem seskupování lidí do různých společenských skupin. Členy vlastní skupiny poznáváme na základě společných kulturních stereotypů, společenských institucí, životního stylu a jazyka. Na základě těchto společných znaků se členové skupiny odlišují od skupin ostatních.⁸⁸

Identita je dána narozením do dané skupiny (etnická, náboženská či rasová), nebo přijetím společenských pravidel, na nichž daná společnost funguje v průběhu výchovy. Některé formy identity, jako je například identita národní, etnická či rasová, se mohou dostávat do konfliktu s ostatními, a to když je tato identita považována za jediný možný způsob identifikace jedince se skupinou.⁸⁹

„Na rozdíl od asimilace je integrace procesem, při kterém se dvě strany, které vstupující do vzájemného kontaktu, něčeho vzdávají, aby zároveň něco získaly. Z pohledu imigranta vyžaduje tento přístup ochotu přizpůsobení se základním pravidlům hostitelské společnosti, z pohledu této společnosti pak ochotu ponechat dostatek prostoru pro projevy menšinové kultury a upravení přístupu ke vzdělávání, zaměstnání a rozhodování tak, aby byly v ideálním případě uspokojeny zájmy obou stran.“⁹⁰ Proto by měla být všem dána stejná práva ve všech společenských sférách a nemělo by se automaticky očekávat, že se imigranti zbaví svých specifík. I v zemích, ve kterých jsou integrační modely praktikovány již desetiletí (např. Francie, Austrálie, Kanada), zůstávají často imigranti i po několik generací odlišeni od majoritní většiny svým jazykem, kulturou, sociálními vztahy i stylem života životem.

⁸⁷ Varianty vzdělávací program společnosti Člověk v tísni. *Pojmy*. [on line]. [citováno 18.6.2014].
Dostupné z: <http://www.varianty.cz/index.php?id=20>

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ Varianty vzdělávací program společnosti Člověk v tísni. *Pojmy*. [on line]. [citováno 18.6.2014].
Dostupné z: <http://www.varianty.cz/index.php?id=20>

⁹⁰ Tamtéž.

6.1 Proces integrace azylantů v České republice

Integrace je možná jen za předpokladu, že se majoritní prostředí nechová xenofobně a agresivně vůči kulturní, etnické, rasové či národnostní odlišnosti, a kdy chování v souladu s vlastní identitou nevystavuje azylanty ohrožení, diskriminaci nebo dokonce násilí. Specifickou podmínkou, nutnou pro integraci azylantů, je překonání uzavřenosti, xenofobie a vysoké míry rasismu vůči cizincům v české společnosti.⁹¹

Jak uvádí Šišková „*Česká republika dlouhá léta patřila mezi země, které byly uzavřené před světem.*“⁹², proto nemáme zkušenosti s velkým počtem národností, které se chovají jinak, respektují jiné hodnoty, opírají se o jiné tradice, jinak komunikují a mají jiná očekávání než my. Stále se u nás objevuje strach z cizinců, strach z neznámého, strach z někoho, kdo se od nás liší, ať už svým vzhledem či chováním. Zbavit se obav můžeme jen tehdy, pokud se o tom, koho se bojíme, dozvíme co nejvíce konkrétních informací.⁹³

S ohledem na azylanty je při hledání cílové vize používán termín integrace ve smyslu začlenění se do společnosti při zachování specifických etnických rysů, způsobu života a práva být také společností přijat. Obecně integrace znamená oboustranný proces. Znamená to na jedné straně dobrovolně vstoupit, na druhé straně být – i se svými specifiky – vlídně přijat. Produktem integrace v tomto pojetí je otevřená multifunkční společnost, vzájemně snášenlivá, tedy nikoliv většinově nebo menšinově se distancující. Asimilace je možnost, kterou si azylanti mohou zvolit na základě vlastního rozhodnutí, ke kterému svobodně dospěli.⁹⁴

Významnou roli v procesu integrace hraje *kulturní distance*, tj. stupeň blízkosti či vzdálenosti kultury hostitelské země od kultury původní země azylantů. Čím větší je distance, tím menší je ochota, se kterou azylanti přijímají kulturu majority, z čehož pak vyplývají nejrůznější komplikace.⁹⁵

⁹¹ Socioklub sdružení pro podporu rozvoje teorie a praxe sociální politiky. *Romové v České republice*. [online]. [citováno 22.6.2014].

Dostupné z: http://www.socioklub.cz/docs/romove_v_cr.pdf

⁹² ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. s. 9.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Multikulturní centrum Praha. *Antidiskriminační vzdělávání a veřejná správa v ČR* [online]. [citováno 18. 7. 2014].

Dostupné z: http://www.mkc.cz/uploaded/download/Antidiskriminacni_vzdelavani.pdf

⁹⁵ KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 215 s 160.

Jak uvádí Kraus "rozmanitost kultur je třeba chápat dynamicky, kultury jednotlivých společenství nejsou izolované a uzavřené". Kraus popisuje tři modely interetnických vztahů⁹⁶:

- *asimilace*: přistěhovalci opustí vlastní tradice a zvyky a své chování přizpůsobí majoritní společnosti,
- *model tavícího kotle*: tradice přistěhovalců nejsou potlačeny tradicemi majority, ale mísí se s nimi, takže se vyvíjejí nové kulturní vzorce,
- *kulturní pluralismus*: vzniká pluralitní společnost, která uznává rovnocennost rozdílných subkultur.

Za *cíl integrace* je považováno bezkonfliktní soužití — koexistence, která na jedné straně zajistí plnou participaci všech obyvatel ve sférách života společnosti a na straně druhé fungování státu a jeho institucí, zároveň však uchová a plně ochrání chtěnou odlišnost jednotlivých participujících částí. Cílem je zásadní posílení společenské soudržnosti, eliminace kolektivního i individuálního sociálního vyloučení, založeného na etnickém, národnostním či rasovém původu příslušnosti, zajištění rovné příležitosti všech obyvatel a plná ochrana všech obyvatel před jakoukoliv diskriminací.⁹⁷

Proces integrace by měl vést k sociálnímu rozvrstvení a začleňování azylantů do odpovídajících sociálních vrstev majoritní společnosti a zároveň nepotlačovat jejich vlastní identitu. Rozhodující úlohu hraje i zodpovědný přístup státu, který musí vytvořit takovou společenskou atmosféru, aby proces integrace byl co nejplynulejší a nevyvolával xenofobii a rasově zabarvené nálady u příslušníků majoritní společnosti. Integrace, jakožto oboustranně zvládnuté začlenění do společnosti, respektující právo na zachování specifičnosti, je výsledkem učení na kognitivní i emotivní úrovni. Proces integrace nelze uskutečňovat pod určitým mocenským tlakem. Je k tomu třeba ochoty a vstřícnosti všech zúčastněných a především je to otázka výchovy k toleranci již od dětství. Jenom tak může dojít k vytvoření pluralitní společnosti, zahrnující množství odlišných sociokulturních skupin. Soužití je pak založeno na principech tolerance, respektu, dialogu a konstruktivní spolupráce.⁹⁸

⁹⁶ KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. 1.vyd. Praha: Portál, 2008. 215 s 161.

⁹⁷ Socioklub sdružení pro podporu rozvoje teorie a praxe sociální politiky. *Romové v České republice*. [online]. [citováno 22.6.2014].

⁹⁸ Multikulturní centrum Praha. *Antidiskriminační vzdělávání a veřejná správa v ČR* [online]. [citováno 18. 7. 2014]. Dostupné z: http://www.mkc.cz/uploaded/download/Antidiskriminacni_vzdelavani.pdf

Jedinci musí poznat prostředí, do kterého by se měli začlenit, a navíc musí zvládat nepříjemné emoce, které tento proces vyvolává. Jedná se tedy o náročnou situaci, proto musí být dostatečně motivováni. Pokud je zátěž spojená s integrací příliš velká, tito lidé rezignují, případně zůstávají izolovaní ve svém prostředí. Podobným procesem učení ale prochází také společnost, v níž tito odlišní jedinci nebo rodiny žijí. Musí se naučit jim rozumět, chápat příčiny a smysl jejich odlišného chování, přijímat je jako jednu z variant široké normy.⁹⁹

Aby integrace azylantů byla úspěšná, je ze strany přijímající země nutné zajistit několik základních podmínek. První podmínkou je **zajištění pobytu** formou udělení mezinárodní ochrany, které je nutným předpokladem začlenění azylantů do společnosti. Bez této jistoty se jedinec nemůže cítit součástí přijímací společnosti a není k integraci nijak motivován. Řešením není ani dočasné povolení k pobytu, neboť to zhoršuje jejich vyhlídky na trhu práce a umožňuje jim vykonávat pouze přechodná, málo kvalifikovaná zaměstnání a bez patřičného finančního zabezpečení si těžko potom mohou vybudovat normální rodinný život.¹⁰⁰

Zaměstnání je pro integraci do společnosti naprosto nezbytné, pravidelný příjem zajišťuje ekonomickou nezávislost, jistotu, společenské postavení, příležitost k navázání vztahů s lidmi z většinového společenství a v neposlední řadě také sociální integraci. Po splnění základních ekonomických potřeb se azylanti budou snažit dosáhnout uznání a postupu – postup na místo vyšší úrovně a vyšší příjem se stávají důležitým cílem pro usazené azylanty. Dobré zaměstnání určuje kvalitu života, projevuje se v úctě k sobě samému a azylanti následně získávají uznání v širším společenství lidí. Lepší postavení v zaměstnání a příznivější vyhlídky azylantů mají přímý dopad na jejich začlenění do společnosti.¹⁰¹

Zaměstnanost a zaměstnání azylantů je důležitým předpokladem celého procesu jejich sociální integrace. Úlohou státní politiky zaměstnanosti by mělo být vytvoření takových podmínek, které umožní azylantům získat stejnou výchozí pozici v přístupu na trh práce, jakou mají občané majoritní společnosti. Aktivní politika zaměstnanosti se realizuje prostřednictvím programů, jejichž cílem je trvalé nebo dočasné pracovní uplatnění uchazečů o zaměstnání na trhu práce nebo vytváření podmínek pro větší

⁹⁹ Multikulturální centrum Praha. *Antidiskriminační vzdělávání a veřejná správa v ČR* [online].[citováno 18. 7. 2014]. Dostupné z: http://www.mkc.cz/uploaded/download/Antidiskriminacni_vzdelavani.pdf

¹⁰⁰ COUSSEYOVÁ, Mary. *Rámec integrační politiky*. 1. vyd. Praha: MV ČR, 2000. s 11-14.

¹⁰¹ Tamtéž, s 15-16.

možnost uplatnění na trhu práce. Programy aktivní politiky zaměstnanosti se realizují jako integrační programy. Tato opatření pomohou omezit hospodářské znevýhodnění azylantů. Mezi tato opatření, zohledňující specifické potřeby azylantů patří:

- zajištění přístupu k jazykovým kurzům,
- vytvoření systému pro uznávání vzdělání, odborné přípravy a profesní kvalifikace dosažené v cizině,
- zajištění rovného přístupu k veřejným kvalifikačním kurzům,
- podpora soukromého sektoru v organizaci vzdělávacích a školicích programů.

Bez těchto opatření by mohlo dojít k odsunutí azylantů na samý okraj společnosti, přičemž tito lidé ztratí sebedůvěru a víru do té míry, že u nich může dojít k neochotě spolupracovat nebo dokonce zcela ztratí zájem o uplatnění na trhu práce, protože se cítí v izolaci. Přitom právě zaměstnávání azylantů tvoří podstatnou součást integrační strategie.¹⁰²

Jednou z důležitých potřeb je zajištění **přístupu k bydlení**. Bohužel v důsledku nižších příjmů jsou azylanti často až příliš početně zastoupeni mezi obyvateli špatných bytů. To vede k tomu, že jsou spojováni se sociálními problémy a mohou se stát terčem rasového obtěžování. Proto by měl stát usilovat o zajištění dostatečného množství finančně dostupných možností ubytování.¹⁰³

Azylanti mají mít zásadně právo na **zdravotní služby** ve stejné kvalitě jako ostatní občané. V některých případech může nastat potřeba modifikovat zdravotní péči tak, aby pokryla potřeby určité skupiny azylantů. Azylantům je nutné zajistit dostatečné informace nejen o zdravotní péči, ale také např. o plánovaném rodičovství či mateřské péči.¹⁰⁴

Pro plné využití studijních schopností azylantů jsou mimořádně významné rovné příležitosti ve **vzdělávání**. Nevyužití studijního potenciálu může azylanty znevýhodnit a negativně ovlivnit i další generace. Prevence v mládí může být pro společnost ekonomicky mnohem výhodnější než sociální a ekonomické náklady akumulovaného znevýhodnění, k němuž může dojít v dospělosti. Nelze opomíjet ani poskytnutí předškolní jazykové výuky, aby děti azylantů již při nástupu do školy hovořily jazykem,

¹⁰² COUSSEYOVÁ, Mary. *Rámeček integrační politiky*. 1. vyd. Praha: MV ČR, 2000. s. 16-18.

¹⁰³ Tamtéž, s. 21-22.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 23.

v němž se vyučuje. Je nutné přijmout takové nápravné kroky, které v co nejnižším věku zmenší znevýhodnění dětí azylantů, jako je například nedostatečné zvládnutí většinového jazyka nebo malá motivace.¹⁰⁵

Jako přínosná pro integraci azylantů se jeví i možnost udržet si svou vlastní **kulturní identitu**. Je proto přínosná podpora rozvoje umělecké tvorby azylantů, vytváření příležitostí pro veřejné výstavy a propagace místních i celostátních akcí, zajistit přístup k finanční podpoře pořádaných akcí, sledovat kulturní politiku a zajišťovat, aby formy kulturního vyjádření azylantů měly dostatečnou podporu.¹⁰⁶

Zajištění těchto výše uvedených podmínek dodává azylantům tolik potřebný pocit jistoty, že společnost s nimi počítá, že nejsou přijímající společnosti lhostejní. Bez tohoto pocitu jistoty se člověk nebude cítit součástí majoritní většiny a bude málo motivován k tomu, aby se její součástí stal.

Dle statistiky Českého statistického úřadu byl od roku 1998 do roku 2014 azyl udělen 2227 osobám¹⁰⁷ z celkového počtu 79 564 žadatelů o mezinárodní ochranu¹⁰⁸. Jedná se tedy o poměrně malou skupinu lidí, přesto je třeba věnovat jim zvláštní pozornost. Proto pro jejich začlenění do české společnosti vznikla již v roce 1999 vládou schválená „Koncepce integrace azylantů“, která byla od té doby již několikrát novelizovaná. Jejimi hlavními pilíři jsou zajištění bydlení, výuka českého jazyka a pracovní zařazení. Ačkoli jsou tyto tři oblasti pro život azylantů klíčové, je třeba vzít na vědomí, že integrace není jen jednostranný proces začleňování cizinců do většinové společnosti. Jde o oboustranný proces, který je do značné míry předurčen otevřeností majoritní společnosti, její informovaností a schopností absorbovat a nikoli pouze tolerovat odlišnosti.

¹⁰⁵ COUSSEYOVÁ, Mary. *Rámec integrační politiky*. 1. vyd. Praha: MV ČR, 2000. s 27-29.

¹⁰⁶ Tamtéž, s 25-26.

¹⁰⁷ Český statistický úřad. *Data - mezinárodní ochrana - azyl udělen*. [online]. [citováno 12.1.2016].

Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/11292/32579082/c02R22_2014.pdf/a6607cfd-1b90-45a0-a96e-013f2fc3695b?version=1.0

¹⁰⁸ Český statistický úřad. *Data - mezinárodní ochrana-žádosti o mezinárodní ochranu*. [online]. [citováno 12.1.2016].

Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/11292/32579082/c02R21_2014.pdf/fe6a416c-4d4c-43ab-9812-4a35b029dc12?version=1.0

Překážky procesu integrace azylantů

Azylanti i přes státem garantovaná práva, pomoc sociálních pracovníků, Státnímu integračnímu programu a jiným aktivitám čelí mnoha překážkám úspěšné integrace. Z širokého spektra problémů, jimž azylanti čelí, jsou za nejzávažnější považovány problémy v oblasti vzdělávání, zaměstnání a společenské integrace:

- *překážky vzdělávání*: potíže s úspěšným zvládnutím českého jazyka, finanční náročnost případného studia na vysoké škole, ale též např. odmítnutí úřadu práce proplatit rekvalifikační kurz či nedostatek informací o nabízených rekvalifikačních kurzech prostřednictvím úřadů práce.

- *překážky zaměstnávání*: ztráta studijních dokumentů důležitých pro nostrifikaci, nedostatečné uznávání původní kvalifikace, nedostatek informací o situaci na trhu práce, nedostatečná praxe, nedostatky v aktuálním životopisu, a negativní stereotypy zaměstnavatelů.

- *překážky společenské integrace*: pocit izolace a marginalizace, četba či poslech negativních ohlasů na azylanty, neznalost míst ve svém okolí, kde se lze potkávat s místními lidmi, neschopnost domluvit se dobře česky a neznalost zdejších společenských konvencí.¹⁰⁹

6.2 Význam integrace azylantů v České republice

Interkulturní soužití může mít řadu podob, které známe z našeho běžného života současné doby. Může se proměnit v pozitivní příklad integrace, kdy se lidé mohou vzájemně těšit a obohacovat tím, že každý přispívá jiným typem zkušeností, znalostí jiných věcí, jazyků, kultury. Tato rozmanitost se může stát kořením života novodobé společnosti, ale zároveň jsou také známy příklady, kdy frustrace a vlastní nejistota využije odlišností k tomu, aby mohly proběhnout procesy vyloučení, které mohou mít destruktivní charakter pro všechny zúčastněné.¹¹⁰

Evropa se uměla a umí otevírat nově příchozím, je odedávna kontinentem rozmanitosti. Druhá i třetí generace těch, kteří našli sílu či odvalu odpoutat se od svého vlastního domova či těch, kteří útekem zachránili alespoň zbytek lidské

¹⁰⁹ GÜNTNER, Vladislav. *Jak a proč být průvodcem azylanta*. Vyd. neuv. Praha: Centrum pro integraci cizinců, o.s., 2006. s 16-17.

¹¹⁰ MOREE, Dana. *Základy interkulturního soužití*. 1. vyd. Praha: Portál, 2015. s 172.

důstojnosti či vlastní život, nyní žije v mnoha evropských zemích.¹¹¹ Česká republika po dlouhá desetiletí nepatřila mezi země, které by obohacovalo poselství jiných světů zakotvené v odlišnosti těchto kultur i jejich hodnotách. Dědictví minulé izolovanosti si naše společnost stále ještě nese v sobě. To ovšem neznamená, že by tomu tak muselo být i nadále.

Naše země byla v prvních letech po převratu v roce 1989 většinou pouze tranzitní zemí, situace se ale mění a pomalu se stáváme i cílovou zemí uprchlíků. Tento trend se nedá zastavit, izolace není možná, a migrace do České republiky bude pokračovat. Je to „daň“ za to, že naše země je zemí demokratickou, relativně bohatou, ekonomicky i politicky stabilní a je to také dar, neboť různorodost a jinakost je obohacem a hodnotou získávanou spolu s tím, že se nám daří relativně dobře.

Přijetí rozmanitosti a vzájemného působení mezi kulturami podporuje rozvoj harmonických vztahů mezi lidmi, obohacuje jejich život a vytváří tvůrčí prostředí pro schopnost vyrovnat se s novými úkoly. Společenství lidí stmeluje uznání rozdílů, nikoli jejich popření. Bez úcty k odlišnostem může dojít k tomu, že se společenství opevní sama v sobě, což nakonec povede k jejich úpadku, rozpadu nebo zániku. Může též dojít ke ztrátě totožnosti a k vyvolání agrese vůči jiným. Kulturní pluralita musí být pevně zakotvena v úctě k odlišnostem, což jde ruku v ruce s rovností, snášenlivostí a samozřejmě odmítáním diskriminace. Rozmanitost není překážkou, nýbrž spíše potřebou společenského a individuálního vývoje.¹¹²

Základními stavebními kameny interkulturní společnosti jsou respekt k odlišnostem, vzájemná tolerance, rovnost příležitostí, konstruktivní řešení konfliktů a především aktivní úsilí o vyvarování se negativních předsudků a stereotypů. Společenská soudržnost a angažovanost v životě společnosti je posilována, pokud jsou odlišnosti uznány a ceněny. Lidé se identifikují jako bytosti patřící do více než jedné komunity. Rovnost a odmítání diskriminace jsou zakotveny v národních a mezinárodních zákonech a jsou potvrzovány každodenní praxí. Na druhé straně nesnášenlivost vede k porušování těchto zákonů a k útlaku těch, kteří jsou považováni

¹¹¹ NIESSEN, Jan. *Rozmanitost a soudržnost: nové úkoly v oblasti integrace imigrantů a menšin*. vyd. neuv. Praha: MVČR, 2000. s 11.

¹¹² NIESSEN, Jan. *Rozmanitost a soudržnost: nové úkoly v oblasti integrace imigrantů a menšin*. vyd. neuv. Praha: MVČR, 2000. s 11-14.

za odlišné. Evropská spolupráce a integrace je narušována neshodami uvnitř států a mezi státy, jakož i násilnými konflikty mezi skupinami lidí.¹¹³

Vyvstává však potřeba se systematicky připravovat na tuto etnickou, národnostní a kulturní pluralitu a vést již malé děti k přijetí tohoto faktu jako něčeho, co je zcela samozřejmé a co může svojí jinakostí jejich život obohatit. Kulturní rozmanitost je v současné době již evropskou realitou a v demokratických společnostech je za všeobecného souhlasu stále více ceněna a uznává se právo na to být odlišný, neboť kulturní pluralita a interkulturalismus (výměna a interakce mezi kulturami) obohacují život.¹¹⁴

Z výše uvedených důvodů stále více nabývá na významu **multikulturní výchova a interkulturní vzdělávání**.

Každý člověk je během svého života formován řadou zkušeností a samotný fakt, že žijeme v sociálním světě, který nám předkládá řadu setkání s lidmi z celého světa, kteří jsou od nás odlišní, přináší množství zdrojů pro multikulturní výchovu již od dětského věku.¹¹⁵ „V průběhu socializace se učíme, co od nás společnost vyžaduje, abychom se stali jejími úspěšnými členy.“¹¹⁶ uvádí Šišková. Dítě se učí rozeznávat, co je dobré a špatné, jak se správně vyjadřovat a chovat: v rámci socializačního procesu přijímá své hodnoty. Je na dospělém člověku, aby dítěti poskytl svým jednáním a chováním takový vzor, jehož nápodobou z dítěte vyroste jedinec tolerantní. Teprve potom lze doufat, že pojmy jako xenofobie nebo rasismus se stanou pouze hesly ve slovníku.

Dnešní *pojetí multikulturní výchovy* klade důraz především koexistenci různých kultur vedle sebe. Jedná se ale o zachování koexistence oběma směry, kdy si majorita musí uvědomit, že menšinu nelze přehlížet a menšina by měla vědět, že majorita nebude akceptovat všechny její požadavky.¹¹⁷

¹¹³ Mezikulturní dialog. *Interkulturní vzdělávání*. [online]. [26.3.2014]. Dostupné z: <http://www.mezikulturnidialog.cz/res/data/011/001328.pdf>

¹¹⁴ Mezikulturní dialog. *Interkulturní vzdělávání*. [online]. [26.3.2014]. Dostupné z: <http://www.mezikulturnidialog.cz/res/data/011/001328.pdf>

¹¹⁵ MOREE, Dana. *Základy interkulturního soužití*. 1. vyd. Praha: Portál, 2015. s. 178-179.

¹¹⁶ ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. s. 33.

¹¹⁷ KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. s. 163.

"Východiskem multikulturní výchovy musí být v každém případě výchova k toleranci, ke snášenlivosti"¹¹⁸ uvádí Kraus. Základní cíle multikulturní výchovy Kraus vymezuje následovně:

- člověk by si měl uvědomit odlišnosti jiných lidí a tolerovat je
- měl by se snažit pochopit kořeny této odlišnosti a akceptovat je, dívat se na svět očima příslušníka té druhé skupiny.

Od poloviny 80. let se v zemích západní Evropy hovoří o *interkulturním vzdělávání*, jehož nedílnou součástí je výchova k lidským právům, toleranci a demokracii. Tento interdisciplinární přístup v sobě zahrnuje poznatky z mnoha společenskovedních disciplín, jako je kulturní antropologie, sociální psychologie, politologie a historie.¹¹⁹

Interkulturní soužití může mít celou řadu podob, které známe z našeho běžného života. Může se proměnit v pozitivní příklad integrace, kdy se lidé vzájemně těší z toho, že každý přispívá do společnosti jiným typem zkušeností, ale zároveň známe i příklady, kdy frustrace a vlastní nejistota využijí odlišnosti k tomu, aby mohl proběhnout proces vyloučení, který může mít destruktivní charakter. O tom, zda se situace promění v to či ono, rozhoduje ochota měnit svůj pohled na svět, ochota nechat se pozitivně ovlivnit, posunout. Takový přístup k životu vede k rozvíjení schopností a dovedností, které směřují k interkulturní senzitivitě.¹²⁰

Při vytváření multikulturní společnosti hraje důležitou roli škola. Je to proto, že právě ve škole si děti budují sociální vztahy k ostatním dětem, které pocházejí jak z většinové společnosti, tak z rodin azylantů nebo etnických menšin. Některé hodnoty, jako jsou tolerance a úcta k jednotlivcům, se posilují nejen přímo náplní vyučování (např. v občanské nauce), ale i nepřímo přístupem k jednotlivým předmětům (např. k historii či zeměpisu). Vzdělávací instituce by měly při přípravě vzdělávací politiky vzít v úvahu multikulturní a různorodou povahu evropské společnosti, a to i pokud jde o multikulturní obsah učebních osnov. Je důležitá podpora školních aktivit proti rasismu a nesnášenlivosti, je nutné podporovat schopnosti žáků rozpoznat předsudky a rozvíjet alternativní vzorce hodnocení a argumentace proti rasistickým postojům. Interkulturní vzdělávání by se též mělo stát součástí pedagogické přípravy. Přínosem by mohla být

¹¹⁸ Tamtéž, s 162.

¹¹⁹ COUSSEYOVÁ, Mary. *Rámcová integrační politika*. 1. vyd. Praha: MV ČR, 2000. s 27-28.

¹²⁰ MOREE, Dana. *Základy interkulturního soužití*. 1. vyd. Praha: Portál, 2015. s 172-173.

školení zaměřená na prosazení kulturní citlivosti, na povědomí o předsudcích a na znalosti o právních aspektech diskriminace.¹²¹

Z hlediska uspokojujivé integrace azylantů do české společnosti je také důležité zabývat se otázkou informovanosti veřejnosti, aby měla pochopení pro jinou kulturu a její specifika, aby chápala a tolerovala možné odlišnosti. Významu tedy nabývá komunikace s veřejností a odlišné kultury jí představit. Toto je oblast činnosti, na kterou se zaměřují Komunitních multietnická centra, ve kterých můžou azylanti pořádat kulturní akce a oslavy, multikulturní večery a etnické akce pro veřejnost. Tato možnost se prozatím jeví jako nejlepší cesta, jak odstranit nedůvěru majoritní společnosti k něčemu neznámému a cizímu.¹²²

Dalším ze základů úspěšné multietnické společnosti je rozvoj příznivého veřejného klimatu, k němuž též přispívají nemalou měrou média, tedy způsob, jakým novináři vykreslují **mediální obraz** azylantů.

Profesní organizace novinářů by proto měly přijmout kodexy, které se budou vztahovat k obsahu, terminologii, nezaujaté prezentaci jevů, které se týkají integrace azylantů. „*Postoje společnosti k sociokulturně, etnicky či rasově odlišným lidem bývají ovlivněny nedostatečnou informovaností, omezenými či nepříznivými zkušenostmi.*“¹²³ uvádí Vágnerová. Nízká informovanost vždy vede k převaze emocionálního přístupu nad rozumovým hodnocením. Ke změně postojů veřejnosti přispívají informace šířené s cílem vyvrátit mýty o azylantech, jakož i důraz na toleranci, účast a partnerství. Média veřejné služby mohou a mají vystupovat proti urážlivým, diskriminačním či otevřeně xenofobním projevům.

Právě média mohou propagovat toleranci a dobré vztahy ve společnosti, odsoudit rasistické a xenofobní názory a násilí a pomoci nastolit ve společnosti atmosféru, která odrazuje od rasismu a nesnášenlivosti. Média mají možnost zlepšit pověst azylantů a předat veřejnosti informaci o jejich příspěvku k životu společnosti. V propagaci dobrých vztahů ve společnosti a v podpoře kulturního pluralismu tedy hrají média nezastupitelnou roli. Pomlouvačné, neobjektivní, populistické články v novinách

¹²¹ COUSSEYOVÁ, Mary. *Rámeček integrační politiky*. 1. vyd. Praha: MV ČR, 2000. s 27-28.

¹²² DYMEŠOVÁ, Gabriela. *Sociální práce s uprchlíky*. Vyd.neuv. Praha: OPU, rok neuv. s 63.

¹²³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. rozšířené. Praha: Portál, 2004. s. 652.

a televizní reportáže o azylantech mohou velmi rychle vymazat účinky pozitivních snah o integraci těchto jedinců.¹²⁴

Někdy se ovšem zdá, jakoby si média nevěděla rady, jak o azylantech psát a často se bohužel stává, že média o azylantech hovoří jako o lidech, jejichž základní identifikací je jejich jinakost – jiná náboženská a etnická příslušnost, jiný rodný jazyk, jiná země původu. Neměli bychom však zapomínat, že jsou tu i jiné charakteristiky a identity těchto lidí. Všechno to, co na člověku vnímáme v osobním kontaktu, co nás může přibližovat, se v médiích často rozplývá a ztrácí. Přitom pro českou veřejnost jsou přirozeným zdrojem informací o azylantech především média, neboť většina obyvatel z mnoha důvodů nemá bezprostřední zkušenost s těmito jedinci.¹²⁵

V českých médiích jsou uprchlíci zobrazováni různě, často v závislosti na tom, jaký mají v zemi právní statut. Mnohem častěji se píše o žadatelích o mezinárodní ochranu, tedy o těch, kteří se teprve ucházejí o možnost zůstat v České republice natrvalo. O poznání méně se čtenáři dočtou o azylantech, tedy o lidech, kterým byla již mezinárodní ochrana přiznána a formálně mají téměř stejná práva a povinnosti jako čeští občané. S ohledem na nemalý vliv médií na veřejné mínění je důležité, jaký je obraz azylantů jako lidí, kteří Českou republikou jen neprocházejí či nejsou od většinové společnosti odděleni z dmi uprchlických táborů, ale jako našich současných či budoucích sousedů, spolupracovníků a spoluobčanů – tedy lidí, kteří dostali možnost usadit se v české společnosti natrvalo, a to ať už jako političtí uprchlíci nebo z humanitárních důvodů¹²⁶, neboť jak uvádí Šišková „*Jednou z cest, jak vykročit z bludného kruhu nedorozumění a rostoucí rasové nesnášenlivosti, je poznat základní hodnotové a sociokulturní odlišnosti minorit od majoritní společnosti, tyto odlišnosti popsat a ukázat, jak působení těchto odlišností vyvolává netolerantní chování.*“¹²⁷

¹²⁴ *Cizinci, naši a média*. Sborník mediálních analýz. Vyd. neuv. Praha: Multikulturní centrum Praha, o.s., 2007. s 37-38.

¹²⁵ *Cizinci, naši a média*. Sborník mediálních analýz. Vyd. neuv. Praha: Multikulturní centrum Praha, o.s., 2007. s 17.

¹²⁶ Tamtéž, s 7.

¹²⁷ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. s. 7.

7 SOCIÁLNÍ POMOC POSKYTOVANÁ AZYLANTŮM V ČESKÉ REPUBLICE

Lidská přirozenost je sociální povahy a člověk je díky své fyzické nedostatečnosti odkázán již od počátku svého bytí na spolupráci a pomoc ostatních jedinců. Jak uvádí Kraus „*Pomáhání vychází z altruistických potřeb člověka. Jeho základem je nezištná láska k bližnímu bez nároků na odměnu.*“ Už v antickém Římě se pronásledovaní a trpící lidé uchýlovali na pahorek, který byl nazýván Asylum. Všem těmto lidem se dostávalo posily od léčitelů nebo kněží, kteří představovali přirozené autority. Toto jednání bylo i základním pilířem křesťanské etiky.¹²⁸

Postupem času se upevnilo přesvědčení, že některé profese jsou schopny pomáhat druhým lidem při zvládání potíží, které před ně život klade. Toto přesvědčení bylo institucionalizováno v mnoha pomáhajících profesích: sociální pracovníci, psychiatři, psychologové apod., od kterých se očekává, že jsou schopni pomáhat lidem zvládat jejich sociální a emoční problémy. Tento typ zaměřené pomoci je označen jako *pomáhání na prvním stupni*.¹²⁹

Kopřiva uvádí „*Důležité je, že pomáhání znamená pro mnoho lidí činnost nepochybně smysluplnou.*“¹³⁰. Důvod je zřejmý: pomáhající se zabývá důležitými životními problémy konkrétních lidí, pomáhající profese patří k těm, které přinášejí významný pocit seberealizace a uspokojení.

7.1 Problémy azylantů při procesu integrace

„*Jednou z největších adaptačních potíží, vyplývajících ze sociokulturního handicapu, jsou komunikační potíže.*“¹³¹ uvádí Vágnerová. Jedinec, jemuž chybí potřebné jazykové kompetence, se v jakékoli sociální situaci hůře orientuje, není schopen zcela přesně rozumět, co mu ostatní lidé sdělují, ať už se jedná o prodavačku v obchodě nebo úředníka v imigračním oddělení. Nemůže adekvátně reagovat, dostává se do role sociálně handicapovaného jedince.

¹²⁸ KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. s 133.

¹²⁹ MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. s 51.

¹³⁰ KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese*. 2. vyd. Praha: Portál, 1997. s 17.

¹³¹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. rozšířené. Praha: Portál, 2004. s 654.

Jedinec, který se dobře nedomluví, je hůře hodnocen a považován za méně inteligentního, než ve skutečnosti je. Člověk, který neovládá dobře jazyk, není ani pozitivně akceptován: důvodem je především značná námaha, kterou je třeba vynaložit, aby došlo ke vzájemnému dorozumění. Navíc si komunikační partner cizince nemůže být nikdy zcela jist, zda je obsah jeho sdělení správně interpretován. Stejně tak je obtížné i pro cizince komunikovat v jazyce, který se teprve učí. Problémem bývá chudý slovník, nesprávné užívání gramatiky, omezenější schopnost užívat v konkrétních situacích standardní komunikační vzorce. Pokud cizinci bude komunikace delší dobu činit větší potíže, bude se snažit komunikovat co nejméně. Tím se ovšem nepříznivě ovlivní další rozvoj jeho jazykových kompetencí a zároveň se snižuje možnost získávat potřebné sociální zkušenosti. Následkem pak bývá sociální izolace.¹³²

Souvisejícím problémem je *odlišnost neverbální komunikace*. Základním výrazovým prostředkem a nástrojem komunikace je řeč. Řeč vyjadřuje obsah myšlení, představ, vnitřního stavu, emocí. V komunikaci člověka se obvykle spojuje řeč s dalšími výrazovými prostředky, např. s mimikou, gesty. Tyto prostředky dokreslují emoční význam pronesené myšlenky nebo nahrazují mluvené slovo, odrážejí citový vztah k tématu, vztah k adresátovi. Pokud není verbální projev jednoznačný, vysvětlují jeho obsah. Někdy mohou být výmluvnější než pouhé slovní vyjádření. Gesta mohou doprovázet nebo nahrazovat určitá slova, ukončit myšlenku nebo tvořit přechod od jednoho sdělení k druhému. Také mohou zesilovat význam mluveného projevu, vyplňovat pauzy mezi větami. Mimické projevy a gestikulace při řeči odrážejí kulturní zvyklosti i specifčnosti určitých sociálních struktur. Mimika a gestikulace během řeči dle Nakonečného závisí¹³³:

- na situaci – ve známých podmínkách jsou tyto projevy bohatší než v cizím prostředí,
- na obsahu sdělovaného – při líčení emočně vypjatých situací se používá více mimických projevů a gest než na při vědecké diskusi,
- na sociálním kontextu – tzn. na vztahu k postavení posluchače (nadřazený, podřazený, blízký člověk),
- na osobnostních charakteristikách – temperamentní lidé mají výraznější gestikulaci a mimiku, odlišné výrazové prostředky volí dominantní nebo submisivní jedinci,

¹³² VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. rozšířené. Praha: Portál, 2004. s. 654.

¹³³ NAKONEČNÝ, Milan. *Encyklopedie obecné psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 1997. 437 s.

- na výchově a vzdělání – vzdělání by mělo kultivovat řeč a redukovat množství gest (nápadnější gestikulace je někdy považována za společensky nežádoucí),
- na slovní zásobě a inteligenci - vzdělaný jedinec se nemusí uchýlovat k „náhražkám“ slov, neboť nahrazování slov gesty svědčí o malé slovní zásobě. Gesty a mimikou si často vypomáhají lidé, hovoří-li cizím jazykem, který příliš neovládají.

Neverbální komunikace se na potížích dorozumění s jedinci ze sociokulturně odlišného prostředí podílí v menší míře, avšak je větší riziko, že tyto problémy nebudou posuzovány jako sociokulturní odlišnost, ale mohou být hodnoceny jako neschopnost či dokonce schválnost.

Cizinec musí respektovat základní **hodnoty a normy chování** majoritní společnosti, aby jej tato společnost přijala. Ovšem aby to bylo možné, musí je nejdříve poznat, což znamená zvládnutí jazyka hostitelské společnosti a následné osvojení pravidel a norem chování, která jsou zde platná. Hodnoty a normy chování jsou sociokulturně podmíněné, v různých společnostech se liší. Stávají se tedy zdrojem mnoha nedorozumění a následných problémů, např. u azylantů se lze někdy setkat se zdůrazňováním mužské cti a statečnosti, které bývá spojeno s agresivními projevy. Toto jednání je pro příslušníka české majoritní společnosti jen těžko pochopitelné a bývá odsuzováno.¹³⁴

Problémem může být i pravidlo pohostinnosti – příslušník majoritní populace je chápe jako výraz přátelství, azylant může naopak vyžadovat v rámci této zvyklosti víc, než na co jsme zvyklí, proto může být hodnocen jako jedinec bez zábran. Stejně tak se liší i normy vymezující vztah k jídlu, a to nejen to, co se může jíst, ale i kdy, kde a s kým lze stolovat (v některých kulturách ženy nesmějí usednout ke stolu s muži, což ovšem v integračním azylovém středisku lze dodržet jen velmi těžko). Jiné mohou být i normy, upravující vztah k vlastnímu tělu, jeho odhalování. Zdrojem problémů se stává neznalost a nerespektování pro nás běžných hygienických norem, totéž platí i pro odlišný vztah k udržování čistoty okolí a odhazování odpadků na ulici.

Specifická sociální zkušenost se může projevit také odlišností sociální percepce a způsobu interpretace různých situací i lidského chování. Pro azylanta mohou mít určité projevy jiný význam než pro příslušníka majoritní společnosti, ať už se jedná

¹³⁴ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001.s 14.

například o tendenci posuzovat lidi podle některých znaků jejich zevnějšku či odvozovat společenskou prestiž od vlastnictví drahého oblečení a šperků.¹³⁵

Jak vyplývá z výše uvedeného, postoje příslušníků majoritní společnosti k azylantům (a samozřejmě to platí i naopak) jsou ovlivněny mnoha předsudky a stereotypy, které mohou být zkreslující a mohou narušovat vzájemné dorozumění.

Azylant se ocitá v nelehké situaci, klade si mnoho otázek, na které mu nemá kdo odpovědět. V čem se prosadit, aby byl člověk uznán společností? V umění? Ve vědě? V profesi? Čím na sebe upozornit? Tím, čím jsem, co umím, co znám? Anebo tím co mám: materiálním statusem, penězi, hmotnými hodnotami? Záleží jen na tom, zda mu odborný pracovník dokáže pomoci orientovat se v hodnotách a normách hostitelské společnosti a být mu nápomocen radou a předáváním vlastních zkušeností.

Azylanti, přicházející z odlišného sociokulturního prostředí, se mohou lišit též **životním stylem** (to znamená například slavení svátků, trávení volného času apod.). Mnohé ze zvyklostí, které jsou v zemi jejich původu běžné, mohou být majoritní společností vnímány jako rušivé, bývají považovány za důkaz bezohlednosti azylantů. Mezi tyto zvyklosti patří třeba shromažďování se ve večerních hodinách mimo byt (včetně nejmenších dětí) a větší hlučnost takto shromážděných jedinců. Rozdíly mohou být i ve vztahu k penězům, zvyklost hostit širší okruh lidí je považována ze strany majority za nesmyslnou rozhazovačnost, naopak azylanti hodnotí nechuť majoritní většiny hostit téměř neznámé lidi za projev lakoty.

Sociokulturní **odlišnost** se projevuje i specifickým obsahem **sociálních rolí**. U azylantů bývá častá větší vázanost na rodinu, důležitá je rodinná solidarita, jistota opory tohoto zázemí v situaci nouze a naopak samozřejmá povinnost podporovat příbuzné v takové míře, která je pro majoritní společnost neobvyklá. V této souvislosti je třeba si uvědomit, že odchodem z původní země došlo k rozrušení příbuzenské pospolitosti, které azylanti velmi těžce nesou. Naopak mohou být pro azylanty méně významné vztahy přátelství, což může vyvolávat u příslušníků majoritní společnosti pocity nevděku.

Nápadné bývají rozdíly mužské a ženské role, a to zejména v zemích, kde je hlavním náboženstvím islám: mužská role je dominantní, ženská role je podřízená. Tuto zvyklost si azylanti přinášejí i do nové země, kde může vyvolávat údiv či odmítání.

¹³⁵ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001.s 14-15.

Ženy, projevující se nesamostatně, nekomunikující se svým okolím, neschopné se samy rozhodovat a přijmout odpovědnost za vlastní volbu, hodnotí majoritní společnost jako neschopné a nekompetentní. Naopak v majoritě standardní chování k cizí ženě může být v tomto společenství považováno za urážlivé.

7.2 Psychologická problematika adaptace azylantů

Z psychologického hlediska je zátěž adaptace na nové sociokulturní podmínky závislá jak na osobnosti azylanta, tak na hostitelské společnosti, ale i na míře sociokulturní odlišnosti obou zemí.

Odchod z původní země znamená přerušování kontinuity života, izolovaný člověk je zranitelnější. Zvládnání obtíží spojených s příchodem do hostitelské země a adaptací na novou společnost usnadňuje jakákoli sociální opora. Opora bývá obvykle poskytována vlastní etnickou skupinou, fungujícími partnerskými nebo rodinnými vztahy. Sociální opora zmírňuje riziko rozvoje deprese a beznaděje sdílením potíží, posílením pocitu jistoty, vymezením vlastní identity a sounáležitosti se skupinou, i vědomím možnosti získat potřebnou pomoc. Zároveň slouží jako důvod k překonání různých potíží: jedinec je například motivován, aby zajistil svým dětem lepší budoucnost. Vědomí účelnosti této volby může azylanta posilovat, pomůže mu zvládat obtížné a nepříjemné situace, neboť dává jeho úsilí smysl.¹³⁶

Možnosti pomoci azylantům

Pomoc azylantům by měla vycházet ze znalostí sociokulturních specifičností těchto jedinců. Je třeba vycházet z jejich hodnot a norem, aby byla práce s nimi efektivní. Tuto pomoc lze dle Vágnerové¹³⁷ rozdělit následovně:

- Přetrvávající útrapy mohou negativně ovlivnit zdravotní stav azylantů – může se jednat o úrazy, důsledky neléčených infekcí. Lékařská prohlídka a následná **medicínská péče** je nezbytností, je těmto lidem poskytována již v uprchlických táborech.
- Pokud byli azylanti traumatizováni, je nutná **psychoterapeutická pomoc**, jež umožní, aby své problémy přijatelným způsobem zvládli.

¹³⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. rozšířené. Praha: Portál, 2004.s 662-663.

¹³⁷ Tamtéž, s 673.

Určitou překážkou se jeví neznalost jazyka a sociokulturní odlišnost, která omezuje použití některých psychoterapeutických metod.

- **Sociální pomoc** je zaměřena na zajištění základních podmínek existence azylantů
- Velmi důležité je **napojení na určitou minoritu** a využití její psychosociální sítě. Ta se stává zdrojem důležité podpory při uchování identity azylantů jejich jistoty v procesu postupné integrace do majoritní společnosti.

Za nutnou součást úspěšné integrace je považována taková situace, kdy se azylant sice aktivně zapojí do chodu většinové společnosti, přitom ale neztrácí pocit vlastních kořenů a může svou odlišností hostitelskou kulturu obohacovat.

Šišková uvádí: „*Každá národnostní a etnická skupina má vlastní historii, vlastní hodnotové vzory chování a jednání, vlastní tradice, vlastní zkušenosti s jednáním a chováním odlišných národnostních a etnických skupin.*“¹³⁸ Pochopení odlišnosti ovšem zdaleka vůbec neznamená neomezené respektování těchto odlišných vzorů jednání tam, kde naráží na právní řád a normy jednání majority, ale zvláštní odborný přístup tam, kde toho u ostatních občanů není třeba.

„*Obecně je imigrace do nového prostředí považována za velmi závažný akt, hluboce zasahující do života člověka.*“¹³⁹ popisuje Šišková. Stres, vyplývající z imigrace, je přirovnáván k situacím, kterým musí člověk čelit například při úmrtí blízkého člověka, rozvodu či při velkém osobním zadlužení. Uprchlíci do nového prostředí přicházejí nedobrovolně, mnohdy naprosto nepřipraveni a bez jakýchkoliv osobních kontaktů a materiálních a finančních prostředků.

Pro rozvoj a existenci každého jedince je velmi významné sociální klima, které vytváří společnost. Toto sociální klima uspokojuje mnohé z potřeb člověka a poskytuje mu podněty k jeho dalšímu, především socializačnímu vývoji. „*Důležitou psychickou potřebou je potřeba patřit k nějakému společenství, být jím akceptován a pozitivně hodnocen.*“¹⁴⁰ uvádí Šišková. Společnost však může působit na člověka nebo na menší sociální skupiny negativně. Existují situace, v nichž sociální vlivy jedince zatěžují, patologizují, případně ohrožují jeho fyzickou existenci.

¹³⁸ ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. s. 7.

¹³⁹ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. s. 23.

¹⁴⁰ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. rozšířené. Praha: Portál, 2004. s. 649.

Akceptace a pozitivní hodnocení jsou základem skupinové identity jedince. „Společnost určuje normy chování, hodnoty, vzory a ideály“.¹⁴¹ Společnost přispívá k základní orientaci člověka ve světě, a proto je jedním ze zdrojů jeho jistoty. Člověk je posuzován v rámci těchto pravidel, ať již psaných (např. zákony) či nepsaných (např. zvyky, tradice), společnost mu poskytuje zpětnou vazbu, informaci o jeho sociální pozici a hodnotě.

Azylanti dosud žili v jiném světě hodnot, tradic, zkušeností a očekávání, je tedy velmi důležité, aby jejich svět znal někdo, kdo bude profesionálním prostředníkem mezi azylantem a úřady státní správy či jakýmkoliv institucemi. Azylanti jsou nepřetržitě vystaveni situacím vedoucím ke stresu a z toho vyplývají reakce, které člověk, jenž nikdy podobné situace a podobný stres nezažil, jen stěží chápe.

Cílem poradenství ze strany asistentů a poradců by proto měla být podpora azylantovy nezávislosti a rozvoj jeho znalostí a schopností při řešení rozličných sociálních situací a při uplatňování jeho práv. Měli by své klienty povzbuzovat, aby řídili svůj život pomocí lepšího chápání a realistického hodnocení své současné životní situace, svých schopností, možností a dovedností. Poradce by měl také motivovat klienta, aby využíval svou přirozenou síť sociálních vztahů, své vlastní možnosti a místní instituce a organizace.¹⁴²

Čím více kontaktů v různých oblastech společnosti si azylant vybuduje, tím více znalostí a informací může získat. Navázané kontakty bývají založeny na obyčejných lidských zájmech a potřebách a azylanti i původní obyvatelé jsou často překvapení, že sdílejí stejné hodnoty, kdežto před tím, než se poznali, viděli pouze rozdíly. Seznámení usnadňuje cestu k oboustrannému porozumění a respektu. Vytváření sítí je zaměřeno na získávání co nejširšího možného počtu kontaktů a přístupu k širokému spektru sociálních vrstev. Různé problémy jsou rychleji a lépe řešeny spíše na bázi neformálních kontaktů, než oficiálně pomocí pravidel a regulí. Učit se, jak neformálně vytvářet a udržovat sítě, umožní azylantům, aby se stali soběstačnými při řešení mnoha problémů.¹⁴³

¹⁴¹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. rozšířené. Praha: Portál, 2004. s. 649.

¹⁴² DVOŘÁKOVÁ, J. HORSKÁ, J. *Metody sociální práce s imigranty, azylanty a jejich dětmi*. Příručka pro pedagogy. 1. vyd. Praha: Triton, 2007. s. 166-167.

¹⁴³ DVOŘÁKOVÁ, J. HORSKÁ, J. *Metody sociální práce s imigranty, azylanty a jejich dětmi*. Příručka pro pedagogy. 1. vyd. Praha: Triton, 2007. s.223.

Důležitou roli při vytváření sociálních sítí azylantů hrají dobrovolníci. Nenásilně a většinou automaticky zapojují azylanta do svých vlastních sociálních sítí, a čím více jsou si dobrovolníci a azylanti podobní ve vzdělání, v profesi, v koníčcích a ve využití volného času, tím větší je šance, že si azylant bude rozumět i s osobami z dobrovolnickovy sítě.

Jak uvádí Vágnerová, „*Lidé se projevují různým způsobem, je možné pozorovat jejich chování a vyvozovat z něj, jak danou situaci prožívají, jak ji hodnotí a jak o ní uvažují.*“¹⁴⁴ Tento projev může odpovídat našemu očekávání, které vyplývá z dosavadních zkušeností - anebo mu odpovídat nemusí, z nějakého důvodu může být zcela jiný. Odlišnosti v reakcích se mohou projevit jen v některých zátěžových a méně obvyklých situacích. Za běžných situací se člověk obvykle nechová nijak nápadně, ale pokud dojde ke změnám podmínek, reaguje výkyvem v chování - tato situace pro něj znamená něco jiného.

V lidském životě se mohou vyskytnout objektivně obtížné situace, kdy reaguje nestandardně téměř každý. „*Člověk, který byl vystaven hrozivé události, se musí s nastalou změnou vyrovnat. To od něj vyžaduje určitou míru energie, odhodlání a také čas.*“¹⁴⁵ uvádí Matoušek. Azylant se ocitl v situaci, která je opravdu nezvyklá, výjimečná a nemá s ní žádné zkušenosti. Z toho vyplývá, že chceme-li hodnotit jakýkoliv projev dotyčného, je nutné vzít v úvahu, že za jiných okolností by tento člověk zřejmě jednal úplně jinak.

Při jednání s těmito lidmi je tedy nutné přihlédnout ke všem okolnostem, nehodnotit a předem zaujmout negativní postoj k člověku, který reaguje na naše poměry nezvykle. Je třeba vzít na vědomí následující fakta: o jakého jedince jde, jakou je osobností, vyhodnotit situaci, v jaké se ocitl, charakter prostředí, ve kterém žije, případně žil v minulosti. Důležité je také uvědomit si, že azylanti si zachovávají a budou zachovávat určitý stupeň odlišnosti ve svém chování i v řadě svých sociálních a kulturních projevů.

Každý máme své osobní priority, kterým podřizujeme mnohá jednání a řešení. „*Každý člověk je ovlivněn různými kulturními prostředími, ve kterých se pohyboval, vyrůstal, pracoval nebo studoval.*“¹⁴⁶ uvádí Šišková. Pro většinu azylantů byla největší

¹⁴⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. rozšířené. Praha: Portál, 2004. s. 19.

¹⁴⁵ MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. s. 279. "

¹⁴⁶ ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. s. 33.

prioritou jejich rodina, a to jak vlastní, tak i širší (bratřenci, strýcové atd.) protože to je síla, základ, jistota a bezpečí. V zájmu rodiny udělá dotyčný vše. Rodinný život azylantů se v důsledku stěhování mění, a to mnohdy velmi dramaticky. Tváří v tvář naprosto nové životní situaci jsou muži i ženy postaveni před rozličná očekávání, pokud jde o jejich úlohy v manželství. Mužům i ženám je třeba dát čas, aby se stačili novým situacím přizpůsobit – v tomto procesu hrají významnou úlohu děti jakožto stavitelé mostů mezi kulturou země původu a kulturou společnosti, v níž nyní žijí.

Vágnerová uvádí: „*Důležitou součástí práce s lidmi je hodnocení jejich projevů, především těch, které jsou pozorovatelné.*“¹⁴⁷ Každý člověk si vytváří v průběhu života určitá hodnotící kritéria a ta potom používá. Přesto se stává, že si není jist, jak by měl určitého jedince hodnotit. A v případě hodnocení lidí, pocházejících z jiného prostředí, jsou tyto pochybnosti velmi časté. Každá kultura má svá specifická pravidla a hodnotové systémy, které odrážejí to, co pro ni bylo během jejího vývoje užitečné a potřebné, co se zkrátka osvědčilo. Proto stejná reakce na určitou životní situaci může být (a také většinou bývá) v různých kulturních kontextech různě interpretována a posuzována.

Azylanti pocházejí z nejrůznějších míst světa, mají jinou kulturu, jiný etnický původ, mají jiná očekávání, jiné zkušenosti, představy, přání, jiný hodnotový systém. Tento fakt je třeba mít neustále na paměti, aby nedocházelo ke zbytečným konfliktům, neboť konflikt narušuje jakýkoliv vztah, tedy i vztah azylanta k sociálnímu pracovníkovi a konflikty, které vznikají na základě rozdílného hodnotového vzorce chování, jsou ty nejobtížnější. Je tedy pochopitelné, že při komunikaci s lidmi, kteří pocházejí z odlišného kulturního prostředí, se zvyšuje pravděpodobnost vzniku nedorozumění a z toho vyplývajících následných konfliktů. Náš komunikační styl může velmi často narážet na jiný, pokud bychom měli všichni stejnou minulost, kulturu, tradici a zkušenosti, byl by komunikační proces poměrně snadný.¹⁴⁸

Některé konflikty mohou souviset s nedostatečným zvládnutím komunikačního jazyka. Ale těžší než porozumět slovům, je porozumět významu, který se za nimi může skrývat. Je proto třeba umět se orientovat v pravidlech neverbální komunikace dané kultury (gesta, mimika). K úspěšné komunikaci s azylantem nebude stačit pouhé případné zvládnutí základů jazyka, ale je potřeba znát informace předávané azylantem i

¹⁴⁷ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. rozšířené. Praha: Portál, 2004. s. 21.

¹⁴⁸ ODEHNALOVÁ, Klára. *Integrace cizích státních příslušníků do české společnosti*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 21-23.

neverbálně a správně je vyhodnotit. Jinak se může stát, že dojde k neadekvátní reakci a k velkému nedorozumění. S těmito situacemi se musí sociální pracovníci umět vyrovnat a být na ně připravení.

7.3 Specifika sociální pomoci poskytované azylantům

Smyslem činnosti organizací i jednotlivců, kteří se zabývají sociální pomocí azylantům, je hájit lidská práva lidí s udělenou MO v České republice a pomáhat jim takovým způsobem, aby se stali rovnocennými členy naší společnosti. Cílem sociální pomoci je vytvořit a realizovat funkční systém plné integrace azylantů.¹⁴⁹ Cílem sociální práce s azylanty je řešení jejich aktuální sociální situace a prevence konfliktních situací. Sociální služby tedy zahrnují psychosociální a právní poradenství, administrativní a technickou pomoc, zprostředkování materiální pomoci a lékařské péče a nabídku využití volného času.¹⁵⁰

Sociální poradenství azylantům

Cílem programů sociální pomoci je pomáhat lidem s udělenou MO v České republice při jejich integraci do společnosti prostřednictvím sociálního poradenství. Tato pomoc probíhá formou asistencí při orientaci v systému úřadů, doprovod a odborná pomoc při vyřizování záležitostí azylantů na těchto úřadech, podpora samostatnosti azylantů a rozvíjení jejich schopností a vědomostí při řešení nejrůznějších sociálních situací, informovanost o jejich právech, povinnostech a možnostech, které vyplývají z jejich právního postavení. Mezi základní formy pomoci patří také pomoc se zapojením do konkrétní komunity a společenských struktur, zprostředkování informací o profesních možnostech a pomoc při stěhování do integračních bytů i jiných forem trvalého bydlení. Tato pomoc je většinou realizována prostřednictvím NNO a jejich sociálních pracovníků.¹⁵¹

Postavení sociálního pracovníka NNO, který se zabývá pomocí azylantům, je odlišné od toho, jaké má sociální pracovník působící ve státní správě. Je to dáno především tím, že NNO by měla být svým přístupem k azylantům jakýmsi protipólem přístupu státního. Hlavním zájmem sociálního pracovníka NNO by měla být především

¹⁴⁹ Poradna pro integraci. *Kdo jsme*. [online]. [citováno 4.11.2013].

Dostupné z: <http://www.p-p-i.cz/czech/kdojsme.htm>

¹⁵⁰ TROUSIL, Michal. Úloha a úskalí sociální práce s imigranty. *Sociální práce*, 2007, roč. neuv. č. 2, s. 105.

¹⁵¹ Poradna pro integraci. *Sociální poradenství*. [online]. [4.11.2013]

Dostupné z: <http://www.p-p-i.cz/czech/socpor.htm>

ochrana klientových práv, nikoli nutně naplňování státní politiky v oblasti azylu, která může být značně omezující.¹⁵²

Za jednu z důležitých aktivit sociálních pracovníků lze považovat jejich podíl na integraci azylantů do nové společnosti, což představuje do značné míry specifický typ činnosti pomáhající profese, která se v České republice zaměřuje na klienta. Pomáhající pracovníky by měl být schopen azylantovi pomoci nejen ke svépomoci v náročných životních situacích, ale také reflektovat problémy na straně většinové společnosti, která na migranty nějakým způsobem reaguje.¹⁵³

Kuric definuje sociální práci s uprchlíky, a tedy i azylanty, jako široký komplex cílených aktivit, zaměřených na hledání trvalého řešení situace jednotlivců, rodin i uprchlické komunity jako celku, tedy především jejich adaptaci a potažmo integraci do nové společnosti. Při vyvíjení těchto aktivit se naráží na celou řadu bariér, brzdících proces integrace, ale současně též do značné míry vymezujících jejich náplň.¹⁵⁴

Metody práce při poskytování pomoci azylantům

V České republice dosud neexistují žádné závazné metody sociální práce s azylanty, následně uvedené metody při poskytování pomoci azylantům používají obecně sociální pracovníci NNO:

- *poskytování informací*: situace, kdy azylant potřebuje pouze získat informace o svých právech a povinnostech, o příslušných institucích a vysvětlení situací, ve kterých je kompetentní k jejich samostatnému řešení,

- *poradenství*: azylant si jeho prostřednictvím osvojuje efektivní způsoby jednání s úřady a překonávání překážek, které se mohou vyskytnout. Cílem takového poradenství je posílení sebedůvěry azylanta při jednání s institucemi a schopnost lépe hájit své zájmy,

- *terapie*: azylant se prostřednictvím terapeutického rozhovoru naučí rozumět svému životu a dění kolem sebe a pokouší se např. vyrovnat s pocity osamění nebo ohrožení,

¹⁵² DYMEŠOVÁ, Gabriela. *Sociální práce s uprchlíky*. Vyd.neuv. Praha: OPU, rok neuv. s 41.

¹⁵³ TROUSIL, Michal. Úloha a úskalí sociální práce s imigranty. *Sociální práce*, 2007, roč. neuv. č. 2, s. 105-106.

¹⁵⁴ KURIC, Aurelián. *Uprchlíci a sociální práce*. 2.vyd. Brno: SOZE, 1998. 74 s. Studijní text

- *doprovázení*: azylant se může sociálnímu pracovníkovi svěřit se svými životními starostmi i radostmi z nového sociálním prostředím. Pracovník pro některé azylanty v tomto případě supluje funkci přirozené komunity.¹⁵⁵

Problémy s azylanty a jejich dětmi se v Evropě stávají problémem více ideologickým a náboženským než problémem etnicko-kulturním, což podtrhuje nutnost pro sociálního pracovníka vyjasnit si vlastní ideologickou pozici a schopnost artikulovat vlastní postoje v komunikaci s azylantem. S těmito problémy se budou muset pomáhající profese vyrovnat a jejich situace se tak může stát složitou, obzvláště pokud jim záleží na pomoci potřebným bez ohledu na jejich náboženské vyznání, zatímco politická reprezentace bude s narůstajícími problémy veřejností tlačena k odmítavém postoji k azylantům.¹⁵⁶

Sociální práce s azylanty bude stále důležitější součástí sociálních služeb. Jak uvádí Trousil "*Tento druh sociální práce je výjimečný potřebou systémově zakotvit svá opatření a aktivity do politicky-kulturního rámce dané společnosti.*"¹⁵⁷ Sociální práci s azylanty lze označit jako jednu z nejobtížnějších v rámci existujících pomáhajících profesí. Je ohrožena výrazným rizikem syndromu vyhoření v důsledku časté bezvýchodnosti situace azylanta a vysokými nároky na sebereflexi pomáhajícího pracovníka a celé společnosti.¹⁵⁸

Azylanti očekávají od sociálních pracovníků splnění nejrůznějších představ, např. mimo jiné i díky tomu, že v jejich zemi původu neexistuje systém srovnatelný s naším. Očekávají, že za ně sociální pracovník vše vyřídí, očekávají od něj praktickou pomoc a přisuzují jeho postavení větší moc a vliv, než ve skutečnosti má (např. jde-li o přidělení bytu). Příliš velká očekávání pak vyústí ve zklamání, neboť azylanti často za skutečnou pomoc považují jen dostanou-li to, co požadovali. V některých kulturách, kde se sociální péče odehrává v rámci rodiny, bývá nátlak na sociální pracovníky ještě větší a azylanti se snaží dostávat vztah se sociálním pracovníkem do osobní roviny. Jak se má člověk a zároveň sociální pracovník v takových situacích zachovat, do jaké míry připustit osobní kontakt, si musí vždy rozhodnout sám, tyto záležitosti jsou individuální. Pokud se setká s jinými normami, názory a zvyky, bude vždy narážet jako člověk i jako sociální pracovník na své vlastní hranice.¹⁵⁹

¹⁵⁵ Poradna pro integraci. *Sociální poradenství*. [online]. [4.11.2013]

Dostupné z: <http://www.p-p-i.cz/czech/socpor.htm>

¹⁵⁶ TROUSIL, Michal. Úloha a úskalí sociální práce s imigranty. *Sociální práce*, 2007, roč. neuv. č. 2, s. 106-107.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 110.

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ HENDRIKS, Marina. *Sociální práce a uprchlíci*. 1. vyd. Praha: Poradna pro uprchlíky ČHV, 1996. 13-14.

Mnozí z azylantů zažili v životě traumatizující události a často se o nich hovoří jako o obětech násilí. Bývá na ně pohlíženo jako na ustrašené, zranitelné, slabé a bezmocné, jako na někoho, kdo se bez pomoci neobejde. Ale každý člověk má většinou přirozenou schopnost se ve větší či menší míře vyrovnat s životními událostmi, které ho zasáhly a mnozí azylanti úspěšně zpracovávají tyto zkušenosti vlastními silami. Proto by azylanti neměli být automaticky považováni za oběti a je třeba mít na mysli, že ne všichni potřebují psychologickou pomoc, tj. rozhovory, prostřednictvím kterých by se měli vyrovnat s prožitými traumaty, neboť tímto postojem jim jejich trauma může být nevhodně připomínáno, ačkoliv oni sami o něm hovořit nechtějí. Proto by základní postoj sociálního pracovníka měl spočívat v umění naslouchat a být přístupný spontánním vyprávěním azylantů. Tento přístup může být pro azylanty s traumatickými zážitky mnohem přínosnější.¹⁶⁰

Je také nutno věnovat pozornost specifickému postavení azylantů: jsou vykořenění, společnost je řadí do spodní části společenského žebříčku, mají jinou kulturu. Proto je důležité působit na to, co v nich zůstalo zdravé a pokoušet se tuto oblast postupně rozšiřovat a pomáhat tím azylantům v budování nové existence.¹⁶¹

Práce s azylanty, kteří mají traumatické zážitky, může mít pro sociální pracovníky negativní důsledky. Konfrontace s násilím, mučením a dalšími krutostmi, kterých se na sobě lidé dopouštějí, člověka zasáhne a změní jeho pohled na lidstvo i na sebe samého. Sociální pracovník sám může být těmito příběhy traumatizován, mohou u něj také vyvolat negativní vzpomínky na vlastní nevyřešené životní konflikty.¹⁶²

Častým jevem u sociálních pracovníků je syndrom vyhoření. Pokud si pracovník dokáže uvědomit příčiny vzniku syndromu, které souvisejí s jeho osobními vlastnostmi, dokáže tento proces ovlivnit. vedle toho ale hrají roli i faktory, které ovlivnit nemůže: chod organizace, ve které pracuje, vládní politiku, rostoucí rasismus a názory společnosti. proto by mělo být samozřejmostí pečovat o dobrý psychický stav pracovníka, a to jak z jeho vlastního přičinění, tak i ze strany jeho zaměstnavatele.¹⁶³

Významnou pomocí sektoru, který se zabývá podporou integrace azylantů, je dobrovolnická práce. Dobrovolnických aktivit pro organizace může být využito prakticky ve všech oblastech, od administrativy přes organizaci různých propagačních aktivit až po manuální výpomoc. Specifickou dobrovolnickou formou pomoci je ale

¹⁶⁰ HENDRIKS, Marina. *Sociální práce a uprchlíci*. 1. vyd. Praha: Poradna pro uprchlíky ČHV, 1996. s 18, 24-25.

¹⁶¹ Tamtéž, s 25.

¹⁶² Tamtéž, s 40.

¹⁶³ Tamtéž.

přímé zaměření na integraci azylantů individuální přímou prací s klienty, kterou lze především považovat za individuální vztah jednoho dobrovolníka s jedním klientem. Dobrovolník zde vystupuje jako průvodce, který azylanta seznamuje s novým prostředím a odpovídá na jeho dotazy a potřeby.¹⁶⁴

Jak uvádí Kraus, dobrovolnickou práci může vykonávat každý dospělý člověk bez ohledu na věk. Některé věkové skupiny a kategorie populace ale mají k dobrovolnické práci blíže, protože disponují větším množstvím volného času (např. nezaměstnaní, ženy v domácnosti, senioři a často i mladí lidé). Praxe ukazuje, že dobrovolníci jsou humanisticky orientovaní lidé, sociálně integrovaní a často angažovaní v dalších aktivitách.¹⁶⁵

Matoušek uvádí předpoklady úspěšné činnosti dobrovolníků: **úkol** dobrovolníka a jeho **role** vůči klientovi musejí být dobře definovány, získávání dobrovolníků vyžaduje promyšlený **nábor**, závazek dobrovolníka má být formulován ve **smlouvě**, činnost dobrovolníků musí být **koordinována** z jednoho místa, **výběrovou proceduru** dobrovolníků musí navrhnout zkušený profesionál, dobrovolníky je třeba **zacvičit**, práce dobrovolníka musí být **jištěna** zkušeným profesionálem, práce dobrovolníka musí být průběžně **supervidována**, je výhodné, když dobrovolník svou práci s klientem **dokumentuje** a organizace by mohla **posilovat motivaci** dobrovolníků např. tím, že jako odměnu za jejich práci zorganizuje program jen pro ně.¹⁶⁶

¹⁶⁴ GÜNTER, Vladislav. *Jak a proč být průvodcem azylanta*. Vyd. neuv. Praha: Centrum pro integraci cizinců, o.s., 2006. s 20-21.

¹⁶⁵ KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. 1.vyd. Praha: Portál, 2008. s 138.

¹⁶⁶ MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 1.vyd. Praha: Portál, 2003. s 62-63.

8 PROJEKT A REALIZACE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Tato část diplomové práce se zabývá realizací vlastního výzkumného šetření. Je zde stanoven cíl výzkumného šetření, ze kterého vychází hlavní výzkumná otázka a tři dílčí výzkumné otázky. Kapitola popisuje strategii výzkumného šetření a techniku sběru dat, charakterizuje zkoumaný soubor informantů a zdůvodnění jejich výběru. Na charakteristiku souboru a popis organizace výzkumného šetření navazuje interpretace zjištěných výsledků výzkumného šetření u stanovených výzkumných otázek a následně jejich shrnutí a porovnání v odpovědi na hlavní výzkumnou otázku.

8.1 Cíl výzkumného šetření, formulace výzkumných otázek

Pro stanovení cíle výzkumného šetření jsem vycházela z poznatků uvedených v teoretické části této diplomové práce a ze závěrů výzkumného projektu, vedeného Doc. PhDr. Zdeňkem Uherkem, CSc., který byl zaměřen na integraci azylantů v České republice.¹⁶⁷ Projekt byl realizován v roce 2002 na základě objednávky Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky, oddělení pro Českou republiku. Jeho cílem bylo ověření naplňování Státního integračního programu a koncepce integrace azylantů.

Jako zásadní pro úspěšnou integraci azylantů v České republice se jeví důležitost praktické realizace obou bodů Státního integračního programu a možnosti uplatnění azylantů na trhu práce. Proto jsem si za cíl výzkumného šetření zvolila identifikaci pozitiv a negativ z pohledu samotných azylantů a z pohledu pracovníků, kteří se zabývají integrací azylantů v rámci realizace konkrétních opatření Státního integračního programu a pomoci při hledání zaměstnání - pracovníci státní správy, nestátních neziskových organizací a úředníci státní samosprávy. Ze stanoveného cíle byla odvozena následující hlavní výzkumná otázka a z ní vycházející tři dílčí výzkumné otázky.

Hlavní výzkumnou otázkou je zjistit a identifikovat problematická místa v rámci procesu realizace Státního integračního programu, a to na základě názorů oslovených pracovníků a osob s udělenou mezinárodní ochranou

¹⁶⁷ UHEREK, Zdeněk. *Integrace azylantů*. Výzkumná zpráva pro Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky. Vyd. neuv. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, Oddělení etnických studií, 2002. 37 s.

Vzhledem k tomu, že základními pilíři Státního integračního programu (SIP) jsou oblast zajištění nabídky bydlení, zajištění výuky českého jazyka a pomoc při zajištění zaměstnání, stanovila jsem na jejich základě také tři dílčí výzkumné otázky (DVO), které svým zaměřením uvedeným oblastem odpovídají.

DVO1: Jaký je názor informantů na úspěšnost zajištění nabídky bydlení prostřednictvím SIP?

V závěrečné zprávě svého projektu uvádí Uherek jako nedostatky při zajišťování bydlení azylantům ne vždy vhodnou lokalitu ubytování v souvislosti s integrací do lokálního prostředí a s možností nalezení zaměstnání v daném místě.¹⁶⁸ Na tomto základě se pomocí první dílčí výzkumné otázky pokusím zjistit konkrétní zkušenosti vybraných azylantů a pracovníků, které souvisejí s procesem zajišťování bydlení v rámci možností poskytovaných při realizaci SIP .

DVO2: Jaký je názor informantů na zajištění výuky českého jazyka v rámci SIP?

Realizaci výuky českého jazyka prostřednictvím SIP uvádí Uherek jako neúspěšnou. Azylanti jazykové kurzy nenavštěvovali, a to především z důvodu finančně náročného dojíždění do výukových středisek.¹⁶⁹ Prostřednictvím druhé dílčí výzkumné otázky se pokusím zjistit, jaké zkušenosti mají informanti z obou uvedených skupin na praktické zajištění výuky českého jazyka, které nabízí SIP.

DVO3: Jaký názor mají informanti na skutečnou účinnost pomoci při zajišťování zaměstnání pro azylanty?

Oblast zajišťování zaměstnání pokládá Uherek za problematickou, a to z mnoha důvodů: azylanti jsou málo konkurenceschopní díky nedostatečné znalosti jazyka, funkční gramotnosti, nemožnosti prokázat vzdělání a kvalifikaci, dále problémům při nostrifikaci vysokoškolských diplomů a celkovou neschopností orientace na trhu práce.¹⁷⁰ Záměrem třetí dílčí výzkumné otázky je tedy prostřednictvím názorů informantů z obou skupin zjistit zda a jak funguje pomoc, které by se azylantům mělo dostávat při hledání zaměstnání v České republice.

¹⁶⁸ UHEREK, Zdeněk. *Integrace azylantů*. Výzkumná zpráva pro Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky. Vyd. neuv. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, Oddělení etnických studií, 2002. s 31.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 32.

¹⁷⁰ Tamtéž.

8.2 Charakteristika zkoumaného souboru a použitých metod

V realizovaném výzkumném šetření byly záměrným výběrem vybrány dva soubory informantů.

Prvním zkoumaným souborem informantů byly osoby s udělenou mezinárodní ochranou - azylanti. Pro potřebu získání názorů na dílčí výzkumné otázky 1-3 bylo nutno splnit kritérium, aby všichni informanti, po udělení mezinárodní ochrany formou azylu, vstoupili do Státního integračního programu.

Záměrným výběrem jsem vybrala jednoho azylanta, který bydlí v obecním bytě, a tři azylanty, kteří žijí v Integračním azylovém středisku (IAS):

Tabulka 2 - Charakteristika zkoumaného souboru azylantů (k DVO1-3A)

Označení informanta – azylanta	Země původu	Věk	Rok obdržení MO	Dosažené vzdělání v zemi původu	Forma bydlení	Zaměstnání
A1	Angola	42	2006	střední	obecní byt	ano
A2	Kyrgyzstán	29	2013	bez vzdělání	IAS	ne
A3	Ukrajina	43	2013	střední	IAS	ne
A4	Ukrajina	35	2013	vyučen	IAS	ano

Druhým zkoumaným souborem informantů byli záměrně vybraní pracovníci a úředníci, kteří se prakticky zabývají realizací Státního integračního programu. Snahou bylo, aby v tomto souboru informantů byly zastoupeny všechny složky, které se integrací azylantů prostřednictvím SIP zabývají, proto jsem záměrným výběrem vybrala dva informanty ze sféry nestátních neziskových organizací (NNO), jednoho informanta ze státní správy a jednoho informanta ze sféry státní samosprávy:

Tabulka 3 - Charakteristika zkoumaného souboru pracovníků (k DVO1-3P)

Označení informanta - pracovníka	Délka praxe v oblasti integrace azylantů/v letech	Sféra působnosti
P1	18	NNO
P2	4	Státní samospráva
P3	5	NNO
P4	18	Státní správa

Zdůvodnění volby výzkumné strategie

Pro výzkumné šetření v oblasti problematiky realizace SIP jsem zvolila kvalitativní výzkumnou strategii, která, jak uvádí Surynek¹⁷¹, zachycuje jevy v jejich dynamice a v jejich podmínění a orientuje se na pochopení smyslu jednajících sociálních subjektů, a to na rozdíl od kvantitativního výzkumu, který se zabývá stabilizovanými jevy a jejich vzájemně odhadnutelnými poměry. Kvalitativní výzkum přináší důležité informace, podle kterých si výzkumník může udělat přesnou představu o složité podobě sociálních a sociálně psychických jevů. „*Hlavním rysem kvalitativního výzkumu je dlouhodobost, intenzivnost a podrobný zápis.*“, jak uvádí Gavora.¹⁷²

Empirický přístup kvalitativního výzkumu k sociální skutečnosti je založen na zúčastněném pozorování sociálního života, verbálním vyjádření a následné interpretaci, vysvětlení stavu, souvisejících jevů a motivu činů lidí a jejich následném porozumění.¹⁷³

V kvalitativním výzkumu výběr proměnných není prováděn výzkumníkem, ale o redukci rozhodují de facto zkoumané osoby. Výzkumník vede tyto respondenty k tomu, aby řekli co nejvíce, a doufá, že vyberou vše, co je pro ně relevantní. Respondent není vtlačován do předem připravených schémat a výzkumníkovou úlohou je pak nalézt významné struktury v množině všech proměnných, které respondent považuje za relevantní. V tom tkví největší síla kvalitativního výzkumu.¹⁷⁴ „*V kvalitativním výzkumu mizí hranice mezi rolí výzkumníka a rolí zkoumané osoby, oba jsou rovnocennými partnery.*“ jak uvádí Disman.¹⁷⁵

¹⁷¹ SURYNEK, Alois, KOMÁRKOVÁ, Růžena a KAŠPAROVÁ, Eva. *Základy sociologického výzkumu*. 1. vyd. Praha: MANAGEMENT PRESS, 2001. s 26-27.

¹⁷² GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Vyd. neuv. Brno: Paido, 2000. s. 142.

¹⁷³ ZICH, František. *Úvod do sociologického výzkumu*. 1. vyd., 7. dotisk. Praha: Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., 2009. s 99.

¹⁷⁴ DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2000. s. 290.

¹⁷⁵ Tamtéž s. 300.

Praktickým důvodem pro volbu kvalitativní výzkumné strategie byla skutečnost, že pro odpovídající kvantitativní výzkumnou strategii nebylo možno zajistit dostatečné množství informantů z řad azylantů. Po obdržení mezinárodní ochrany formou azylu a následné udělení trvalého pobytu opouštějí azylanti pobytová střediska a místo jejich následného pobytu není možné zjistit s ohledem na jejich soukromí a ochranu osobních údajů. Ucelenou databázi uznaných azylantů vede MV ČR, odbor azylové a migrační politiky.

Metody výzkumného šetření a technika sběru dat

Použité metody empirického výzkumného šetření jsou dotazování, indukce, analýza a komparace.

V empirickém výzkumu tvoří hlavní skupinu metod sběru dat naslouchání vyprávění, kladení otázek lidem a získávání jejich odpovědí. *Dotazování* zahrnuje různé typy rozhovorů, dotazníků, škál a testů.

Indukce vychází z poznatku, že z pravidelnosti zkoumaných událostí je možno odvodit obecné pravidlo o určité pravidelnosti platné pro další události na jiném místě nebo v jiném čase. „...*indukce se v empirickém výzkumu používá k převedení pravidelnosti v datovém materiálu do obecného pravidla...*“, jak uvádí Hendl.¹⁷⁶ Metodu analytické indukce lze považovat za obecnou strategii kvalitativního výzkumu.¹⁷⁷

Analýza si klade za cíl rozdělení celku na jeho komponenty a zkoumá, jak fungují jako samostatné prvky a jaké jsou mezi nimi vztahy.¹⁷⁸

Jako techniku sběru dat jsem zvolila *strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami*. Rozhovor jako výzkumnou techniku definuje Zich¹⁷⁹ jako systém verbálního kontaktu mezi tazatelem a dotazovaným s cílem získat informace prostřednictvím otázek, které tazatel klade: „...*prostřednictvím rozhovoru zkoumáme mínění, názory, či postoje lidí...*“.¹⁸⁰ Ke strukturovanému rozhovoru s otevřenými otázkami uvádí Hendl: „*Strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami sestává z řady pečlivě formulovaných otázek, na něž mají jednotliví respondenti odpovědět. Pružnost sondování v kontextu situace je omezenější než v jiných typech rozhovorů. Tento typ rozhovoru se používá,*

¹⁷⁶ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. s 36.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 225.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 35.

¹⁷⁹ ZICH, František. *Úvod do sociologického výzkumu*. 1. vyd., 7. dotisk. Praha: Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., 2009. s 39.

¹⁸⁰ Tamtéž.

když je nutné minimalizovat variaci otázek kladených dotazovanému. Redukuje se tak pravděpodobnost, že se data získaná v jednotlivých rozhovorech budou výrazně lišit.“¹⁸¹

Otázky, které se vztahují k názorům, by měly být zaměřené na porozumění kognitivním a orientačním procesům jedince. Odpovědi na tyto otázky objasňují, co si lidé myslí, jaké jsou jejich cíle, záměry, touhy a hodnoty.¹⁸² Technika rozhovoru umožňuje okamžité ověření na místě, zda odpověď byla pochopena správně, popř. lze položenou otázku podrobněji rozvést a získat tím upřesnění.

Struktury rozhovorů vedených s informanty

Na základě určení dvou souborů informantů, kteří byli vybráni záměrným výběrem, byly provedeny také dva různé typy rozhovorů, které byly kladeny podle specifikace informantů.

Rozhovory byly konstruovány tak, aby zodpovídaly tři základní oblasti SIP – zajištění bydlení, výuku českého jazyka a zajištění zaměstnání.

Jednotlivé tazatelské otázky koncipované pro soubor informantů první skupiny (azylanti ToA1–17) jsou vždy ekvivalentem tazatelských otázek souboru informantů druhé skupiny (pracovníci ToP1–17).

Transformace dílčích výzkumných otázek (DVO) do podoby tazatelských otázek (TO) je uvedena v příloze B.

Struktura rozhovoru s osobami s udělenou mezinárodní ochranou – azylanty:

ToA1. Jakou možnost bydlení jste si v rámci SIP vybral?

ToA2. Proč jste si vybral uvedenou variantu?

ToA3. Jak jste spokojen s poskytnutou nabídkou bydlení?

ToA4. Jak je vzdáleno místo vašeho bydliště od místa vašeho zaměstnání?

ToA5. Jak probíhala adaptace v místě vašeho bydliště?

ToA6. Je pro vás úhrada vašeho bydlení finančně přijatelná?

ToA7. Byl pro vás rozsah hodin výuky českého jazyka v kurzech dostačující?

ToA8. Jak hodnotíte kvalitu výuky kurzu českého jazyka?

¹⁸¹ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. s 173.

¹⁸² Tamtéž, s. 168.

- ToA9. Jak hodnotíte obtížnost absolvovaného kurzu českého jazyka?
- ToA10. Co bylo pro vás největším problémem při studiu českého jazyka?
- ToA11. Jak vám pomohly zkušenosti nabyté v kurzu českého jazyka při adaptaci v českém prostředí?
- ToA12. Co navrhuje pro zlepšení výuky v kurzech českého jazyka?
- ToA13. Jak hodnotíte přístup pracovníků úřadu práce při poskytování pomoci při hledání zaměstnání?
- ToA14. Jak jste využil pomoci sociálních pracovníků při hledání zaměstnání?
- ToA15. Byla vám při hledání zaměstnání uznána vaše kvalifikace a předchozí pracovní zkušenosti?
- ToA16. Jste ochoten přijmout pracovní místo v jiném oboru než je vaše kvalifikace, pokud absolvujete rekvalifikační kurz?
- ToA17. Setkal jste se s nějakými problémy při hledání zaměstnání nebo při vašem kontaktu s potenciálním zaměstnavatelem? Pokud ano, s jakými?

Struktura rozhovoru s pracovníky, kteří se zabývají integrací azylantů:

- ToP1. Jaká je vaše konkrétní pomoc při zajištění ubytování pro azylanty?
- ToP2. Myslíte si, že jsou poskytované varianty ubytování pro azylanty dostatečné?
- ToP3. Jaká je podle vašeho názoru nejúspěšnější varianta pro bydlení azylantů?
- ToP4. Potýkal jste se s nějakými problémy při pomoci při poskytování bydlení azylantům?
- ToP5. Jak hodnotíte adaptaci azylantů v místě jejich bydliště?
- ToP6. Myslíte si, že je úhrada bydlení pro azylanty finančně přijatelná?
- ToP7. Je podle vašich zkušeností rozsah hodin výuky českého jazyka v kurzech dostačující?
- ToP8. Jak hodnotíte kvalitu výuky kurzu českého jazyka?
- ToP9. Jak hodnotíte obtížnost kurzu českého jazyka pro azylanty?
- ToP10. Jaké jsou podle vás největší problémy pro azylanty při výuce českého jazyka?
- ToP11. Jak hodnotíte praktické využití znalostí českého jazyka pro azylanty po absolvování kurzu ?

- ToP12. Co navrhuje pro zlepšení výuky v kurzech českého jazyka?
- ToP13. Jak hodnotíte přístup pracovníků úřadu práce při poskytování pomoci azylantům při hledání zaměstnání?
- ToP14. S jakými požadavky o pomoc se na vás obrazejí azylanti při zajišťování zaměstnání?
- ToP15. Jaké máte zkušenosti s uznáváním kvalifikace a předchozích pracovních zkušeností azylantů?
- ToP16. Domníváte se, že je realizace rekvalifikačních kurzů pro azylanty účinná?
- ToP17. S jakými problémy se nejčastěji setkávají azylanti při hledání zaměstnání nebo při kontaktu s potenciálními zaměstnavateli?

Organizace a průběh výzkumného šetření

Na základě informací, dosažených zpracováním teoretické části diplomové práce, jsem realizovala *předvýzkum* formou nekategorizovaného rozhovoru. Nekategorizovaný rozhovor je podle Zicha¹⁸³ volný rozhovor na předem určené téma, který se používá v počátečních fázích výzkumu pro získání většího přehledu o problému. Tento předvýzkum jsem realizovala v únoru roku 2014 s pracovníkem odboru azylové a migrační politiky MVČR, který se zabývá integrací azylantů prostřednictvím SIP. Z tohoto rozhovoru jsem vycházela při vytváření výzkumných otázek vlastního výzkumného šetření.

Vlastní výzkumné šetření jsem realizovala v období od dubna do června 2014. Nejdříve jsem se rozhodla uskutečnit rozhovory s vybranými informanty z řad azylantů. Podařilo se mi zajistit čtyři azylanty, a to tři prostřednictvím vzájemného doporučení pracovníků z nevládních organizací a jednoho azylanta jsem již znala z doby, kdy jsem zpracovávala bakalářskou práci na téma, které se také týkalo žadatelů o mezinárodní ochranu. V té době byl ještě žadatelem o mezinárodní ochranu, v současnosti je již uznaným azylantem, který vstoupil do SIP. Azylanty jsem před setkáním oslovila telefonicky, informovala jsem je o cíli výzkumného šetření a kolik času bude potřeba na rozhovor. Všechny rozhovory probíhaly v domácím prostředí azylantů, azylanti byli se mnou v místnosti sami, pouze v jednom případě byly při rozhovoru přítomny dvě malé děti. S obsahem otázek jsem azylanty před samotným rozhovorem neseznamovala, doba

¹⁸³ ZICH, František. *Úvod do sociologického výzkumu*. 1. vyd., 7. dotisk. Praha: Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., 2009. s 39.

rozhovorů se pohybovala v rozmezí 40–60 minut. Celkovou atmosféru v průběhu konání rozhovorů hodnotím jako velmi dobrou, azylanti se k prováděnému výzkumnému šetření stavěli velice pozitivně a aktivně.

Informanty z řad pracovníků jsem kontaktovala telefonicky, v případě pracovníků státní správy a samosprávy na základě vzájemného doporučení, v případě pracovníků nestátních organizací jsem si konkrétní osoby vytipovala z dostupných informací v průběhu zpracovávání teorie diplomové práce. Rozhovory probíhaly v kancelářích na jejich pracovištích a pracovníci byli se mnou v době vedení rozhovoru vždy sami. Délka rozhovorů se pohybovala v rozmezí 45-70 minut. Pracovnice jsem rámcově seznámila s hlavním cílem výzkumu, ale obsah otázek jsem jim před rozhovorem nesdělila. Pracovníci byli velmi vstřícní a jejich snahou bylo poskytnout informace v co nejširším měřítku.

Rozhovory jsem si nahrávala na diktafon a následně je převedla do písemné podoby. V případě rozhovorů s azylanty jsem mluvený projev nepřeváděla do spisovného jazyka ani neupravovala stylisticky. V průběhu rozhovorů jsem si ještě vedla poznámky.

Možná rizika výzkumného šetření

Verbální projev je vždy ovlivněn mnoha okolnostmi, včetně konkrétní situace při rozhovoru. Proto jsem si vědoma možných rizik, které mohou mít vliv na správnou interpretaci zjištěných názorů při uskutečněných rozhovorech. V rámci mé interpretace může mít neobjektivní vliv nejen můj pohled a názor na problematiku, ale i to, že informanti mohli vypovídat jinak, než jaká je skutečnost, neboť mohli mít nepříjemný pocit z vedení rozhovoru jako takového i z toho, že rozhovory byly nahrávané na diktafon. S konkrétní vyslovenou nedůvěrou nebo nepříjemnou situací jsem se při vedení rozhovorů sice nesetkala, ale ověřování spolehlivosti a validity dat získaných rozhovorem nemohu zaručit.

8.3 Interpretace zjištěných poznatků výzkumného šetření

V této části interpretuji rozhovory s azylanty a pracovníky, kteří se zabývají integrací azylantů. Následuje shrnutí a porovnání názorů oslovených azylantů a pracovníků na základě získaných údajů ke zjišťovaným dílčím výzkumným otázkám (DVO1-3) a jejich závěrečné shrnutí v odpovědi na hlavní výzkumnou otázku.

Interpretace rozhovorů k DVO1

DVO1: Jaký je názor informantů na úspěšnost zajištění nabídky bydlení prostřednictvím SIP?

Z výpovědí informantů z řad azylantů vyplývá, že za nejvýhodnější formu bydlení po udělení mezinárodní ochrany a následném povinném vystěhování z pobytového střediska (PoS), považují možnost ubytování v integračním azylovém středisku (IAS), kterou si také zvolili A2, A3, A4. Hlavním důvodem výběru této varianty jsou výhodné startovací finanční podmínky ubytování a dostupnost pomoci prostřednictvím sociálních pracovníků v místě jejich bydliště. Sociální pracovníci z řad nestátních neziskových organizací do IAS pravidelně dojíždějí a v průběhu týdne je v místě přítomen pracovník Správy uprchlických zařízení. *„Nemusím nikam jezdit a nikoho shánět, všechny informace, co potřebuju, jsou dole na nástěnce, a když něco potřebuju vysvětlit, jdu se zeptat.“* (A3). Azylant A1 bydlel krátce po udělení mezinárodní ochrany také v IAS, ale vzhledem k tomu, již v České republice pobýval několik let během doby čekání na mezinárodní ochranu, dobře se sám orientoval v dané problematice a znal podmínky pro udělení bytu, proto se mu poměrně rychle podařilo získat byt dostupný ve Variantě 1. Své rozhodnutí vysvětluje snahou o rychlé osamostatnění. Vzhledem k tomu, že čekal dlouhou dobu na udělení mezinárodní ochrany, naučil se již za tuto dobu poměrně dobře český jazyk a orientoval se ve všem, co bylo zapotřebí při podstoupení žádosti o udělení obecního bytu ve Variantě 1: *„Já jsem věřil, že sám dokážu to a zvládnou, já jsem potřeboval povolení být tady, dostal jsem možnost mít byt a všechno další jsem dělal sám, místo hledal jsem taky sám.“*

S poskytnutou nabídkou bydlení v IAS jsou azylanti spokojeni ve všech směrech, doslova uvádějí na 100% A2, A3, pouze informant A4 by uvítal, kdyby byl byt lépe vybaven nábytkem, naopak velmi kladně hodnotí klid v místě bydliště. Azylant A1, který bydlí v obecním bytě, uvádí: *„Problém je jen s pracovním místem tady, to mi*

strašně vadí, jinak jsem spokojený, město je klidné.“ Pracovní místo se mu sice podařilo najít, ale rád by ho časem změnil. Azylantům A1, A4 se podařilo najít zaměstnání v návaznosti na místo bydliště, azylanti A2, A3 zatím pracovní místo nemají. Adaptaci v místě bydliště hodnotí azylanti kladně, dle jejich vyjádření probíhala rychle, v případě azylanta A2 pomáhali s adaptací přátelé, pouze azylant A3 uvádí, že měl malé problémy, konkrétně se ale nevyjádřil.

Oslovení azylanti považují úhradu svého bydlení za finančně přijatelnou: *„Dá se to, mám byt města.“* (A1). Ubytování v IAS je pro azylanty A2, A3, A4 také finančně dostupné, pouze azylant A4 by si přál finanční situaci své rodiny vylepšit o zvýšené přídatky na děti.

Při zajištění ubytování pomáhají azylantům pracovníci státní správy, NNO a úředníci státní samosprávy v souvislosti s tím, kterou variantu bydlení si azylanti vybrali. Konkrétně se jedná o poskytování poradenství a veškerou pomoc při zprostředkování bydlení, kam patří vyplňování dotazníků, psaní žádostí, domlouvání schůzek, doprovod na prohlídky bytů a jejich kontrola před předáním azylantům. Pracovníci podporují u azylantů vlastní iniciativu a motivují je, aby sami oslovovali potenciální pronajímatele bytů: *„Pomáháme jim radou, ale funguje to tak, že ty lidi si to sami obesílají, sami si píšou žádosti na města, na bytové odbory, kde vysvětlují, co je to integrační program, protože ne všude je to známo. Píšou to za naší asistence, sami toho zpočátku většinou nejsou schopni.“* (P1). Podobně uvádí pracovník P3: *„Já je vždy nechám, ať si to klienti napíší sami, pak jim samozřejmě opravím češtinu a dám to do vět, které dají smysl, můžu jim to napsat celé i já, ale nedám do toho to srdíčko, to může jen ten klient.“* Pokud si azylant zvolil možnost bydlení ve Variantě 2, vyhledávají pracovníci spolu s azylantem vhodný integrační byt v lokalitě, kterou si azylant vybral. Pomáhají s výběrem realitní kanceláře, kontrolují podmínky nájemní smlouvy a fungují jako prostředníci v trojdohodě mezi azylantem, MVČR a pronajímatelem bytu (P3, P4).

Poskytované varianty ubytování pro azylanty považují za nedostatečné pracovníci P3 a P4. Pokud azylanti bydlí v IAS a nepodaří se jim ve stanovené lhůtě najít si další ubytování, musí se z IAS v odstěhovat. Náhradní ubytování jim i v tomto případě pomáhají najít pracovníci NNO, většinou se jedná o ubytovny, domy na půli cesty nebo azylové domy pro matky s dětmi (P3). Integračních bytů poskytovaných ve Variantě 1 je málo a získat byty ve Variantě 2 je poměrně obtížné: *„Azylanti jsou znevýhodněni tím, že je k nim nedůvěra, někdy jsou odmítnuti už jen proto, že jsou*

cizinci.“ (P4). Majitele bytů také často odrazuje složitá administrativní procedura při procesu vkládání jejich bytu do systému SIP a následně zdouhavá doba úhrady části nájemného prostřednictvím obcí. Pracovníci P1, P2, P3, P4 považují systém variant za uspokojivý, pouze s výhradou: „*Těžko říct, asi není problém najít byt, ale je potom problém s vazbou na trh práce.*“ (P1). Za úspěšnější variantu bydlení považují dotázaní pracovníci shodně Variantu 2 (P1, P2, P3, P4). Azylanti v této variantě dostávají měsíční příspěvek na nájemné, tím je pro ně bydlení levnější a dostupnější. Také vyhledávání těchto bytů poskytuje více možností v lokalitách s lepší dostupností pracovních míst.

Při poskytování pomoci azylantům se pracovníci setkávají nejčastěji s předsudky a z toho vyplývající neochotou majitelů pronajímat jim byty dlouhodobě. Dalším problémem je složitá procedura uznávání bytů za integrační: „*Často je něco rozjednané a pak to skončí na tom, když majitel bytu zjistí, co to všechno obnáší a vycouvá z toho.*“ (P4). Vyskytují se i problémy při pronajímání jednotlivých bytů: „*Musí se hlídat například exekuce na dům, nebo jsou tam tři majitelé, nebo má majitel na adrese bytu nahlášenou firmu nebo je problém, když majitelem je někdo jiný, než kdo podmínky ubytování vyřizuje.*“ (P1). Také s vybavením integračních bytů bývají problémy (P3, P4). Jako obecný problém vidí pracovníci P1, P2, P3, P4 nedostatek vhodných integračních bytů: „*Bytů je málo a jsou drahé, hlavně ve městech a azylanti většinou spíše chtějí do města, protože tam je možnost integrace větší než na vesnici, kde není práce.*“ (P2).

S adaptací v místě bydliště azylantům většinou pomáhají pracovníci NNO, poskytují jim kontakty na další azylanty, představují je sousedům, informují je o lokalitě, ve které bydlí, pomáhají najít dětem zájmové kroužky (P1, P3). Pracovníci P1 a P4 hodnotí adaptaci azylantů jako poměrně dobrou, vždy ale na základě individuálního přístupu azylanta: „*Záleží, kde to je a o jaké lidi se jedná. Ti mladší jsou v produktivním věku, jsou schopní se zintegrovat, seženou práci, naučí se česky, většinou to funguje dobře. Problém nastane v případě, kdy to jsou lidé staří, nemocní, tam je adaptace mnohem horší a někdy se nepodaří vůbec.*“ (P1). Podobně pracovník P4 uvádí: „*Je to hodně individuální, záleží to na jeho vnitřním pocitu, jestli tady chce zůstat, záleží také z jaké země jsou, jak jim jde jazyk, jsou mezi nimi lidi, kteří jsou hodně úspěšní a lidi, co mají pořád problémy.*“ Pracovník P2 hodnotí adaptaci azylantů jako problematickou v případě nedostatečné znalosti českého jazyka: „*Tam je někdy ze strany azylantů*

problém, že si to všechno představují velmi jednoduše a chtějí všechno tak rychle, že to dost dobře nejde, nebo to někdy brzy vzdávají a padnou do systému sociálních dávek a těžko se jim z toho kruhu vystupuje. V obou případech si myslím, že základní překážkou je jazyk.“ Pracovníci P1, P2, P4 považují úhradu bydlení pro azylanty za finančně dostupnou, pokud se jim podařilo zajistit si zaměstnání a vybrat vhodnou lokalitu ubytování. Pracovník P3 považuje úhradu bydlení pro azylanty za finančně méně přijatelnou.

Závěrečné shrnutí k DVO1:

Z výzkumného šetření vyplynulo, že oslovení azylanti za nejvýhodnější formu bydlení po obdržení mezinárodní ochrany považují možnost ubytování v IAS. Uvědomují si, že jde o jakousi formu startovacího bydlení a že doba ubytování je omezená, ale vzhledem k jejich momentální finanční situaci je to pro ně nejlepší možnost pro důstojné bydlení. S ubytováním v IAS jsou velmi spokojeni, oceňují také snadnou dostupnost sociálních pracovníků, kteří v IAS pracují, nebo tam pravidelně dojíždějí. Azylanti považují zvolené ubytování za finančně dostupné a kladně hodnotí svou adaptaci v místě bydliště, dvěma z nich se již podařilo najít si zaměstnání.

Pracovníci při zajištění ubytování pomáhají azylantům s vyhledáváním integračních bytů a následně s veškerou související pomocí, se kterou se na ně azylanti obrátí. Na rozdíl od azylantů ale považují za nejvýhodnější možnost ubytování Variantu II, a to ze dvou důvodů. Prvním je stabilita: na rozdíl od pobytu v IAS, které musí po určené době opustit, mají v integračním bytě zajištěné podmínky bydlení nájemní smlouvou, kterou lze neomezeně prodlužovat. Druhým důvodem je finanční výhodnost této varianty, kdy azylanti dostávají příspěvek na nájemné. Proto pracovníci podporují u azylantů vlastní iniciativu při vyhledávání a zařizování bydlení, aby šance na získání bydlení byla co největší a pokud možno dříve, než uplyne povolená doba jejich pobytu v IAS. Pokud se to nepodaří, pomáhají pracovníci najít azylantům ubytování např. v ubytovnách, ale to považují za nejhorší možnou situaci, která azylanty většinou demotivuje. Adaptaci v místě bydliště azylantů hodnotí pracovníci jako poměrně dobrou, stejně jako azylanti sami. Pracovníci i azylanti se shodují v názoru, že poskytované ubytování pro azylanty je finančně dostupné.

Interpretace rozhovorů k DVO2

DVO2: Jaký je názor informantů na zajištění výuky českého jazyka v rámci SIP?

Rozsah hodin výuky v kurzech českého jazyka považují za dostatečný azylanti A2, A3, A4, azylant A1 by si přál hodin více. Tento azylant čekal na udělení mezinárodní ochrany 5 let a během této doby se již česky učil. V době, kdy mezinárodní ochranu obdržel a měl v rámci SIP nárok na kurzy českého jazyka, uměl český jazyk už poměrně dobře, přesto hodnotí rozsah hodin jako nedostatečný: *"Já bych chtěl hodin ještě víc, to bylo krátký, já jsem se furt snažil a už když jsem čekal na azyl jsem se snažil komunikovat a mně to pomáhalo."* Kvalitu výuky českého jazyka hodnotí azylanti A1 a A2 jako dobrou, azylanti A3 a A4 jako výbornou. Lektoři, kteří je vyučovali, byli vždy na hodinu připraveni, byli trpěliví a vstřícní, uměli srozumitelně vysvětlit probíranou látku, dokázali vždy navodit příjemnou atmosféru při výuce, azylanti neměli špatný pocit, pokud látku nezvládli a cítili plnou podporu lektora.

Obtížnost absolvovaných kurzů hodnotí azylanti A2, A3, A4 jako přijatelnou, spíše vyzdvihovali nutnost vlastní iniciativy při studiu: *„Kdo se chce naučit, tak se naučí“* (A2). Vzhledem k zemi původu uměli rusky, proto se jim český jazyk dařilo učit podstatně lépe: *„Už mluvím ruštinu a mně tam dělalo problém nějaký ruský a český slova, který jsou podobný, ale mají jiný významy, mně to strašně dělá problém, ale rozumím všechno perfektně.“* (A4). Podobně azylant A2 uvedl: *„Není těžké dobře mluvit, jen ten akcent je poznat.“* Ani azylant A1 nepovažoval obtížnost kurzu za velkou, protože v té době už český jazyk poměrně dobře ovládal. Největší potíže při studiu dělala azylantům složitost a specifická česká gramatika a pochopení rozdílů mezi spisovnou a obecnou formou českého jazyka (A1, A2, A3, A4).

Znalosti nabyté v kurzech českého jazyka hodnotí azylanti jako velmi přínosné od samého počátku, obzvláště při jednáních na úradech, a ačkoli v případě azylantů A2, A3, A4 byli na těchto jednáních přítomni také sociální pracovníci, hodnotí azylanti velmi kladně skutečnost, že se díky lepší znalosti českého jazyka sami dobře orientovali v dané problematice. Azylant A1 si po obdržení mezinárodní ochrany zařizoval vše sám bez pomoci sociálních pracovníků, za zásadní považuje právě dobrou znalost češtiny: *„Já jsem se rychle adaptoval přes tu češtinu, bez kurzu by to nešlo.“*

Pro zlepšení znalostí českého jazyka by azylant A1 navrhoval více výukových hodin v kurzech: *„Jak je těžká čeština tak to nestačí ty kurzy, to je moc krátký, to si*

myslím měly by být delší.“ Azylanti A2, A3, A4 jsou celkově spokojeni s výukou českého jazyka v absolvovaných kurzech: *„Mně to vyhovuje, stačí mi jak to je.“* (A2).

Pracovníci hodnotí rozsah hodin výuky v kurzech subjektivně. Pracovník P2 považuje rozsah za nedostačující, za účinné považuje vyučování alespoň 2 x 2 hodiny v týdnu, takto ale kurzy standardně bezplatně nabízeny nejsou a možnost zakoupit si doplňující kurz češtiny je pro azylanty většinou finančně nedostupné. Podle pracovníka P3 je spíše větší potřeba individuálních kurzů českého jazyka pro azylanty, kteří nejsou ze zemí slovansky mluvících. Pracovníci P1, P4 považují současný rozsah 400 hodin za dostačující, domnívají se, že většině lidí rozsah hodin stačí, ale uvítali by možnost doplňkových kurzů pro azylanty, pro které je studium českého jazyka obtížné z různých důvodů (záleží na zemi původu, na přístupu ke studiu, na talentu na jazyky apod.) Kvalitu výuky hodnotí pracovníci P1, P2, P3, P4 shodně jako dobrou, oceňují přístup lektorů, kteří ve většině případů vycházejí azylantům vstříc, pracovník P2 dodává: *„Správně by to měli učit lektori, kteří mají vystudovaný český jazyk. Učit češtinu jako cizí jazyk vyžaduje trošku jiný pedagogický přístup, protože nelze vycházet z toho, že v té mluvené formě to ten azylant zná.“*

Obtížnost kurzů českého jazyka pro azylanty posuzují pracovníci P1, P2 podle toho, z jaké země původu azylanti pocházejí: *„To záleží z jaké jazykové skupiny ten člověk pochází, pokud se ještě musí učit latinku, tak je to dvojnásob náročné, pokud jsou to jazyky příbuzné češtině, tak to pak mají jednodušší. Čeština má těžkou gramatiku a z tohoto pohledu by k tomu mělo být přistupováno i v té výuce.“* (P2). Stejně tak pracovník P1 podotýká: *„Pro slovansky mluvící je to jednodušší, pro neslovansky mluvící nebo pro ty z exotických zemí je to nesmírně obtížné, ale u těch lidí převažuje snaha naučit se.“* Pracovník P4 oceňuje rozdělení kurzů podle jazykové úrovně azylantů na základě vstupního testu a možnosti individuálních kurzů pro azylanty, kteří již češtinu dobře ovládají. Pracovník P3 považuje za obtížné kurzy českého jazyka tak, jak jsou v současné podobě prováděny: *„Je to obtížné, já si myslím, že by vždy měly být individuální. Když je skupina deseti lidí a každý je odjinud, tak to nikdy nebude to nejlepší. Jsou sice rozřazení podle úrovně, ale rusky mluvící a ostatní mluvící dohromady, to se nedá, nenaučí se to, oni to chápou jinak.“*

Jako největší problém pro azylanty při výuce vidí pracovníci P1, P2, P3, P4 shodně jazykové bariéry v souvislosti se zemí původu a jazykovou skupinou, ze které azylanti pocházejí. Většinou se učí český jazyk prostřednictvím ruského nebo anglického jazyka, ale mezi azylanty jsou i analfabeti, což pro ně znamená celý

primární proces učení od začátku. Praktickým problémem bývá pravidelnost a docházka na kurzy, protože azylanti se v mnoha případech snaží najít si v první řadě zaměstnání a učení se jazyku odsouvají: „*Viděli tu naléhavost finančních prostředků a těžko jim bylo vysvětlit, že ty peníze budou, ale že ten jazyk se jen tak nenaučí a ať ty kurzy využijí na maximum.*“ (P2). To potvrzuje i pracovník P4: „*Pro něj je důležitější sehnat si práci, pak zjistí, že tam tu češtinu třeba tolik nepotřebuje, tak na ten kurz přestane chodit.*“ Obecně ale pracovníci shodně uvádějí, že pokud v České republice azylanti plánují zůstat a chtějí být v kontaktu s majoritní většinou, sami se snaží jazykové problémy překonávat. Jsou také motivováni povinností prokázat znalost českého jazyka podle zákona. Pracovník P4 dodává: „*Pro někoho jsou problémem sociální kontakty, mají strach jazyk použít a komunikovat, mají stud, zábrany, spíš pak musejí překonávat tohle.*“

Využití znalostí nabytých v jazykových kurzech pro azylanty hodnotí pracovníci jako základ (P1, P2, P3, P4). V běžném životě lze v dnešní době již obstát bez znalostí českého jazyka, ale pro jednání na úřadech je neznalost jazyka problém. I po absolvování kurzů někteří azylanti využívají pomoci sociálních pracovníků při vyřizování svých záležitostí na úřadech, proto pro azylanty, u kterých se předpokládá, že se budou snažit o postupnou integraci, je znalost českého jazyka důležitá od prvních dnů po udělení mezinárodní ochrany.

Azylanti mají zájem o to, kde se lze doučovat gramatiku. V kurzech se učí gramatiku, číst, psát a mluvit najednou, ale pochytili jen mluvení, trénuje se, aby se azylanti v první řadě domluvili. Znalost gramatiky je druhořadá, ale např. při podávání žádostí jsou správná gramatika a formulace důležité: „*Nechat jim ten čas, aby se rozmluvili, aby byli schopní od začátku komunikovat. Ale potom jim dát ještě gramatiku.*“ (P3). Zabezpečení kvality a standardů výuky spatřuje pracovník P2 ve využití veřejné struktury, která je ve vlastnictví veřejnoprávních korporací, tedy obcí nebo krajů. V každém kraji jsou jazykové školy, kde by bylo možné jazykové kurzy pro azylanty realizovat. Jako jeden z motivačních prvků uvádí tento pracovník finanční spoluúčast azylantů: „*Dávat něco zadarmo, oni si toho pak lidi neváží, ale kdyby tam byl nějaký symbolický příspěvek, kdyby si museli na ten kurz připlatit 500 korun, což jsou peníze, které oni pocítí, ale nejsou to peníze, které by je finančně položily, tak si myslím, že ta spoluúčast by měla nějaký psychologický význam.*“ (P2).

Závěrečné shrnutí k DVO2:

Oslovení azylanti považují rozsah hodin výuky českého jazyka za dostatečný, pouze azylant A1 by potřeboval hodin více. Kvalitu výuky hodnotí azylanti jako dobrou a výbornou, oceňují osobní přístup lektorů, jejich připravenost na výuku, vstřícnost a celkově dobrou atmosféru v probíhajících kurzech. Obtížnost navštívených kurzů považují azylanti za přijatelnou, neměli k ní žádné zvláštní připomínky a spíše si uvědomují nutnost vlastní iniciativy při studiu. Největší problémy při studiu jazyka pro azylanty představují specifika české gramatiky a pochopení rozdílů mezi spisovnou a obecnou formou českého jazyka. Znalosti českého jazyka nabyté v kurzech hodnotí azylanti jako přínosné obzvláště při jednáních na úřadech.

V názorech na rozsah hodin výuky hodin v kurzech se s azylanty shodují pracovníci P1, P4, kteří považují stávající počet hodin za dostačující. Pracovník P2 považuje rozsah hodin za nedostatečný a pracovník P3 považuje celý systém kurzů za nevhodný a uvítal by možnost individuálních kurzů pro jednotlivé azylanty alespoň v počátcích výuky. Domnívá se, že vzhledem k malému množství uznaných azylantů by individuální výuku bylo možné zvládnout.

Kvalitu výuky považují pracovníci shodně s azylanty za dobrou a oceňují celkový přístup lektorů. Pouze pracovník P2 uvedl, že bývají problémy se zastupitelností jednotlivých lektorů. Pokud se lektor na kurz nedostaví, hodina odpadá a azylanti to nevnímají pozitivně. Obtížnost jazykových kurzů hodnotí pracovníci jako těžší, na rozdíl od oslovených azylantů, kteří ji považují za přijatelnou. Jak azylanti, tak i pracovníci dávají obtížnost jazyka do souvislosti se zemí původu a jazykovou skupinou, ze které konkrétní azylanti pocházejí. Domnívám se proto, že k rozdílu v názoru na obtížnost došlo z toho důvodu, že tři z mnou kontaktovaných azylantů jsou z rusky mluvící země a jeden azylant se český jazyk poměrně dobře naučil ještě dříve, než do kurzu nastoupil. Jiné názory by pravděpodobně bylo možno očekávat u azylantů pocházejících např. z arabských zemí.

Jak pracovníci, tak i azylanti se shodují v důležitosti správné znalosti české gramatiky. Dle pracovníka P2 je největším přínosem pro adaptaci azylantů je znalost českého jazyka. Pracovník P3 uvádí, že po absolvování kurzu přicházejí azylanti a mají zájem o to, kde by se ještě mohli zdokonalit v gramatice. Také přínos kurzů pro praktické využití českého jazyka po jejich absolvování hodnotí pracovníci a azylanti

shodně kladně, a to hlavně v souvislosti s vyřizováním základních záležitostí na úřadech.

Interpretace rozhovorů k DVO3

DVO3: Jaký názor mají informaci na skutečnou účinnost pomoci při zajišťování zaměstnání pro azylanty?

Po obdržení mezinárodní ochrany je povinností azylantů dostavit se na úřad práce, kde se zaregistrují. Při hledání zaměstnání na úřadech práce by měli azylantům v rámci standardní služby úřadu pomáhat poradci, kteří jim mají nabízet individuální akční plán pro hledání zaměstnání. Ve většině případů azylantům při prvních kontaktech na úřadech práce pomáhají sociální pracovníci z řad NNO, nebo pracovníci IAS, pokud jsou tam azylanti ubytováni. Přístup pracovníků úřadu práce hodnotí jako vstřícný azylant A4, ačkoliv práci prostřednictvím úřadu práce nezískal: „*Měli pro mě pochopení, vyslechli mě, všechno probíhalo v klidu.*“ Oproti tomu azylanti A1, A2, A3 hodnotí svou zkušenost s pracovníky na úřadu práce jako nedostatečnou: „*Na úřadu mi nepomohli v hledání, jenom mě registrovali. Našel jsem si práci sám přes internet.*“ (A1). „*Nepomohli mi s ničím, jenom na mě tlačili najděte si práci, nenabízeli mi nic a říkali, že je v kraji velká nezaměstnanost.*“ (A3). Pomoc sociálních pracovníků při hledání zaměstnání využili tři z oslovených azylantů (A2, A3, A4). Jednalo se o konkrétní pomoc při psaní žádostí a doprovody na úřady, tuto pomoc hodnotí velmi kladně.

S uznáváním kvalifikace a předchozích pracovních zkušeností mají dobrou zkušenost azylanti A1, A4. Azylant A1 popisuje: „*Studoval jsem střední školu industriální a vysokou, ale tu mi neuznali, neměl jsem všechny doklady, dostal jsem nostrifikaci jen na střední.*“ Tento azylant ale ve svém oboru práci nenalezl. Azylant A4 vysvětluje: „*Kvalifikaci mi uznali, mám výuční list a zůstanu v oboru co umím, ve stavebnictví vždycky práci najdu.*“ Azylant A3 má střední školu ekonomickou, ale nehledá práci ve svém oboru, domnívá se, že tuto profesi by v České republice neuplatnil.

Azylanti A1, A2, A3, A4 by v případě nabídky rekvalifikačního kurzu tuto možnost v každém případě rádi využili. Hodnocení nabídky rekvalifikačních kurzů prostřednictvím úřadů práce jsou ale u azylantů negativní: „*Když jsem byl ještě*

v integračním středisku, já jsem chtěl kurz automechanika, tím se dá uživit, ale oni neměli a tady taky jsem se zeptal jestli je místo v kurzu a taky ne.“ (A1). „Rád bych podnikatelský kurz, abych mohl podnikat ve stavebnictví sám, ale neměli nic, řekli mi ať přijdu, až tam bude ten člověk, který dává rekvalifikační kurzy.“ (A4). Azylantům A2, A3 nebyl nabídnut žádný rekvalifikační kurz, ani o něj zatím nepožádali, v budoucnu tuto možnost ale plánují.

S případnými problémy při hledání zaměstnání nebo při kontaktu s potenciálním zaměstnavatelem se oslovení azylanti nesečkali (A1, A2, A3, A4). „Mám jenom ten problém, že teď dobrá práce není, jinak myslím, že jsem šťastný člověk.“ uvádí azylant A1.

Dotázaní pracovníci P1, P2, P3, P4 hodnotí přístup pracovníků úřadů práce a jejich pomoc při hledání zaměstnání azylantům nedostatečně: „Úřady práce selhávají v komunikaci s klienty, mají toho hodně, je to náročné, ale to si myslím není argument pro to, aby se chovali a jednali tak, jak jednají.“ (P2). Podobně: „Já neznám nikoho z azylantů, kdo by řekl, že byl spokojený na úřadu práce.“ (P3). Shodně od pracovníků P1, P2, P3, P4 zaznívá kritika na neochotu pracovníků úřadu práce při základním poradenství azylantům: „Azylanti vůbec nevědí kde co hledat, ani to je na úřadu práce nepoučí. Najděte si práci. Dobře, tak my si budeme hledat práci, ale kde, jak, na co si mají dávat pozor, že obchodní zástupce, co stojí celý den na ulici je neuživí, to jim nikdo nevysvětlí.“ (P3). Pracovník P1 potvrzuje: „Potřebují třeba jen poradit s formulací životopisu, ale ani to s nimi nemá čas nikdo na tom úřadu probrat.“ Poradenství na úřadech práce by mělo být efektivní a mělo by vést ke konkrétním výsledkům, ale dle zkušeností oslovených pracovníků se tak neděje. Se specialistou, který by byl vyškolen pro pomoc azylantům, se pracovníci na úřadech práce nesečkali. Dle pracovníků si azylanti zaměstnání většinou nacházejí sami, jak popisuje pracovník P4: „Pracovních nabídek je teď poskrovnu, většina azylantů si našla práci sama, přes známé, přes inzeráty, málokdo našel práci přes úřad.“ pracovník P1 doplňuje: „Většinou to funguje tak, že si práci najdou sami, nebo jim někdo známý pomůže, že by jim ji našel úřad práce, to nefunguje.“

Při zajišťování zaměstnání se azylanti obracují na oslovené pracovníky většinou se žádostí o doprovody a asistenci na úřadech práce, o rady, např. kde je možné získat informace o pracovních místech, potřebují informace o pracovních-právních vztazích, o právních úpravách, které se týkají zaměstnání, informace o sociálním a zdravotním pojištění atd. Z těchto důvodů některé NNO poskytují kurzy sociálně právního minima

pro cizince, jak vysvětluje pracovník P1: „Azylanti, kteří přicházejí z jiného prostředí někdy ani nemají představu, co je to pracovní smlouva.“ Pracovník P2 uvádí: „Někdy mohou zaměstnavatelé využívat jejich neznalosti a dají výpověď, která je neplatná.“

S uznáváním kvalifikací a předchozích pracovních zkušeností azylantů mají oslovení pracovníci shodně dobré zkušenosti: „Máme tu zkušenost, že když je všechno jak má být, tak v zásadě je snaha nostrifikace udělovat.“ (P1). Někdy je pro uznání kvalifikace třeba, aby azylanti podstoupili ještě teoretické zkoušky. Problémy s uznáváním nostrifikací jsou pouze v případech, kdy azylantům chybí potřebné doklady nebo azylanti pochází ze zemí třetího světa: „Tam je zcela odlišný školní systém a je těžké posoudit o jaký obor se vlastně jedná, ale to je objektivní problém, jinak to funguje.“ (P2).

Systém realizace rekvalifikačních kurzů hodnotí pracovníci nedostatečně (A1, A2, A3, A4). „Rekvalifikační kurz může mít člověk až po půl roce, co je veden na úřadu práce, není to oficiální, ale už jsem se s tím setkala na několika úřadech práce.“ (P3). Podobně: „Úřady práce azylantům nabízejí jako rekvalifikaci kurzy češtiny, ale nezabývají se jinými rekvalifikacemi. Jen málokterý azylant dostal rekvalifikační kurz, aby šel na něco praktického, užitečného, co ho uživí.“ (P1). Účinnost rekvalifikace se váže k pracovnímu uplatnění, pokud není vazba na trh práce, tak nemá smysl kurzy pořádat. Ale čekat na to, zda se někdy najde pracovní místo a neobsazovat do té doby rekvalifikační kurzy, to také dle pracovníka P2 není řešení. Pracovníci P1, P4 uvádí dobrou zkušenost s rekvalifikačními kurzy pro podnikatele (Program podpory začínajících podnikatelů START - v rámci tohoto programu azylanti obdrží i finanční částku určenou pro zavedení podnikání): „Pracovní místa nejsou, ale dost azylantů se uplatňuje jako živnostníci, podnikají, někteří jsou hodně šikovní, zařídí si obchod nebo kadeřnictví. Když jsou podnikaví, tak se uplatní i tímhle způsobem.“ (P1).

Dle názorů pracovníků se azylanti při hledání zaměstnání také setkávají s diskriminací a předsudky: „Je to individuální, pokud ten člověk mluví nějakým přízvukem, tak to může být problém, někdy i barva pleti je problém, ale je to individuální, že by se to nějak paušalizovalo, to ne.“ (P1). „To se stává často, že azylanty odmítnou jenom z důvodu, že jsou arabové, že neumějí česky, nebo prostě jen proto, že jsou cizinci z jakékoliv země. Někdo řekne natvrdo ne, já zaměstnávám jenom Čechy.“ (P3). Pracovníkovi P3 se osvědčuje v těchto případech osobní přístup. Domluví si se zaměstnavatelem schůzku, vysvětlí mu status azylantů, ozřejmí mu, že na

trhu práce mají azylanti stejná práva i povinnosti jako čeští občané a k práci nepotřebují žádná zvláštní povolení.

Častým důvodem pro odmítnutí azylantů je dle zkušeností pracovníků také jazyková bariéra (P1, P2, P4). „Ukáže se, že by ho chtěli, on má kvalifikaci a oni o něj mají zájem, ale je tam potřeba jazyk a ten on dost dobře neumí. Tak pak jde dělat třeba řidiče, i když má ověřený vysokoškolský diplom.“ (P2).

Závěrečné shrnutí k DVO3:

S přístupem a pomocí pracovníků úřadů práce nejsou spokojeni azylanti A1, A2, A3, pouze azylant A4 uvedl, že se na úřadě setkal se vstřícností. Při kontaktování úřadů práce využili pomoci sociálních pracovníků tři azylanti, jeden azylant si vše zařizoval sám.

Dobrou zkušenost mají azylanti s uznáváním kvalifikace a předchozích pracovních zkušeností. Azylantům A1, A4 byla kvalifikace uznána, azylant A3 si uznání nenárokoval, neboť nehledá práci ve svém oboru. Azylanti vědí, že k získání nostrifikace musí mít všechny potřebné doklady o absolvovaném studiu a pokud je nemají, není na nostrifikaci nárok.

Jednou z cest, jak navýšit zaměstnanost azylantů, je rekvalifikace. Rekvalifikační kurzy by azylanti v každém případě rádi využili, nabídku kurzů prostřednictvím úřadů práce ale azylanti hodnotí jako nedostatečnou. Azylant A1 žádal o konkrétní rekvalifikační kurz na dvou úřadech práce, ale nebyl mu nikde poskytnut. Podobnou zkušenost má i azylant A4. Ostatní dva azylanti o kurzy zatím neměli zájem, ale v budoucnu tuto možnost plánují. Azylanti shodně uvádějí, že se nesečkali s žádnými problémy při hledání zaměstnání nebo při kontaktu s potenciálními zaměstnavateli.

Pracovníci P1, P2, P3, P4 hodnotí přístup a pomoc pracovníků úřadů práce nedostatečně. V tomto se zcela shodují s názory azylantů. Pracovníci kritizují neochotu pracovníků úřadů práce už jen při základním poradenství azylantům a také shodně uvádějí, že se na úřadu práce nesečkali se speciálně vyškoleným pracovníkem, který by se věnoval azylantům.

S uznáváním kvalifikací a předchozích pracovních zkušeností mají pracovníci shodně s azylanty dobrou zkušenost. Problémy s uznáním uvádějí pouze v případech, kdy azylantům chybí potřebné doklady, nebo pocházejí ze země se zcela odlišným školním systémem a proto je těžké určit o jaký obor se jedná.

Pracovníci se domnívají, že možnost rekvalifikačních kurzů pro azylanty je velmi účinná pomoc při hledání zaměstnání, ale nabídku těchto kurzů od úřadů práce shledávají špatnou shodně se zkušenostmi azylantů. Pracovníci P1, P4 sice uvádí dobrou zkušenost s rekvalifikačními kurzy pro podnikatele, ale azylant A4, který měl o tento kurz zájem, na úřadu práce neuspěl a kurz mu umožněn nebyl. Při hledání zaměstnání se podle názorů pracovníků setkávají azylanti s diskriminací a předsudky, ale ani jeden z oslovených azylantů žádnou negativní zkušenost neuvádí.

Shrnutí závěrů výzkumného šetření

Zjištěné poznatky výzkumného šetření v oblasti bydlení ukazují, že názory azylantů a pracovníků na formu ubytování se liší: azylanti považují za nejvýhodnější formu možnost ubytování v IAS, pracovníci preferují možnost bydlení ve Variantě II. Oproti tomu se azylanti i pracovníci shodují v názoru na finanční dostupnost poskytovaného bydlení a dobrou adaptaci v místě bydliště.

Problematická místa azylanti neuvádějí, vyhovuje jim finanční dostupnost ubytování v IAS v kombinaci s důstojným bydlením a častou přítomností sociálních pracovníků, kteří do IAS pravidelně dojíždějí.

Pracovníci vysvětlují výhodnost ubytování ve Variantě II dvěma důvody: prvním je stabilita, kdy mají azylanti v integračním bytě zajištěné podmínky nájemní smlouvou, kterou lze prodlužovat, druhým důvodem je pak finanční výhodnost, kdy azylanti dostávají příspěvky na nájemné.

V názorech na zajišťování výuky českého jazyka se azylanti a pracovníci shodují v hodnocení kvality výuky, kterou považují za dobrou a oceňují kladné přístupy lektorů. Shodně také považují za důležitou znalost české gramatiky i celkový přínos kurzů pro praktické využití v životě je z pohledu azylantů i pracovníků shodně kladný.

Rozsah hodin výuky považují azylanti a dva pracovníci za dostatečný, jeden pracovník považuje rozsah hodin za nedostatečný a jeden pracovník považuje systém kurzů za nevhodný. Obtížnost kurzů považují azylanti jako přijatelnou, na rozdíl od pracovníků, kteří ji hodnotí jako těžší.

Tato forma pomoci se v současné době jeví být jako nejúčinnější, neboť z názorů oslovených informantů nevyplývají závažná problematická místa, což je ale zřejmé dáno i tím, že návštěva kurzů českého jazyka je dle jejich hodnocení obecně jednodušší aktivita než zajišťování bydlení a hledání adekvátního zaměstnání.

V oblasti pomoci při zajišťování zaměstnání azylanti i pracovníci shodně považují pomoc a přístup pracovníků úřadů práce za nedostatečné. Jako problematickou také shodně považují nedostatečnou nabídku rekvalifikačních kurzů prostřednictvím úřadů práce.

Oproti tomu mají informanti z obou skupin shodně dobrou zkušenost s uznáváním kvalifikací a předchozích pracovních zkušeností a také s asistencí sociálních pracovníků z NNO, kteří jim pomáhají při úkonech nezbytných při zajišťování zaměstnání.

Problémy při hledání zaměstnání nebo při kontaktu s potenciálními zaměstnavateli azylanti neuvádějí, na rozdíl od pracovníků, kteří se setkali s diskriminací a předsudky v případech azylantů hledajících uplatnění na trhu práce v České republice.

V odpovědi na hlavní výzkumnou otázku lze konstatovat: vzhledem k výše uvedeným závěrům výzkumného šetření je zjevné, že zajišťování zaměstnání je v rámci realizace procesu SIP nejslabším článkem celého procesu integrace azylantů. Na základě provedeného výzkumného šetření lze důvody shrnout následovně: oslovení azylanti i pracovníci se shodují v tom, že se setkávají s nevstřícností pracovníků na místně příslušných úřadech práce, a někdy přímo i s neskrývanou neochotou pracovníků při praktické pomoci azylantům v uplatnění na trhu práce, včetně neschopnosti zajištění rekvalifikačních kurzů. Důvodem této nevstřícnosti může být i fakt, že pracovníci úřadu do kontaktu s azylanty přicházejí pouze v rámci úředního jednání a mnohdy opomíjejí skutečnost, že azylanti mají při žádosti o zprostředkování zaměstnání stejné postavení jako občané České republiky.

ZÁVĚR

Předkládaná diplomová práce se zabývá tématem sociální pomoci při zabezpečení integrace azylantů v České republice. Jejím cílem je popsat systém sociální pomoci azylantům a v rámci výzkumného šetření zjistit a identifikovat problematická místa při realizaci integrace azylantů prostřednictvím Státního integračního programu.

Těžiště teoretické části diplomové práce spočívalo v popisu a hledání praktického významu a smyslu sociální pomoci azylantům: pokoušela jsem se najít odpovědi na několik otázek, které s uvedenými informacemi úzce souvisejí – zda je Státní integrační program dostačujícím řešením pro úspěšnou integraci azylantů, jakou roli v procesu integrace hraje sám azylant a jaká role náleží sociálním pracovníkům, odborným poradcům a pracovníkům, kteří se jakoukoliv formou zabývají integrací azylantů.

Uprchlíci jsou lidé, kterým v zemi původu hrozilo reálné nebezpečí a přebují ochranu. Ovšem je třeba si uvědomit, že poskytnutím mezinárodní ochrany formou azylu by pomoc těmto osobám neměla končit, ale začínat.

Vzhledem ke skutečnosti, že v naší populaci bude procento azylantů s největší pravděpodobností stále narůstat, budou úkony spojené s integrací azylantů i nadále aktuální. Jelikož se jedná o problematiku stále ještě poměrně mladou, neexistuje doposud o sociální pomoci azylantům systematická a rozsáhlá literatura. Proto bylo jedním z cílů diplomové práce popsat systém sociální pomoci azylantům v České republice při integraci do majoritní společnosti. Uvedené kapitoly představují jednu z možných interpretací poznatků, informací a názorů čerpaných z odborné literatury, tisku a absolvovaných seminářů a přednášek, které se týkaly uvedené problematiky.

Základem pro plnohodnotný život azylantů je zvládnutí českého jazyka alespoň na komunikační úrovni. Pro úspěšnou integraci azylantů a jejich rodin je důležité nalezení samostatného a důstojného bydlení, pokud možno v návaznosti na trh práce. Pokud se tyto tři základní předpoklady podaří zajistit, mají azylanti naději na lepší proces adaptace v českém prostředí. Zajímalo mne také, zda mají azylanti zkušenosti s případnou diskriminací, ať už při hledání ubytování, nebo při hledání zaměstnání. Proto jsem se zaměřila na možnosti, které uznaným azylantům, bezprostředně po obdržení mezinárodní ochrany, zaručuje SIP a hlavně na jeho účinnost v procesu integrace azylantů do majoritní společnosti.

Zajímalo mne také, nakolik jsou azylanti ochotní spolupracovat s úřady a naopak, jak vstřícní jsou např. pracovníci úřadů práce při pomoci zajišťování zaměstnání azylantům, za jak významnou považují azylanti pomoc pracovníků NNO, zda jsou obě strany při procesu integrace ochotny udělat i více, než jim přikazuje jejich povinnost, tedy vliv lidského faktoru atd.

Východiskem pro volbu přístupu jednotlivých států k naplnění standardů ochrany azylantů a jejich následnou úspěšnou integraci je sice především specifická situace dané země a specifická situace konkrétního azylanta, avšak záleží především na každém jedinci, zda je ochoten pro tento proces integrace udělat maximum a záleží na obou stranách, zda na azylanty bude pohlíženo jako na někoho, kdo přináší majoritní společnosti určité problémy, např. zatížení státního rozpočtu, výdaje na provoz integračních azylových středisek nebo azylanti naopak obohatí společnost něčím novým.

Z těchto důvodů jsem přistoupila k realizaci výzkumného šetření, ve kterém jsem se snažila zjistit, jaké mají azylanti a pracovníci, kteří se zabývají integrací azylantů, názory a zkušenosti v uvedených oblastech realizace sociální pomoci prostřednictvím Státního integračního programu.

Je však nutno podotknout, že šlo o šetření malého rozsahu a jeho výsledky nelze zobecňovat.

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit a identifikovat problematická místa při realizaci konkrétních opatření v rámci Státního integračního programu. Výzkumné šetření bylo založeno na kvalitativní výzkumné strategii, realizované technikou strukturovaného rozhovoru s azylanty a pracovníky, kteří se integrací azylantů prostřednictvím svého pracovního zaměření zabývají. V rámci závěrů výzkumného šetření lze pojmenovat ta problematická místa, která oslovení azylanti a pracovníci ve svých názorech a odpovědích považují za nejzávažnější.

Za nejvíce problematické místo při integraci azylantů prostřednictvím Státního integračního programu lze považovat možnost, či spíše nemožnost zajištění zaměstnání. Azylanti se zpočátku na trhu práce v České republice sami jen obtížně orientují a pracovníci úřadů práce neprojevují zvláštní ochotu a vstřícnost při poradenství v této oblasti. Jediné odborné pomoci se azylantům dostává od sociálních pracovníků, kteří je na úřady práce doprovázejí, pomáhají jim psát žádosti, životopisy a dodávají potřebné

informace. Velmi špatné jsou také zkušenosti s nabídkou praktických rekvalifikačních kurzů prostřednictvím úřadů práce. Jako možné doporučení v této oblasti navrhuji cílenou specializaci alespoň jednoho pracovníka na každém úřadu práce, který by se problematikou zajišťování zaměstnání azylantům cíleně a efektivně zabýval.

V oblasti zajištění bydlení prostřednictvím Státního integračního programu zazněly v rozhovorech s informanty převážně kladné názory, jako problematická je uváděna někdy pouze návaznost místa bydliště na možnosti zajištění zaměstnání. Současná situace při realizaci bydlení dle Varianty I a II se tedy jeví jako vyhovující, nicméně jako možné doporučení v této oblasti bych navrhla existenci státních integračních bytů v gesci např. MVČR nebo MPSV, které by ministerstvo mělo k tomuto účelu ve vlastní správě a které by azylantům cíleně nabízelo.

Zajišťování výuky českého jazyka je z pohledu informantů nejméně problematickou oblastí. Jako obtížné se azylantům jeví pouze zvládání specifík české gramatiky, proto bych jako jedno z doporučení v této oblasti navrhovala zaměření výuky tímto směrem. Podle názorů pracovníků je pro zlepšení znalostí českého jazyka potřeba přidat výukové hodiny v kurzech. S tímto návrhem se ztotožňuji, přednostně bych ale navrhovala rozšíření stávajícího počtu hodin pro ty azylanty, kteří nepocházejí ze slovansky mluvících zemí nebo s jednotlivými klienty postupovat individuálně.

Obecně lze tedy říci, že SIP v tomto výzkumném šetření zabezpečování pomoci při integraci azylantů do české společnosti obstál, i když u každé z výše uvedených oblastí zůstává několik ale...

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

CICPRAHA Centrum pro integraci cizinců. *Poslání organizace*. [online]. [cit. 18.4.2014]
Dostupné z: http://www.cicpraha.org/index.php?option=com_content&view=article&id=206&Itemid=227&lang=cs

CICPRAHA Centrum pro integraci cizinců. *Dobrovolnický program*. [online]. [citováno 20.4.2014].
Dostupné z: http://www.cicpraha.org/index.php?option=com_content&view=article&id=109&Itemid=300&lang=cs

CICPRAHA Centrum pro integraci cizinců. *Výroční zpráva za rok 2012*. 28 s. [online]. [citováno 18.4.2014].
Dostupné z: <http://www.cicpraha.org/images/dokumenty/vyrocky/2012.pdf>

Cizinci, našinci a média. Sborník mediálních analýz. Vyd. neuv. Praha: Multikulturální centrum Praha, o.s., 2007. 323 s.
ISBN 80-239-8475-6

Cizinci v České republice. *Koncepce integrace cizinců v roce 2005 a její další rozvoj* [online]. [citováno 2. 12. 2013].
Dostupné z: www.cizinci.cz/files/clanky/324/KIC_aktualizovana.pdf

Cizinci v České republice. *Průručka o integraci pro tvůrce politik a odborníky z praxe* [online]. [citováno 6.3.2014].
Dostupné z: http://www.cizinci.cz/files/clanky/81/handbook_cz.pdf

Cizinci v České republice 2008. Vyd. neuv. Praha: Český statistický úřad, 2008. 249 s.
ISBN 978-80-250-1836-1

COUSSEYOVÁ, Mary. *Rámec integrační politiky*. 1. vyd. Praha: MV ČR, 2000. 54 s.
ISBN 92-871-4341-2

Český statistický úřad. *Data - mezinárodní ochrana - azyl udělen*. [online]. [citováno 12.1.2016].
Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/11292/32579082/c02R22_2014.pdf/a6607cfd-1b90-45a0-a96e-013f2fc3695b?version=1.0

Český statistický úřad. *Data - mezinárodní ochrana - žádosti o mezinárodní ochranu*. [online]. [citováno 12.1.2016].
Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/11292/32579082/c02R21_2014.pdf/fe6a416c-4d4c-43ab-9812-4a35b029dc12?version=1.0

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2000. 374 s.
ISBN 80-246-0139-7

DVOŘÁKOVÁ, J. HORSKÁ, J. *Metody sociální práce s imigranty, azylanty a jejich dětmi*. Příručka pro pedagogy. 1. vyd. Praha: Triton, 2007. 155 s.
ISBN 978-80-7387-044-7

DYMEŠOVÁ, Gabriela. *Sociální práce s uprchlíky*. Vyd.neuv. Praha: OPU, rok neuv.79 s.
ISBN neuv.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Vyd. neuv. Brno: Paido, 2000. 207 s.
ISBN 80-85931-79-6

GÜNTER, Vladislav. *Jak a proč být průvodcem azylanta*. Vyd. neuv. Praha: Centrum pro integraci cizinců, o.s., 2006. 63 s.
ISBN neuv.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum-základní metody a aplikace*. 1. Vyd. Praha: Portál, 2005. 407 s.
ISBN 80-7367-040-2

HENDRIKS, Marina. *Sociální práce a uprchlíci*. 1.vyd. Praha: Poradna pro uprchlíky ČHV, 1996. 45 s. Neprodejný výtisk pro vlastní potřebu PPI ČHV.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. 1.vyd. Praha: Portál, 2008. 215 s.
ISBN 978-80-7367-383-3

KOSAŘ David, MOLEK Pavel, HONUSKOVÁ Věra, JURMAN Miroslav a LUPAČOVÁ Hana. *Zákon o azylu, komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2010. 736 s.
ISBN 978-80-7357-476-5

KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese*. 2. vyd. Praha: Portál, 1997. 147 s.
ISBN 80-7178-150-9

KURIC, Aurelián. *Uprchlíci a sociální práce*. 2.vyd. Brno: SOZE, 1998. 74 s. Studijní text

Listina základních práv a svobod. [online].[citováno 24.2.2013].
Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 1.vyd. Praha: Portál, 2003. 380 s.
ISBN 80-7178-548-2

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 287 s.
ISBN 80-7178-549-0

MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 309 s. ISBN 80-7178-473-7

Mezikulturní dialog. *Interkulturní vzdělávání*. [online].[26.3.2014].
Dostupné z: <http://www.mezikulturnidialog.cz/res/data/011/001328.pdf>

MOREE, Dana. *Základy interkulturního soužití*. 1. vyd. Praha: Portál, 2015. 205 s. ISBN 978-80-262-0915-7

Multikulturní centrum Praha. *Antidiskriminační vzdělávání a veřejná správa v ČR* [online].[citováno 18. 7. 2014].
Dostupné z: http://www.mkc.cz/uploaded/download/Antidiskriminacni_vzdelavani.pdf

Multikulturní centrum Praha. *Slovníček základních pojmů* [online].[citováno 6.8.2014].
Dostupné z: <http://mkc.cz/cz/uvod.html>

MV ČR Ministerstvo vnitra České republiky. *Azyl, migrace a emigrace* [online].[citováno 24.2.2014].[citováno 12.3.2014].[citováno 16.8.2015]
Dostupné z:
<http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx?q=Y2hudW09Mg%3D%3D>

MV ČR Ministerstvo vnitra České republiky. *Dublinský systém* [online].[citováno 18.2.2016].
Dostupné z:
<http://www.mvcr.cz/clanek/dublinsky-system.aspx>

MV ČR Ministerstvo vnitra České republiky. *Mezinárodní ochrana formou azylu* [online].[citováno 6.3.2014].
Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/mezinarodni-ochrana-formou-azylu.aspx>

MV ČR Ministerstvo vnitra České republiky. *Pobyt cizince v azylových zařízeních* [online].[citováno 15.1.2014].
Dostupné z:
<http://www.mvcr.cz/clanek/azyl-migrace-a-integrace-azyl.aspx?q=Y2hudW09NA%3d%3d>

MV ČR Ministerstvo vnitra České republiky. *Průběh správního řízení o udělení mezinárodní ochrany* [online].[citováno 6.5.2014].
Dostupné z:
<http://www.mvcr.cz/docDetail.aspx?docid=43919&doctype=ART>

MV ČR Ministerstvo vnitra České republiky. *Terminologický slovník* [online].[citováno 18.11.2013].
Dostupné z:
<http://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d>

NAKONEČNÝ, Milan. *Encyklopedie obecné psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 1997. 437 s. ISBN 80-200-0625-7

NĚMEC, Pavel. *Analýza možných perspektivních řešení státního integračního programu v oblasti bydlení azylantů*, In: Předkládací zpráva pro informaci členů Vlády ČR, 2005. 37 s.

ISBN neuv.

NIESSEN, Jan. *Rozmanitost a soudržnost: nové úkoly v oblasti integrace imigrantů a menšin*. vyd. neuv. Praha: MVČR, 2000. 115 s.

ISBN 92-871-4344-7

ODEHNALOVÁ, Klára. *Integrace cizích státních příslušníků do české společnosti*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. 80 s. Diplomová práce

ONDRUŠ, Radek; KEJVAL Jaroslav. *Průvodce cizineckým řízením*. Vyd.neuv. Praha: Linde, 2005. 360 s.

ISBN 80-7201-516-8

OPU Organizace pro pomoc uprchlíkům. *Naše mise*. [online].[citováno 21.4.2014].

Dostupné z:

http://www.opu.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=1&Itemid=2&lang=cs

OPU Organizace pro pomoc uprchlíkům. *Projekt "Nový začátek"*. [online].[citováno 21.4.2014].

Dostupné

z:

http://www.opu.cz/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=2&Itemid=25&lang=cs

OPU Organizace pro pomoc uprchlíkům. *Vítejte v České republice*, 4. Doplněné a rozšířené vydání 2010. 58 s. [online].[citováno 6.8.2014].

Dostupné

z

:

http://www.opu.cz/index2.php?option=com_content&task=view&id=55&Itemid=26&pop=1&page=0

P-P-I Poradna pro integraci. *Činnost*. [online].[citováno 28.4.2014].

Dostupné z: <http://p-p-i.cz/sluzby/>

P-P-I Poradna pro integraci. *Informace pro cizince s povolením k dlouhodobému pobytu*. [online].[18. 3. 2014].

Dostupné z: <http://www.p-p-i.cz/o-nas/publikace/>

P-P-I Poradna pro integraci. *Kdo jsme*. [online].[citováno 4.11.2013].

Dostupné z: <http://www.p-p-i.cz/czech/kdojsme.htm>

P-P-I Poradna pro integraci. *Sociální poradenství*. [online][4.11.2013]

Dostupné z: <http://www.p-p-i.cz/czech/socpor.htm>

P-P-I Poradna pro integraci. *Výroční zpráva 2008*. 18 s.[online].[citováno 18.4.2014].

Dostupné z: <http://p-p-i.cz/fileadmin/pub/vyrocnizpravy/2008.pdf>

Socioklub sdružení pro podporu rozvoje teorie a praxe sociální politiky. *Romové v České republice*. [online]. [citováno 22.6.2014].

Dostupné z: http://www.socioklub.cz/docs/romove_v_cr.pdf

SOZE Sdružení občanů zabývajících se emigranty. *Analýza přístupu k bydlení ve vztahu k osobám požívajícím v České republice mezinárodní ochrany* [online]. [citováno 7. 8. 2014].

Dostupné z: http://www.soze.cz/wp/wp-content/storage/studie_bydleni.pdf

SOZE Sdružení občanů zabývajících se emigranty. *O nás*. [online]. [citováno 4.5.2014].

Dostupné z: http://www.soze.cz/?page_id=2

Správa uprchlických zařízení MVČR. *Centra na podporu integrace cizinců* [online]. [citováno 8.6.2014].

Dostupné z: <http://www.integracnicentra.cz/default.aspx>

Správa uprchlických zařízení MVČR. *Poskytované služby* [online]. [citováno 28.2.2014].

Dostupné z: <http://www.suz.cz/pages/2p.html>

Správa uprchlických zařízení MVČR. *Přehled zařízení SUZ* [online]. [citováno 18.1.2014]. [18.1.2016]

Dostupné z: <http://www.suz.cz/prehled/prehled>

SURYNEK, Alois, KOMÁRKOVÁ, Růžena a KAŠPAROVÁ, Eva. *Základy sociologického výzkumu*. 1. vyd. Praha: MANAGEMENT PRESS, 2001. 160 s. ISBN 80-7261-038-4

ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 188 s.

ISBN 80-7178-648-9

ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 203 s.

ISBN 80-7178-285-8

ŠVARCOVÁ, Eva. *Slovníček pojmů k multikulturní výchově*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. 57 s.

ISBN 978-80-7041-251-0

TROUSIL, Michal. Úloha a úskalí sociální práce s imigranty. *Sociální práce*, 2007, roč. nev. č. 2, s. 105.

UHEREK, Zdeněk. *Integrace azylantů*. Výzkumná zpráva pro Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky. Vyd. nev. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, Oddělení etnických studií, 2002. 37 s.

UNHCR Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky. *Světový den uprchlíků* [online]. [citováno 18.11.2013].

Dostupné z: <http://www.unhcr.cz/wrd/>

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. rozšířené. Praha: Portál, 2004. 870 s.
ISBN 80-7178-802-3

Varianty vzdělávací program společnosti Člověk v tísni. *Pojmy*. [online]. [citováno 18.6.2014].

Dostupné z: <http://www.varianty.cz/index.php?id=20>

Všeobecná deklarace lidských práv. [online]. [citováno 24.2.2013]

Dostupné

z:

http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/vseobecna_deklarace_lidskych_prav/index.html

ZICH, František. *Úvod do sociologického výzkumu*. 1. vyd., 7. dotisk. Praha: Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., 2009. 115 s.

ISBN 80-86754-19-7

Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů [online]. [citováno 18.11.2013].

Dostupné

z:

http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_number1=325/1999&PC_8411_l=325/1999&PC_8411_ps=10#10821

Zákon č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně cizinců. [online]. [citováno 18.11.2013].

Dostupné

z:

http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701?number1=221%2F2003&number2=&name=&text=

Zákon č.326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky. [online]. [citováno 18.11.2013].

Dostupné

z:

http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701?number1=326%2F1999&number2=&name=&text=

Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2014. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2015. 194 s.

ISBN neuvedeno

Ženevská úmluva – Úmluva o právním postavení uprchlíků ze dne 28. 7. 1951, ve znění Newyorského protokolu ze dne 31. 1. 1967, publikovaná pod č.208/1993 Sb

SEZNAM SOUVISEJÍCÍ LITERATURY A PRAMENŮ

Antidiskriminační vzdělávání a veřejná správa v ČR. Vyd. neuved. Praha: Multikulturní centrum Praha, o.s., 2006. 78 s.
ISBN 80-239-7825-X

Asylum Seekers' Access to Territory and to the Asylum Procedure in the Republic of Hungary. 1. vyd. Budapest: Hungarian Helsinki Committee. 2008. 70 s.
ISBN 978-963-87757-7-1

BRATSKÁ, Mária. *Zisky a straty v záťažových situáciách alebo príprava na život.* 1.vyd. Bratislava: Práca, 2001. 325 s.
ISBN 80-7094-292-4

BUDIL, Ivo, ULRYCHOVÁ, Marta. *Antropologické sympozium II.* 1. vyd. Pelhřimov: Aleš Čeněk, 2002. 366 s.
ISBN 80-86473-29-5

BUDIL, Ivo, ULRYCHOVÁ, Marta. *Antropologické sympozium III.* 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2004. 303 s.
ISBN 80-86898-06-7

ČEPELKA, Čestmír, JÍLEK, Dalibor a ŠTURMA, Pavel. *Azyl a uprchlictví v mezinárodním právu.* 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1997. 262 s.
ISBN 80-210-1493-8

DEMJANČUK, Nikolaj; DROTÁROVÁ, Lucia. *Vzdělání a extremismus.* 1. vyd. Praha: Epoque, 2005. 136 s.
ISBN 80-86328-83-X

DRBOHLAV, Dušan. *Nelegální ekonomické aktivity migrantů.* 1. vyd. Praha: Karolinum, 2008. 311 s.
ISBN 978 -80-246-1552-3

FREDRICKSON, George M. *Rasismus – stručná historie.* 1. vyd. Praha: BB/art, 2003. 157 s.
ISBN 80-7341-124-5

FREIOVÁ, Michaela. *Uprchlická otázka a my.* Vyd. neuved. Praha: Občanský institut, 1993. 43 s.
ISBN 80-900190-6-4

GABAL, Ivan. *Etnické menšiny ve střední Evropě.* 1. vyd. Praha: G plus G, 1999. 341 s.
ISBN 80-86103-23-4

GIRTLEK, Roland. *Okrajové sociální kultury.* 1.vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001. 218s.
ISBN 80-210-2728-2

HÁJEK, Karel. *Práce s emocemi pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. 120 s.

ISBN 80-7367-107-7

HARTL, Pavel; HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 774 s.

ISBN 80-7178-303-X

HLADKÝ, Aleš a kol. *Zdravotní aspekty zátěže a stresu*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993. 172 s.

ISBN 80-7066-784-2

HODOVSKÝ, Ivan. SEDLÁK, Jiří. *Etika ve společnosti a povoláních*. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1994. 165 s.

ISBN 80-7067-413-X

HOLOUŠOVÁ, Drahomíra; KROBOTOVÁ, Milena. *Diplomové a závěrečné práce*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. 117 s.

ISBN 80-244-0458-3

Informace pro azylanty. vyd. neuv. Praha: Poradna pro integraci, rok neuv. 40 s.

ISBN neuv.

JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Triton, 2003. 223 s.

ISBN 80-7254-329-6

KOZLOVÁ, Lucie. *Sociální služby*. 1. vyd. Praha: Triton, 2005. 80 s.

ISBN 80-7254-662-7

NIESSEN, Jan. *Rozmanitost a soudržnost: nové úkoly v oblasti integrace imigrantů a menšin*. vyd. neuv. Praha: MVČR, 2000. 115 s.

ISBN 92-871-4344-7

ONDRUŠ, Radek. KEJVAL, Jaroslav. *Průvodce cizineckým řízením*. Vyd. neuv. Praha: Linde, 2005. 359 s.

ISBN: 80-7201-516-8

PRAŠKO, Ján a kol. *Úzkost a obavy*. 1. vyd. Praha : Portál, 2006. 226 s.

ISBN 80-7367-079-8

PRAŠKO, Ján. *Úzkostné poruchy. Klasifikace, diagnostika a léčba*. 1. vyd. Praha : Portál, 2005. 416 s.

ISBN 80-7178-997-6

Příručka o integraci pro tvůrce politik a odborníky z praxe. 1. vyd. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2005. 83 s.

ISBN 80-86878-24-4

SCHMIDBAUER, Wolfgang. *Psychická úskalí pomáhajících profesí*. 1. vyd. Praha : Portál, 2000, 176 s.
ISBN 80-7178-312-9

SIROVÁTKA, Tomáš, ed. *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002. 355 s.
ISBN 80-210-2791-6

SLAVÍKOVÁ, Květa. *Předpisy o cizincích a uprchlících*. 1. vyd. Praha: Linde, 1996. 190s.
ISBN 80-7201-044-1

Společný evropský azylový systém: transpozice směrnic. 1 vyd. Praha: ASPI,2008. 174 s.
ISBN 978-80-254-3615-8

STUHLÍKOVÁ, Iva. *Základy psychologie emocí*. 1. vyd. Praha : Portál, 2002. 227 s.
ISBN 80-7178-553-9

SÝKORA, Jaroslav a kol. *Člověk v krizi*. 1. vyd. Praha : ČZU, 1998, 182 s.
ISBN 80-213-0432-4

SZALÓ, Csaba. *Transnacionální migrace*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008. 176 s.
ISBN 978-80-7325-136-9

UHEREK, Zdeněk a kol. *Analýza státního integračního programu pro azylanty*. 1. vyd. Praha: Etnologický ústav AV ČR, v.v.i., 2012. 273 s.
ISBN 978-80-87112-65-6

VIZINOVÁ, Daniela; PREISS, Marek. *Psychické trauma a jeho terapie*. 1.vyd. Praha: Portál, 1999. 158 s.
ISBN 80-7178-284-X

VYBÍRAL, Zbyněk. *Psychologie komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 319 s.
ISBN 80-7178-998-4

VÝROST, Jozef; SLAMĚNÍK, Ivan. *Aplikovaná sociální psychologie II*. 1. vyd. Praha: Grada, 2001. 260 s.
ISBN 80-247-0042-5

Metodický návod k poskytování sociálních služeb a vedení dokumentace sociální služby v azylových zařízeních MV ČR, In: Pokyn ředitelky Správy uprchlických zařízení Ministerstva vnitra, 2002, č. 19. 30 s.

MIKŠÍK, Oldřich. *Hromadné psychické jevy*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005. 269 s.
ISBN 80-246-0930-4

MORGAN, David, L. *Ohniskové skupiny jako metoda kvalitativního výzkumu*. 1. vyd. Boskovice: Sdružení SCAN, 2001. 99 s.
ISBN 80-85834-77-4

POTOCKY-TRIPODI, Miriam. *Best practices for social work with refugees and immigrants*. 1. vyd. New York: Columbia University Press, 2002. 538 s.
ISBN 0-231-11583-0

Sociálne služby pre utečencov v núdzi. 1. vyd. Bratislava: UNHCR, 1991. 88 s.
Studijní text

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A: Úplné znění Státního integračního programu

Příloha B: Transformace výzkumných otázek (DVO) do tazatelských otázek (To)

Příloha A: Úplné znění Státního integračního programu

Státní integrační program

§ 68

(1) Státní integrační program je program zaměřený na pomoc azylantům a osobám požívajícím doplňkové ochrany při zajištění jejich začlenění do společnosti. Státní integrační program zahrnuje zejména vytvoření předpokladů pro získání znalosti českého jazyka a zajištění bydlení.

(2) Pravidla státního integračního programu a výši prostředků vynakládaných na realizaci jednotlivých oblastí stanoví vláda.

§ 69

Státní integrační program v oblasti zajištění bydlení realizuje ministerstvo z prostředků státu zejména formou jednorázové nabídky bydlení nebo finančního příspěvku.

§ 70

Státní integrační program v oblasti získání znalostí českého jazyka realizuje ministerstvo ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy formou bezplatného jazykového kurzu.

Zdroj: Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů

Příloha B: Transformace výzkumných otázek (DVO) do tazatelských otázek (To)

Dílčí otázka	Technika	Nositel informací	Transformační podoba
<p>Dílčí výzkumná otázka 1 (DVO1)</p> <p>Jaký je názor informantů na úspěšnost zajištění nabídky bydlení prostřednictvím SIP?</p>	rozhovor	azylant	<p><i>ToA1. Jakou možnost bydlení jste si v rámci SIP vybral?</i></p> <p><i>ToA2. Proč jste si vybral uvedenou variantu?</i></p> <p><i>ToA3. Jak jste spokojen s poskytnutou nabídkou bydlení?</i></p> <p><i>ToA4. Jak je vzdáleno místo vašeho bydliště od místa vašeho zaměstnání?</i></p> <p><i>ToA5. Jak probíhala adaptace v místě vašeho bydliště?</i></p> <p><i>ToA6. Je pro vás úhrada vašeho bydlení finančně přijatelná?</i></p>
	rozhovor	pracovník	<p><i>ToP1. Jaká je vaše konkrétní pomoc při zajištění ubytování pro azylanty?</i></p> <p><i>ToP2. Myslíte si, že jsou poskytované varianty ubytování pro azylanty dostatečné?</i></p> <p><i>ToP3. Jaká je podle vašeho názoru nejúspěšnější varianta pro bydlení azylantů?</i></p> <p><i>ToP4. Potýkal jste se s nějakými problémy při pomoci při poskytování bydlení azylantům?</i></p> <p><i>ToP5. Jak hodnotíte adaptaci azylantů v místě jejich bydliště?</i></p> <p><i>ToP6. Myslíte si, že je úhrada bydlení pro azylanty finančně přijatelná?</i></p>

Dílčí výzkumná otázka	Technika	Nositel informací	Transformační podoba
<p>Dílčí výzkumná otázka 2 (DVO2)</p> <p>Jaký je názor informantů na zajištění výuky českého jazyka v rámci SIP?</p>	rozhovor	azylant	<p><i>ToA7. Byl pro vás rozsah hodin výuky českého jazyka v kurzech dostačující?</i></p> <p><i>ToA8. Jak hodnotíte kvalitu výuky kurzu českého jazyka?</i></p> <p><i>ToA9. Jak hodnotíte obtížnost absolvovaného kurzu českého jazyka?</i></p> <p><i>ToA10. Co bylo pro vás největším problémem při studiu českého jazyka?</i></p> <p><i>ToA11. Jak vám pomohly zkušenosti nabyté v kurzu českého jazyka při adaptaci v českém prostředí?</i></p> <p><i>ToA12. Co navrhuje pro zlepšení výuky v kurzech českého jazyka?</i></p>
	rozhovor	pracovník	<p><i>ToP7. Je podle vašich zkušeností rozsah hodin výuky českého jazyka v kurzech dostačující?</i></p> <p><i>ToP8. Jak hodnotíte kvalitu výuky kurzu českého jazyka?</i></p> <p><i>ToP9. Jak hodnotíte obtížnost kurzu českého jazyka pro azylanty?</i></p> <p><i>ToP10. Jaké jsou podle vás největší problémy pro azylanty při výuce českého jazyka?</i></p> <p><i>ToP11. Jak hodnotíte praktické využití znalostí českého jazyka pro azylanty po absolvování kurzu ?</i></p> <p><i>ToP12. Co navrhuje pro zlepšení výuky v kurzech českého jazyka?</i></p>

Dílčí výzkumná otázka	Technika	Nositel informací	Transformační podoba
<p>Dílčí výzkumná otázka 3 (DVO3)</p> <p>Jaký názor mají informanti na skutečnou účinnost pomoci při zajišťování zaměstnání pro azylanty?</p>	rozhovor	azylant	<p><i>ToA13. Jak hodnotíte přístup pracovníků úřadu práce při poskytování pomoci při hledání zaměstnání?</i></p> <p><i>ToA14. Jak jste využil pomoci sociálních pracovníků při hledání zaměstnání?</i></p> <p><i>ToA15. Byla vám při hledání zaměstnání uznána vaše kvalifikace a předchozí pracovní zkušenosti?</i></p> <p><i>ToA16. Jste ochoten přijmout pracovní místo v jiném oboru než je vaše kvalifikace, pokud absolvujete rekvalifikační kurz?</i></p> <p><i>ToA17. Setkal jste se s nějakými problémy při hledání zaměstnání nebo při vašem kontaktu s potenciálním zaměstnavatelem? Pokud ano, s jakými?</i></p>
	rozhovor	pracovník	<p><i>ToP13. Jak hodnotíte přístup pracovníků úřadu práce při poskytování pomoci azylantům při hledání zaměstnání?</i></p> <p><i>ToP14. S jakými požadavky o pomoc se na vás obrazejí azylanti při zajišťování zaměstnání?</i></p> <p><i>ToP15. Jaké máte zkušenosti s uznáváním kvalifikace a předchozích pracovních zkušeností azylantů?</i></p> <p><i>ToP16. Domníváte se, že je realizace rekvalifikačních kurzů pro azylanty účinná?</i></p> <p><i>ToP17. S jakými problémy se nejčastěji setkávají azylanti při hledání zaměstnání nebo při kontaktu s potenciálními zaměstnavateli?</i></p>